

Economische Monitor GMR

Editie 2024/2025

Robin Koster | Friso de Vor | Edwin van de Wiel

Gerealiseerd in opdracht van de
Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

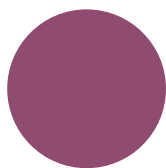
The cover features several large, semi-transparent colored circles in shades of teal, yellow, orange, and purple, scattered across the white background.

Economische Monitor GMR

Editie 2024/2025

Robin Koster | Friso de Vor | Edwin van de Wiel

Gerealiseerd in opdracht van de
Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

VOORWOORD

Door Prof.dr. Gert-Jan Hospers

Bladerend door de Economische Monitor GMR 2024/2025 werd ik getroffen door de rijkdom aan beschikbare data over de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Of het nu gaat om het aantal eenpersoonshuishoudens, overgewicht in de bevolking of sterke economische clusters, er is op detailniveau wat over te zeggen. Het is bewonderenswaardig hoe goed de samenstellers van de monitor erin geslaagd zijn om uit al die data een helder overzicht, steekhoudende analyse en aansprekend rapport te destilleren. Hun slotsom dat de GMR een ambivalent beeld laat zien (de economie ontwikkelt zich positief, maar niet iedereen profiteert daarvan) onderschrijf ik. Daarin is de regio overigens niet uniek, we zien dat op meer plekken in ons land.

Bij het lezen van de monitor vielen me enkele punten op. Om te beginnen werd ik er nog eens aan herinnerd hoe belangrijk bedrijventerreinen zijn voor de regionale economie. Maar liefst 56 procent van de banen en 72 procent van de toegevoegde waarde in de GMR vinden we er – en dat terwijl ze maar een fractie van de oppervlakte van de regio innemen. Bovendien bieden bedrijventerreinen werk aan alle lagen van de bevolking. Behalve inclusief zijn ze steeds vaker duurzaam: investeringen van ondernemers in energietransitie, natuur en water zorgen ervoor dat ze klimaatvriendelijker en aantrekkelijker worden. Toch zijn bedrijventerreinen nog altijd ‘het stiefkindje van de ruimtelijke ordening’ – hoog tijd om daar snel verandering in te brengen. Verder werd ik er weer op gewezen hoe persistent de arbeidstekorten in de GMR – ondanks de bevolkingsgroei – zijn. Door de vergrijzing is een einde aan deze situatie nog niet in zicht. Het investeren in arbeidsbesparende technologie, zoals de monitor suggereert, kan inderdaad soelaas bieden. Tegelijkertijd denk ik dat we daar niet altijd wonderen van moeten verwachten, juist omdat de GMR een echte diensteneconomie is. En iedereen die in de dienstverlening werkzaam is (van zorg en onderwijs tot horeca en detailhandel) weet dat technologie een persoon maar deels kan vervangen – het is en blijft in hoge mate mensenwerk.

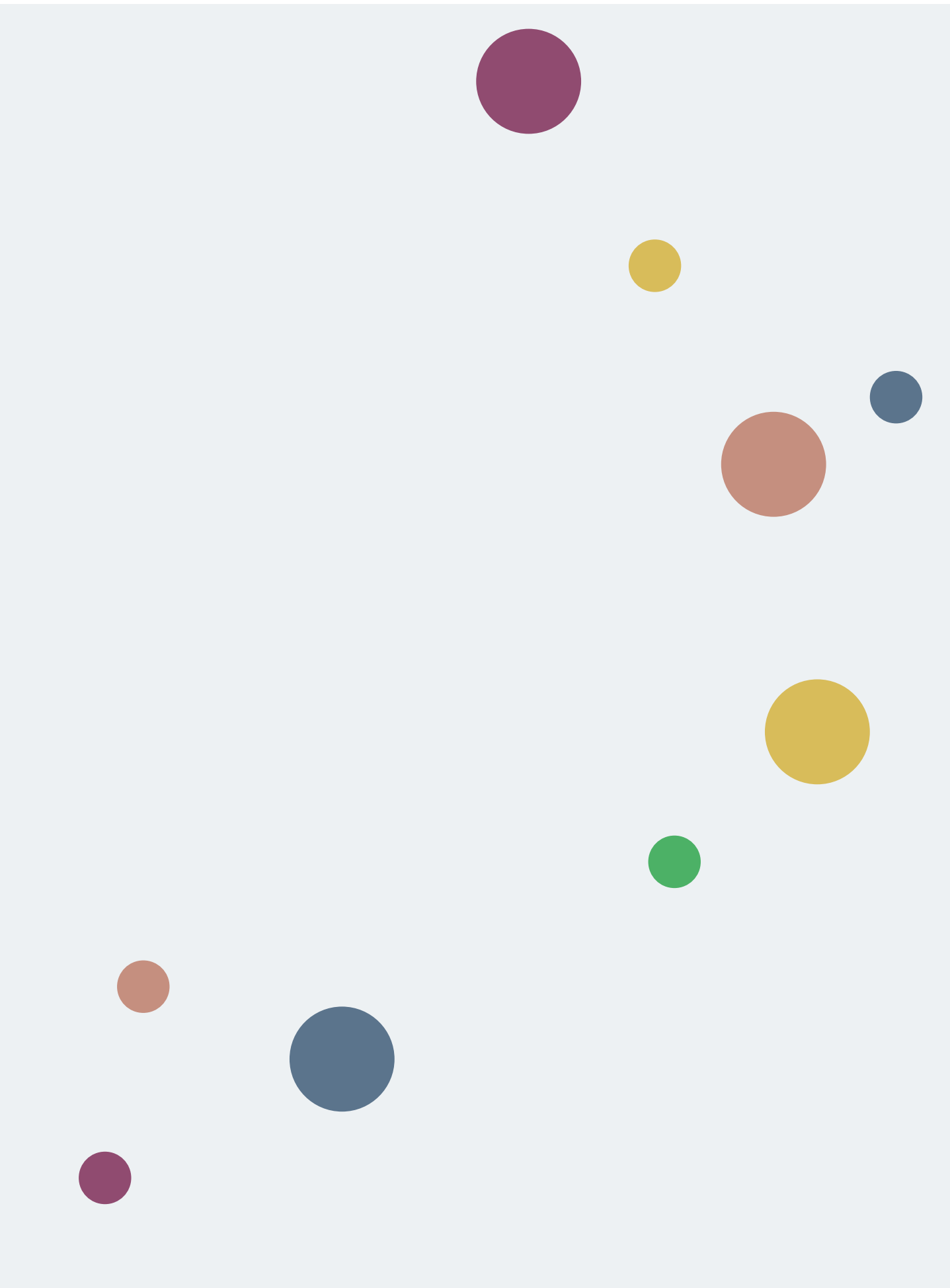
Ook de data over de bevolkingsontwikkeling, economische dragers van de GMR en uitgebreide brede welvaartsanalyse triggerden me en zetten me aan het denken. Zo beschouwd is het rapport een monitor in de ware zin van het woord. Per slot van rekening is het woord afkomstig uit het Latijn, waar ‘monitor’ staat voor ‘hij die herinnert aan, waarschuwt, adviseert’. Ik hoop dat dit waardevolle document net zo’n triggerwerking en signalerende functie bij beleidsmakers in de regio heeft. Bij het investeren in de toekomstige ontwikkeling van de Groene Metropoolregio kunnen ze er evidence-based en dus beargumenteerd hun voordeel mee doen. En hopelijk vergeten ze daarbij het unieke DNA van het gebied niet. Want ook al klinkt de term ‘Groene Metropoolregio’ op het eerste gezicht wat paradoxaal, de bewoners, bedrijven en bestuurders weten wel beter: er zijn maar weinig plekken in ons land waar economische dynamiek en menselijke maat, grijs en groen en stad en land elkaar zo mooi aanvullen.

Prof.dr. Gert-Jan Hospers is hoogleraar Sociale Geografie aan de Radboud Universiteit en directeur van Stichting Stad en Regio. Als geen ander weet hij wat er in Oost-Nederland speelt.

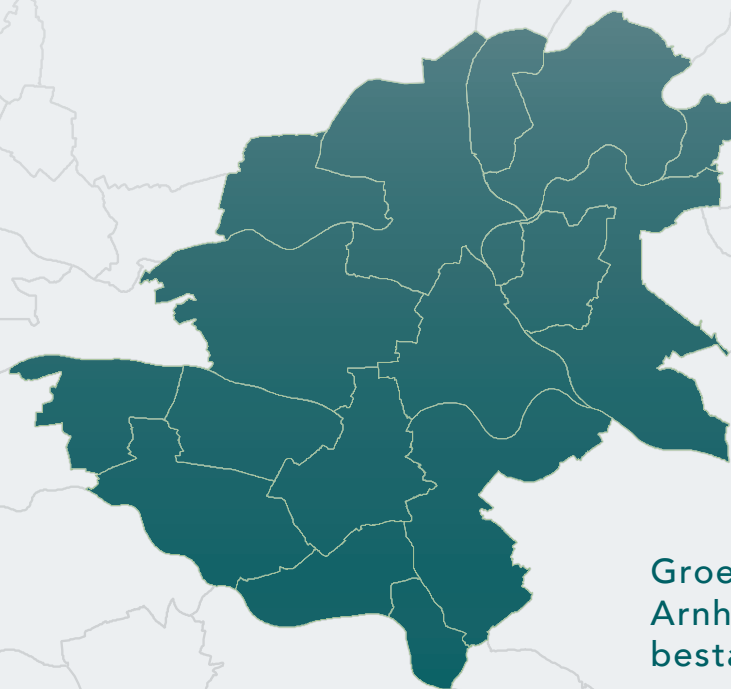

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	4
INHOUD	6
KENGETALLEN GMR	8
DE STAAT VAN GROENE METROPOOLREGIO ARNHEM-NIJMEGEN	10
OVER DE ECONOMISCHE MONITOR GMR 2024/2025	14
1. BREDE WELVAART	18
1.1 Brede welvaart als afwegingskader	19
1.2 Brede welvaart in de GMR	21
1.3 Brede welvaart in deelgebieden	24
2. ECONOMIE	26
2.1 Bruto regionaal product en arbeidsproductiviteit	27
2.2 Banen	32
2.3 (Inter)nationale clusters	38
2.4 Bedrijfsvestigingen	45
2.5 Werklocaties	47
3. ARBEIDSMARKT	54
3.1 Arbeidsaanbod en -deelname	55
3.2 Arbeidsmarktspanning	60
3.3 Woon-werkverkeer	64
4. INWONERS	70
4.1 Bevolkingsdynamiek	71
4.2 Huishoudens	78
BIJLAGE 1 Achtergrondinformatie brede welvaart	80
BIJLAGE 2 Werklocaties	88
COLOFON	90

KENGETALLEN GMR

Groene Metropoolregio
Arnhem-Nijmegen
bestaat uit 17 gemeenten

772.920 inwoners
telde de GMR begin 2024.

GMR +1,0%
(t.o.v. 2023)

Nederland +0,7%
(t.o.v. 2023)

375.827 huishoudens
telde de GMR begin 2024.

GMR +1,7%
(t.o.v. 2023)

Nederland +1,3%
(t.o.v. 2023)

81.470 bedrijven en instellingen

waren gevestigd in de GMR in 2023.

GMR +6,6%
(t.o.v. 2021)

Nederland +5,7%
(t.o.v. 2021)

438.000 personen

vormden de regionale
beroepsbevolking in 2023.

GMR +4,9%
(t.o.v. 2021)

Nederland +2,9%
(t.o.v. 2021)

17.000 werklozen

telde de GMR in 2022, 2,9%
van de beroepsbevolking.

GMR 3,5%
(3,7% in 2022)

Nederland 3,6%
(3,5% in 2022)

3,9 banen

had een werkzoekende uit
de GMR gemiddeld voor het
uitkiezen medio 2024.

GMR 3,9 banen
(4,3 banen medio 2023)

Nederland 4,0 banen
(4,6 banen medio 2023)

21% 65-plussers

Begin 2024 was afgerond 21% van alle
inwoners in de GMR 65 jaar of ouder.

GMR 20,8%
(15,4% in 2011)

Nederland 20,5%
(15,5% in 2011)

75,6% van de 15-75-jarigen

werkt of is werkloos
(bruto arbeidsparticipatie).

GMR: 75,6%
(75,1% in 2022)

Nederland: 75,8%
(74,8% in 2022)

DE STAAT VAN DE GROENE METROPOOLREGIO ARNHEM-NIJMEGEN

AMBIVALENT BEELD

De Economische Monitor GMR 2024/2025 schetst een ambivalent beeld van de staat van de GMR. De cijfers laten een regio in ontwikkeling zien, waar het gemiddeld genomen prettig leven is. Maar dit neemt niet weg dat er groepen in de GMR zijn waarvan de kwaliteit van leven onder druk staat. Dit blijkt onder andere uit de armoedecijfers. Hoewel de armoede in huishoudens afneemt, leven ten opzichte van landelijk gemiddelde relatief veel huishoudens (en kinderen) in armoede in de GMR. En in termen van brede welvaart zien we dit ook terug in de negatieve scores op indicatoren als besteedbaar inkomen en gemiddelde schuld, evenals in termen van verdienvermogen. Wel laat de economie van de GMR een positieve ontwikkeling zien, in termen van groei van het bruto regionaal product (BRP).

Toch was deze ontwikkeling lager dan het landelijk gemiddelde. Ook zien we dat de gemiddelde arbeidsproductiviteit in de GMR achterblijft bij de landelijke ontwikkeling; er wordt minder verdiend per werkende. Maar we zien ook een werkgelegenheid die een nieuw recordniveau bereikte, evenals het aantal inwoners met een betaalde baan en aanhoudende grote krapte op de arbeidsmarkt. Verder telt de GMR steeds meer inwoners, wat in sterke mate komt door verhuizingen van nieuwe inwoners vanuit het buitenland. Bovendien neemt de gemiddelde leeftijd toe.

Hieronder lichten we een aantal gesignaleerde ontwikkelingen nader uit.

CLUSTERS AANJAGERS ECONOMIE, BELANGRIJKE ROL WERKLOCATIES

Bedrijven en instellingen hebben het afgelopen jaar een sterkere werkgelegenheidsontwikkeling laten zien dan landelijk. Maar over een langere periode bezien neemt de werkgelegenheid vergeleken met de landelijke trend minder toe. De dienstverlenende sectoren hebben werkgelegenheid gegenereerd, maar in de producerende sectoren is de werkgelegenheid gedaald, terwijl landelijk sprake is van een stijging in deze sectoren. Voor de dienstverlenende sectoren geldt dat de werkgelegenheid weliswaar is gestegen, maar minder dan landelijk. Per saldo resulteert dat in een minder sterkere werkgelegenheidsontwikkeling dan in Nederland. Ondanks de achterblijvende dienstenwerkgelegenheidsgroei is de regio nog steeds nadrukkelijk een diensteneconomie. Het leeuwendeel van de werkzame personen is werkzaam in de dienstensector. De in de regionale agenda voor de Productieve regio onderscheiden (inter)nationale clusters ontwikkelen zich qua werkgelegenheid voorspoediger dan de niet-cluster werkgelegenheid. Daarmee vormen deze clusters de aanjagers van de economie. Bedrijventerreinen en kantoorlocaties vormen naar werkgelegenheid en toegevoegde waarde sterke concentratiepunten binnen de economie van de GMR.

STRUCTURELE ARBEIDSTEKORTEN

Hoewel er enige ontspanning op de regionale arbeidsmarkt lijkt te ontstaan, is het voor werkgevers nog steeds lastig om geschikt personeel te vinden. De arbeidsmarkt blijft krap tot zeer krap. Bijna alle sectoren kampen met personeelstekorten. Dit wordt mede veroorzaakt door de demografische transitie, die ertoe leidt dat de bevolking in toenemende mate vergrijsd (zie ook volgende sectie). Deze ontwikkeling, die structureel van aard is, resulteert erin dat een steeds kleiner deel van de bevolking werkt. Maar voor werkzoekenden betekent dit echter dat zij doorgaans de keuze hebben uit meerdere banen. Zo had in het tweede kwartaal van 2024 een werkzoekende in de GMR afgerond gemiddeld vier banen voor het uitkiezen, net zoveel als het landelijk gemiddelde.

Ruim driekwart van de inwoners van de GMR tussen de 15 en 75 jaar is inmiddels actief op de arbeidsmarkt; in dat opzicht zit er getalsmatig nog maar weinig rek in het regionale arbeidsaanbod. Wel zagen we dat het aantal gewerkte uren door deeltijders kan stijgen, maar in de praktijk is dat lastig te organiseren en vaak niet voldoende lonend voor de werknemer. Arbeidsmigratie kan arbeidstekorten tijdelijk verminderen in sommige sectoren. Maar ook hier geldt: op langere termijn gaat dit niet helpen; meer arbeidsaanbod zorgt namelijk voor meer economische activiteit

en daardoor stijgt de vraag naar arbeid vanzelf weer mee. Bovendien vergrijst de wereld om ons heen minstens zo snel. Aan de andere kant verhoogt de krapte de noodzaak voor bedrijven om arbeidsbesparende technologie te gebruiken dan wel te ontwikkelen – wat de arbeidsproductiviteit op den duur verhoogt. Maar voorwaarde om succesvol te kunnen innoveren zijn werknemers die voldoende gekwalificeerd zijn en financiële middelen om te kunnen investeren in innovatie. De regio komt dan ook nadrukkelijk in beeld waar het gaat om investeringen in de kwaliteit van het regionale menselijk kapitaal, in de ontwikkeling van passende kennis en vaardigheden en flexibiliteit om te kunnen omgaan met continue verandering van werk.

BEVOLKING GROEIT EN VERGRIJST

Begin 2024 telden de zeventien GMR-gemeenten tezamen 772.921 inwoners. Dat zijn er 8.352 meer dan een jaar eerder: een groei van 1,0 procent tegenover 0,7 procent landelijk. En de verwachting is dat de GMR-bevolking de komende 25 jaar doorgroeit naar zo'n 830.000 inwoners. Maar niet alleen de omvang van de bevolking in de GMR verandert, dat geldt ook voor de samenstelling. In de GMR is er sprake van een relatief sterke toename van het aantal ouderen. Dit past in het beeld van één van de belangrijkste trends in de demografische ontwikkeling van Nederland (en veel andere landen in Europa en daarbuiten): de voortgaande vergrijzing. In 2024 is zowel in de GMR als in Nederland het aandeel 65-plussers al opgelopen naar 21 procent, terwijl dit in 2011 nog 15 procent was. Belangrijke oorzaken van de toenemende vergrijzing zijn een achterblijvende aanwas van nieuwgeborenen en een toegenomen levensverwachting. Het aandeel van oudere leeftijdsgroepen wordt steeds groter en daarmee de bevolking telkens gemiddeld iets ouder. Een gevolg van de toenemende vergrijzing is dat op den duur een steeds kleiner deel van de bevolking beschikbaar is voor de arbeidsmarkt. Met name in de zorg ontstaat een dubbele druk door de vergrijzing: er stromen meer werknemers uit omdat ze met pensioen gaan en tegelijkertijd zorgt een vergrijzende bevolking voor een stijgende vraag naar zorg. Ondertussen zal de bevolking blijven groeien wat leidt tot een hogere vraag binnen andere (maatschappelijke) sectoren zoals politie, onderwijs en woningbouw.

Afgelopen jaar is het aantal huishoudens in de regio fors gegroeid: +1,7 procent (landelijk +1,3 procent). Een steeds groter deel van de huishoudens bestaat uit eenpersoonshuishoudens, inmiddels zo'n 43 procent in de GMR (tegenover 40 procent landelijk). Deze ontwikkeling tezamen met de verwachte bevolkingsgroei en de veranderende bevolkingssamenstelling (vergrijzing) hebben invloed op de woningbouwopgave. De aantrekkelijkheid en het economisch presteren van de regio hangt mede af van het functioneren van de regionale woningmarkt en beschikbaarheid van (betaalbare) woningen. Dan is het de kunst om het juiste type woningen te bouwen op de juiste plekken in de regio en voor de juiste doelgroepen.

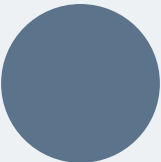

Qua toekomstbestendigheid van woningbouw en inrichting van woon- en leefomgeving zal er onder meer voldoende oog moeten zijn voor de vergrijzingstrend en de veranderende huishoudenssamenstelling.

REGIONALE SAMENWERKING ALS SLEUTEL

Tegelijkertijd worden we geconfronteerd met regionale, nationale en internationale ontwikkelingen die het economisch presteren en de kwaliteit van leven nu én in de toekomst onder druk zetten. Nog niet zo lang geleden was het de coronapandemie die economie en samenleving ontwrichtte. Momenteel zijn het geopolitieke spanningen ten gevolge van de oorlogen in Oekraïne en Gaza en verstoorde handelsrelaties van zowel de EU als de VS met China, die wereldwijd zorgen voor toenemende onzekerheid – met verschillende negatieve (economische) consequenties. Maar ook opgaven rond tal van urgente beleidsdossiers zoals bestaanszekerheid, wonen, migratie en stikstof spelen een belangrijke rol. Daarnaast staan we aan de lat voor een aantal grote transitieopgaven rondom klimaat, energie, digitalisering, voedsel, grondstoffen (circulariteit) en arbeidsmarkt – opgaven die (vooral) ook op regionale schaal spelen. Bundeling hierbij van krachten en samenwerking op regioschaal vormt hierbij dan ook een belangrijke sleutel.

Wat dan helpt is om als regio helder te hebben: op wat voor GMR zetten we in richting 2050? Hoe willen we dat GMR eruitziet – en doen we daarvoor vandaag en morgen al het juiste? Brede welvaart is dan een waardevol kompas om op te varen. Het biedt een afwegingskader dat helpt om integrale keuzes te maken, gericht op een economisch krachtige regio waar het voor iedereen prettig leven is – in het heden maar vooral ook in de toekomst. En rekening houdend met belangen die ook elders spelen.

OVER DE ECONOMISCHE MONITOR GMR 2024/2025

De Economische Monitor GMR 2024/2025 beschrijft de sociaal-economische stand en ontwikkeling van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (GMR). Dit is gedaan aan de hand van een uitgebreide selectie van cijfers en statistieken, toegespitst op de kernthema's Brede welvaart, Economie, Arbeidsmarkt en Inwoners. De monitor heeft een verkennende en signalerende functie. Trends en ontwikkelingen worden in beeld gebracht en een indruk wordt gegeven van wat de GMR kenmerkt en hoe het er sociaal-economisch voor staat. De Economische Monitor GMR is daarmee een instrument op basis waarvan de strategische dialoog fact-based gevoerd kan worden over het functioneren en toekomstgericht versterken van de regionale economie. Deze monitor focust dan ook vooral op de regionale opgave Productieve regio.

De Economische Monitor GMR kijkt naar het gebied van de zeventien gemeenten die samen de GMR vormen. Sinds op 1 januari 2025 de gemeente Montferland de GMR heeft verlaten omvat de regio de volgende gemeenten: Arnhem, Berg en Dal, Beuningen, Doesburg, Druten, Duiven, Heumen, Lingewaard, Mook en Middelaar, Nijmegen, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort, Wijchen en Zevenaar. Met terugwerkende kracht is de gebiedswijziging van de GMR waar mogelijk doorgevoerd in de cijfers over de voorgaande jaren om consistente tijdreeksen te kunnen presenteren. Een groot deel van in de vorige editie gepubliceerde cijfers, die betrekking hebben op de totale regio, wijken daarom af van de cijfers gepubliceerd in deze editie van de monitor.

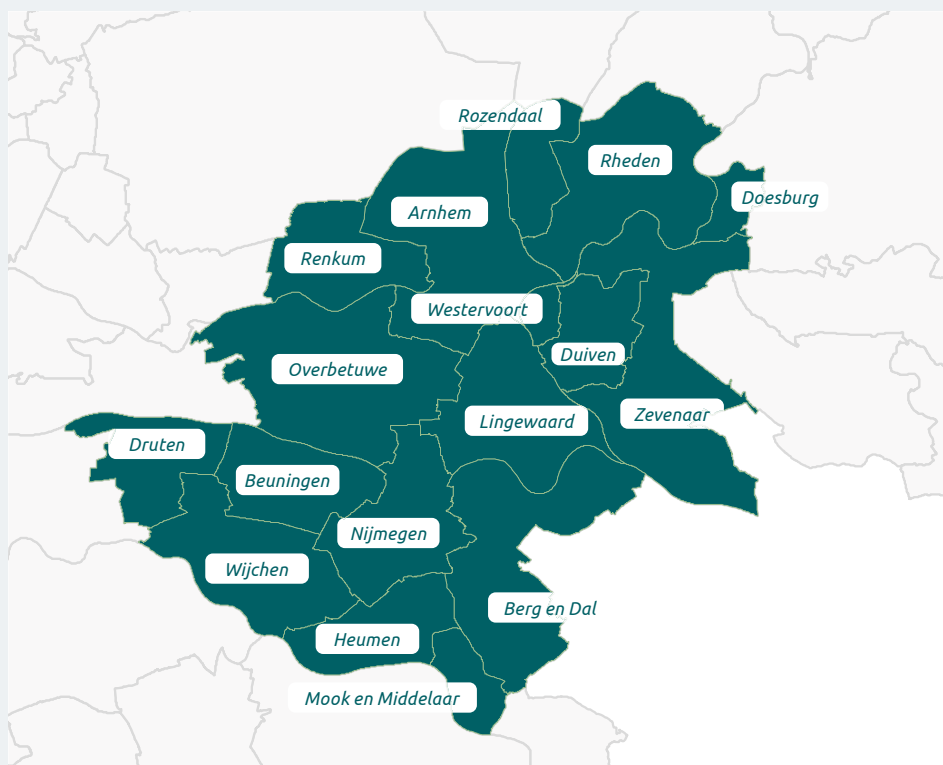
Overigens is de GMR geen landelijk gehanteerde indeling bij instanties als CBS, UvW en KvK. Deze instellingen presenteren dan ook geen cijfers en statistieken voor deze gemeenten gezamenlijk. In deze monitor gebeurt dat wel. De cijfers van de zeventien gemeenten worden zoveel mogelijk geaggregeerd. Dat is overigens niet altijd mogelijk. Informatie over de arbeidsmarkt en economie zijn niet altijd voor deze zeventien gemeenten beschikbaar. We ontkomen er niet aan om soms data voor andere regionale schaalniveaus te presenteren. In de kaarten is aangegeven om welke gemeenten het gaat. We maken gebruik van de regionale COROP-indeling en de indeling naar arbeidsmarktregio's. De COROP-regio Arnhem-Nijmegen bestaat uit zestien gemeenten (zie kaart 0.2). De gemeente Mook en Middelaar valt buiten deze regio. De GMR bevat twee arbeidsmarktregio's, Midden-Gelderland en Rijk van Nijmegen (zie kaart 0.3). Renkum valt buiten deze regio's. Beide arbeidsmarktregio's zijn door ons samengevoegd tot de gecombineerde arbeidsmarktregio GMR. Tenzij anders vermeld presenteren wij de cijfers over het grondgebied van de zeventien samenwerkende gemeenten van de GMR (kaart 0.1). Daarnaast komt het voor dat we cijfers per deelgebied presenteren (kaart 0.4). In afstemming met het ambtelijk

platform Productieve regio hebben we een indeling in deelgebieden binnen de GMR gemaakt. Het helpt bij het thema brede welvaart verdiepend inzicht te krijgen in verschillen en overeenkomsten tussen herkenbare deelgebieden binnen de regio.

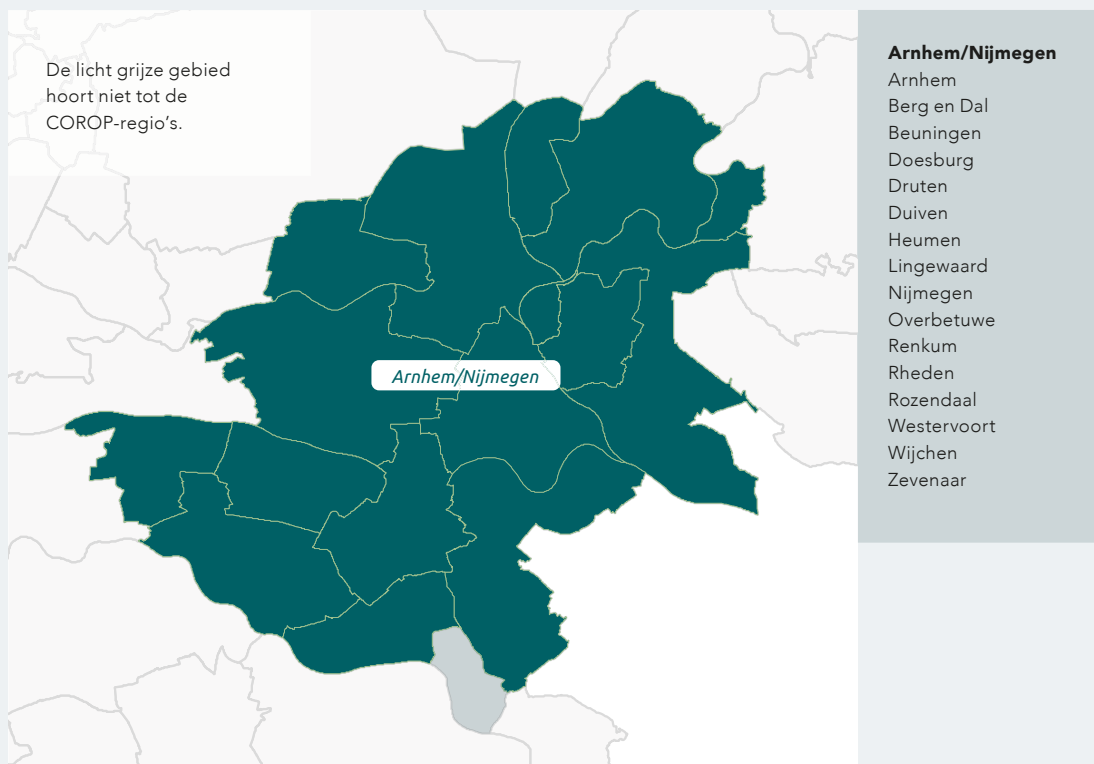
Voor de cijfers die we gebruiken is 2023 doorgaans het meest recent beschikbare jaar. In enkele gevallen zijn recentere cijfers beschikbaar – met een verschijningsfrequentie per kwartaal of per maand. De betreffende cijferreeksen lopen tot en met het tweede kwartaal van 2024. De indicatoren in deze monitor zijn weloverwogen geselecteerd, maar vormen noodzakelijkerwijs een selectie die geen antwoorden geven op alle denkbare vragen. Het neemt niet weg dat de monitor een rijk palet aan inzichten geeft, waarmee de discussie over de ontwikkeling van de GMR met cijfermatig onderbouwde kennis wordt gevoed.

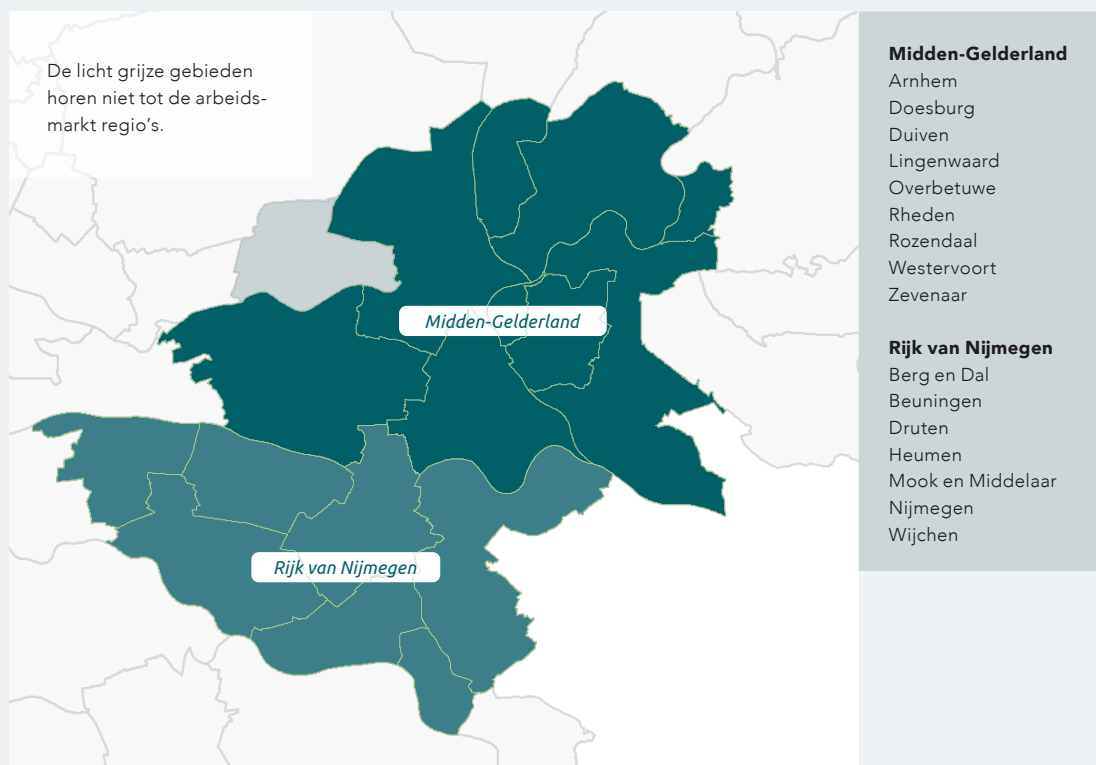
Kaart 0.1 Gemeenten van Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

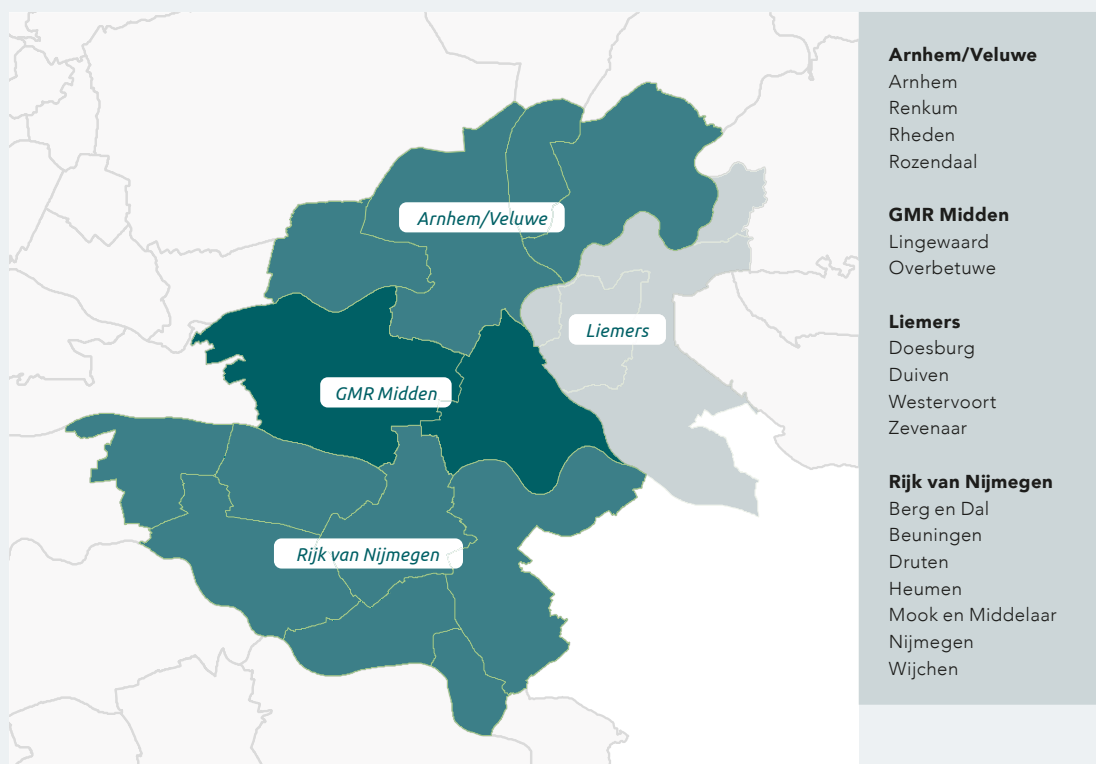
Kaart 0.2 Gemeenten van COROP-regio Arnhem/Nijmegen

Kaart 0.3 Gemeenten van de arbeidsmarktregio's Midden-Gelderland en Rijk van Nijmegen

Kaart 0.4 Gemeenten in de deelgebieden van de GMR¹

¹ De indeling in deelgebieden is vastgesteld in afstemming met het ambtelijk platform Productieve regio.

1. BREDE WELVAART

IN VOGELVLUCHT

- Brede welvaart biedt een denk- en doekader om afruilen in het hier en nu tussen ambities op het terrein van sociale inclusie, economisch verdienvermogen en duurzaamheid in beeld te brengen, en bovendien om afruilen tussen hier en elders, en tussen nu en later in beeld te brengen en van daaruit onvermijdelijke keuzes te agenderen.
- De GMR scoort op de meeste indicatoren vergelijkbaar met het Nederlands gemiddelde.
- Afwijkingen treden met name op binnen het duurzaamheids- en economisch domein.

Dit hoofdstuk is verzorgd door Henri L.F. de Groot en Yashvant Premchand (Vrije Universiteit Amsterdam).

Het toont qua opzet gelijkenis met de uitwerking van het onderdeel brede welvaart in de Economische Verkenningen Metropoolregio Amsterdam 2024

(<https://www.metropoolregioamsterdam.nl/economische-verkenningen-metropoolregio-amsterdam-evmra/>) en de Regio Zwolle Monitor 2024

(<https://www.windesheim.nl/nieuws/2024/december/regio-zwolle-monitor-2024>).

1.1 BREDE WELVAART ALS AFWEGINGSKADER

Het concept brede welvaart komt voort uit het besef dat vooruitgang meer is dan economische groei. Brede welvaart gaat over welvaart, welzijn en welbevinden van mensen – oftewel, de kwaliteit van leven en wat mensen van waarde vinden. Het gaat daarbij niet alleen om de kwaliteit van leven in het ‘hier en nu’; het gaat ook om de impact op de kwaliteit van leven buiten de grenzen van de eigen stad, regio of land (‘elders’), en de gevolgen voor toekomstige generaties (‘later’). Het brede welvaartsdenken zorgt ervoor dat met een integrale blik gekeken wordt naar hoe het gaat met de regio. Daarnaast kan brede welvaart gezien worden als een richtinggevend kader, waarbij de koers van de regio ook gericht is op het nastreven van niet-economische doelen om uiteindelijk te komen tot welzijn van individuen en huishoudens.

Denken in brede welvaart betekent denken in termen van afruilen en keuzes. Brede welvaart krijgt in Nederland steeds meer voet aan de grond als kader voor maatschappelijke keuzes. Niet alleen economische groei en werkgelegenheid zijn van belang, maar ook aspecten als gezondheid, veiligheid, milieu en betaalbare en aantrekkelijke huisvesting. Met behulp van het brede welvaartspectief wordt de samenhang tussen de verschillende brede welvaartsaspecten inzichtelijk gemaakt, en de manier waarop deze elkaar versterken of juist tegenwerken. Zo kan een economische impuls leiden tot banengroei en het inkomen van de inwoners verbeteren, maar ten koste gaan van de kwaliteit van natuur en milieu. En meer uren betaalde arbeid kan de balans tussen werk en de mogelijkheid tot het bieden van mantelzorg of het volgen van een bijscholingstraject verstoren. Anders dan wanneer de focus enkel ligt op bijvoorbeeld economisch groeibevordering, helpt toepassing van brede welvaart als afwegingskader bij het zichtbaar maken van (fundamentele) afruilen tussen de verschillende thema’s; afruilen die uiteindelijk een basis dienen te vormen voor te maken beleidskeuzes.

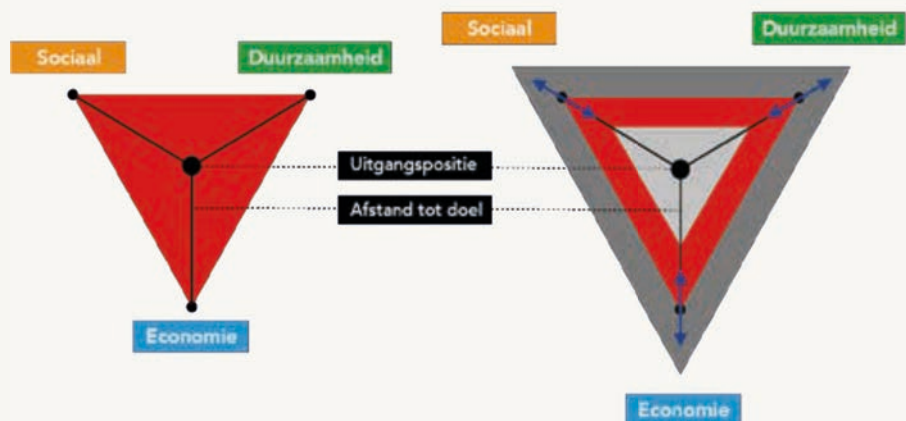
Het concept van brede welvaart

Dit kader bespreekt de kern van het concept ‘brede welvaart’. De geïnteresseerde lezer wordt verwezen naar het MRA Beleidsdossier 2023/1 (‘Brede welvaart voor de MRA: Een analytisch kader voor fundamentele keuzes en afruilen’).

De centrale onderdelen van brede welvaart kunnen in essentie worden teruggebracht tot economische, sociale en duurzame hoofddimensies van ontwikkeling. Deze terminologie is onder andere geïnspireerd door de in de Europese Unie veelvuldig gehanteerde S3-strategie die streeft naar Smart, Socially inclusive en Sustainable development. We kunnen deze dimensies op de hoekpunten van een driehoek plaatsen. De driehoek visualiseert dat optimaal presteren op alle drie dimensies – vanwege deels onvermijdelijke afruilen – niet mogelijk is. Vanuit de uitgangssituatie in de driehoek is er een afstand tot alle drie de doelen.

De zijden van de driehoek verbeelden de afruilen tussen economische, sociale en duurzame ontwikkeling. Hoe groter de afstand, hoe sterker de afruil. Dit is geïllustreerd in figuur 1.1.

Figuur 1.1 Brede welvaart: afruilen in het hier en nu

* Door keuzes te maken, kunnen afruilen kleiner (groter) worden, wat zichtbaar wordt in de kleinere lichtgrijze (grotere donkergrijze) driehoek, waarbij de afstand tussen de uitgangspositie en de doelen kleiner (groter) worden.

Bron: Vrije Universiteit, Amsterdam.

Elk economisch systeem bevindt zich op een bepaald moment op een punt in de driehoek (de uitgangspositie in de figuur), met daarmee samenhangende afstanden tot de doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, economie en sociaal. De afstanden tot de doelstellingen zijn geen statisch gegeven. Onder invloed van bijvoorbeeld wijzigende voorkeuren, externe economische ontwikkelingen en (nieuw) beleid, kan er sprake zijn van een nieuwe balans tussen de drie dimensies van ontwikkeling (zie het rechterdeel van figuur 1.1).

Een voorbeeld kan dit verduidelijken. Steviger inzetten op verduurzaming zal de afstand tot het duurzaamheidsdoel verkleinen. Dit kan op korte termijn ten koste gaan van economische groei (door noodzakelijke aanpassingen van productieprocessen, mogelijke verplaatsing van economische activiteit, omscholing van werknemers, et cetera). En zonder aanvullend beleid kan er meer energie-armoede ontstaan gegeven het relatief grote aandeel dat huishoudens met lage inkomens uitgeven aan energie waarvan de prijs op korte termijn hoger zal worden. Ziehier een eenvoudige maar krachtige weergave van de afruilen waarmee we in het hier en nu worden geconfronteerd en die dwingen tot fundamentele keuzes. Deze keuzes krijgen deels vorm in de keuze voor beleidsinstrumenten. Zo is er bijvoorbeeld discussie over de voor- en nadelen van groene subsidies versus CO₂-beprijzing. Subsidies verzachten

op korte termijn de pijn van de transitie, maar zijn minder efficiënt dan belastingen. Dit zal gevolgen hebben voor de mate waarin de afstand tot de economische en sociale doelen verandert bij verschillende invullingen van klimaatbeleid.

Naast de afruilen in het hier en nu zijn er ook afruilen tussen 'hier en elders' en 'nu en later'. In het eerste geval gaat het om verdelingsvraagstukken over bijvoorbeeld ontwikkeling in Nederland en de rest van de wereld, maar ook de verdeling tussen de Randstad en bijvoorbeeld de GMR of de Brainportregio Eindhoven.

Het voorbeeld van de energietransitie kan wederom dienen ter illustratie. Opwek van groene energie in de directe nabijheid van de vraag is efficiënt gegeven de transportkosten van energie. Tegelijkertijd zijn er belangrijke schaalvoordelen te behalen in het opwekken van energie, wat juist aanleiding geeft tot concentratie van opwek op plekken met relatief veel ruimte. Dit leidt tot keuzes die we bijvoorbeeld terugzien in discussies over de afstand van windparken op zee tot de kust en de aanleg van zonneweides. Op globale schaal spelen vergelijkbare vraagstukken, waarbij de verdeling van schaarse natuurlijke hulpbronnen tussen de rijke Global North en de Global South aan de orde is.

Bij de afruilen tussen 'nu en later' staat met name het intergenerationele vraagstuk centraal, waarbij de ontwikkeling van huidige generaties de mogelijkheden van toekomstige generaties beïnvloedt. Ook hier is het voorbeeld van de energietransitie illustratief. Voorgaande en huidige generaties hebben de planetaire grenzen dusdanig ver overschreden dat de negatieve gevolgen van klimaatverandering nu al merkbaar zijn en in toenemende mate duidelijk wordt dat klimaatbeleid in het belang van toekomstige generaties niet alleen rechtvaardig maar ook onvermijdelijk is.

1.2 BREDE WELVAART IN DE GMR

Bij het in kaart brengen van brede welvaart sluiten we sterk aan op de door het CBS ontwikkelde regionale Monitor Brede Welvaart. Voor deze monitor maken we dankbaar gebruik van de regionale indicatoren voor brede welvaart die het CBS verzamelt en die we op een wijze presenteren die behulpzaam is om (i) het presenteren van de GMR op de verschillende dimensies van brede welvaart te illustreren; (ii) de ontwikkeling van deze dimensies in de loop van de tijd te monitoren; en (iii) zicht te krijgen op de afruilen tussen de verschillende dimensies en de ontwikkeling daarin. Ten opzichte van de editie van vorig jaar brengen we in deze editie ook de ontwikkelingen in de loop van de tijd in kaart en hebben we de set aan indicatoren verder verrijkt. Voor een gedetailleerde beschrijving en definitie van de indicatoren verwijzen we naar bijlage 1.

Brede welvaart in kaart: spinnenwebdiagram

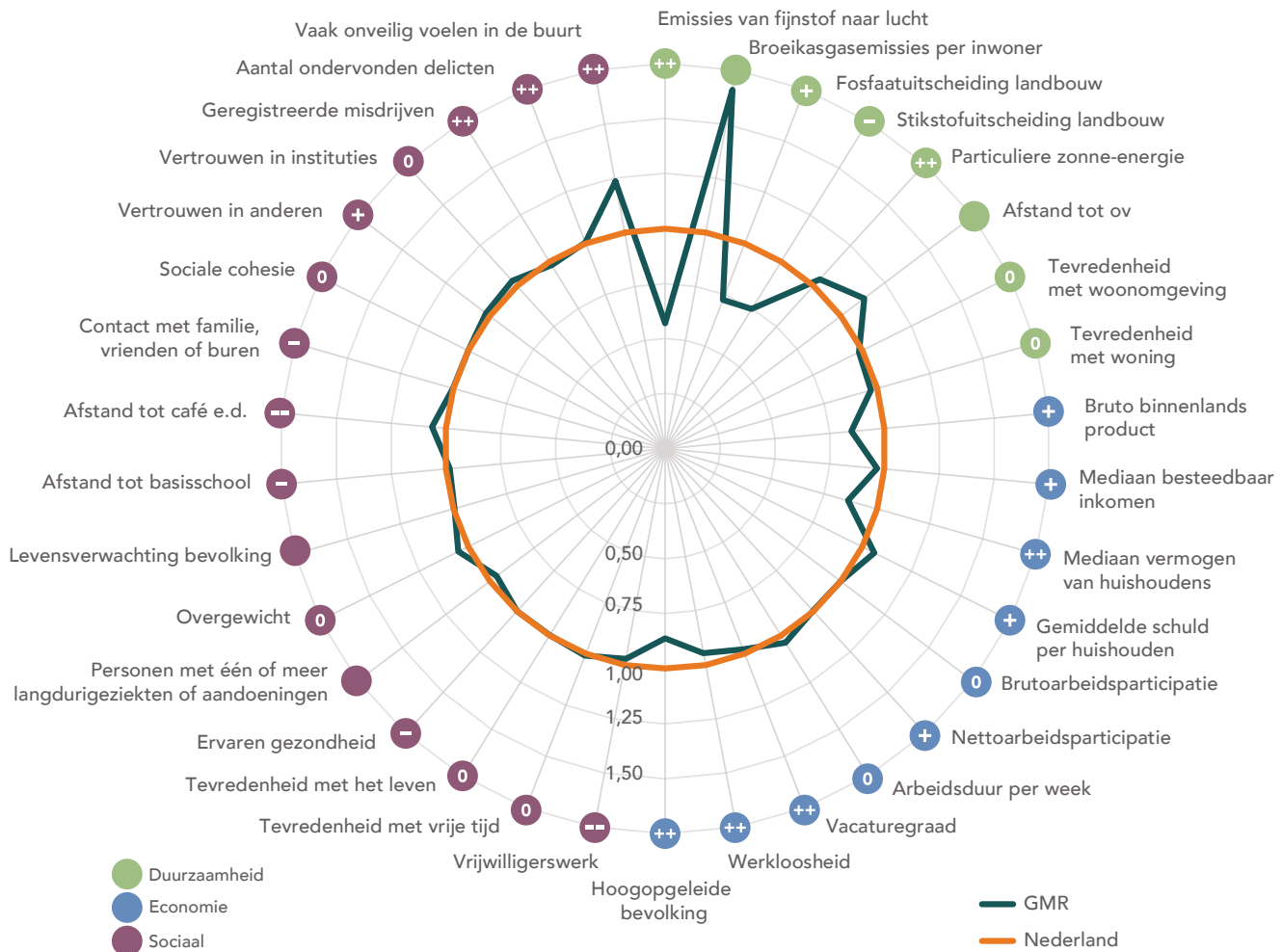
Voor de regionale Monitor Brede Welvaart verzamelt het CBS voor een groot aantal thema's indicatoren die inzicht geven in het functioneren van de economie en samenleving in het hier en nu, waarbij ook rekenschap wordt gegeven van ontwikkelingen nu versus later en hier versus elders. Om het presteren van de GMR in kaart te kunnen brengen op de veelheid aan indicatoren, hebben we gekozen voor de presentatie van de informatie in de vorm van een spinnenweb. Rondom staan de indicatoren gerangschikt die het CBS onderscheidt. We wijken hier af van de indeling in de acht thema's van het CBS en brengen het onderscheid terug tot drie thema's: economie, sociaal en duurzaamheid. Elke indicator wordt gestandaardiseerd op het Nederlandse gemiddelde. Een score van 1 betekent dus dat de GMR hetzelfde scoort op de betreffende indicator als Nederland. Een hogere score betekent dat de betreffende indicator in de GMR ten opzichte van Nederland gunstig afsteekt in de bijdrage aan brede welvaart. Een score van 1,2 (0,8) betekent dat de score 20 procent (on)gunstiger is dan die voor het Nederlandse gemiddelde. Voor indicatoren waarvoor in de brondata geldt dat een hogere waarde een ongunstigere uitkomst betekent (bijvoorbeeld afstand tot voorzieningen) is in onze presentatie de inverse gebruikt om ervoor te zorgen dat een hogere waarde voor de index een betere score voor de GMR betekent. In het spinnenwebdiagram (figuur 1.2) hebben we de scores voor 2022 afgebeeld. De buitenste ring laat middels plusjes en minnen de absolute ontwikkeling over de periode 2012-2022 zien. Een gedetailleerde beschrijving en scores van de indicatoren zijn te vinden in bijlage 1.

In figuur 1.2 zien we dat de GMR op het merendeel van de indicatoren vergelijkbaar scoort met het gemiddelde in Nederland. Maar op een aantal dimensies onderscheidt van de rest van Nederland in termen van brede welvaart. Broeikasgasemissies per inwoner zijn relatief beperkt (met name door afwezigheid van echt grote uitstoters), de bereikbaarheid van OV is relatief goed, en de regio wekt relatief veel zonne-energie op. Ook voelen inwoners in de regio zich relatief veilig en is de bereikbaarheid van voorzieningen zoals cafés relatief gunstig. Op economisch terrein zien we de regio wat achterblijven bij het Nederlands gemiddelde, wat blijkt uit onder andere een relatief laag bbp en inkomen en lage vermogens van huishoudens. Deels is dit een weerspiegeling van een gemiddeld opleidingsniveau dat lager is dan gemiddeld in Nederland en daarmee dus ook een resultaat dat zich lastig in termen van gunstig of ongunstig laat duiden omdat we deels kijken naar scores voor bevolkingen met verschillende samenstellingen.

Als we de ontwikkelingen in de tijd beschouwen dan zien we dat het relatieve presteren van de GMR ten opzichte van Nederland op de meeste indicatoren relatief constant is gebleven tussen 2012 en 2022. Gunstige ontwikkelingen zien we met name op het gebied van de economische ontwikkeling. En juist op dat gebied liggen uitdagingen in termen van brede welvaart.

Figuur 1.2 Brede welvaart in de GMR

Relatieve scores ten opzichte van Nederland, 2022 (Nederland = 1) en ontwikkelingen in de tijd; 2012–2022*

* -- achteruitgang groter dan 1,5 procent; - achteruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; 0 verandering tussen -0,5 en +0,5 procent; + vooruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; ++ vooruitgang groter dan 1,5 procent

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam.

De uitkomsten zijn vergelijkbaar met de uitkomsten van de RaboResearch-studie 'Eerst de bruggenhoofden, dan de brug. Brede welvaart en economie in Lifeport' die afgelopen najaar is verschenen. Hoewel die studie betrekking heeft op een groter gebied, namelijk Gelderland-Zuid (bestaande uit (de regio's Ede-Wageningen, Arnhem-Nijmegen en Rivierenland), komt ook hierin naar voren dat de brede welvaart gemiddeld is in vergelijking met de rest van het land. Overigens betreft de RaboResearch-studie een update van een eerder uitgevoerde studie waarin opgaven geformuleerd zijn om de economische potentie van Gelderland-Zuid beter te benutten en te werken aan versterking van de brede welvaart. De opgaven blijken nog steeds actueel en urgent te zijn.

1.3 BREDE WELVAART IN DEELGEBIEDEN

Naast vergelijking van de (gemiddelde) brede welvaart van de GMR met Nederland, hebben we de brede welvaart per deelgebied in beeld gebracht (zie voor de indeling ook kaart 0.4 op pagina 17). We hebben gekozen voor een alternatieve presentatiewijze van de gegevens, die aanvullend is op de hiervoor gepresenteerde spinnenweb. Figuur 1.3 bevat een tabel die, voor de indicatoren waarvoor voor alle deelgebieden informatie beschikbaar is, de verschillen tussen deelgebieden binnen de regio laat zien. Indicatoren zijn hierbij gerangschikt op basis van de gemiddelde score voor de GMR van hoog (gunstig) naar laag (ongunstig).

De tabel uit figuur 1.3 legt bloot dat achter de regionale gemiddelden enkele opvallende verschillen schuil gaan. Grosso modo zien we de grootste onderlinge afwijkingen tussen de deelgebieden met grote steden (Arnhem/Nijmegen) en de meer landelijke deelgebieden (GMR Midden en Liemers). Grote steden zijn enerzijds de economische motoren van de regio (waar omliggende gemeenten van mede profiteren), hebben goede bereikbaarheid van vele voorzieningen, maar zijn tegelijkertijd ook de gebieden met relatief veel sociale problematiek, een relatief grote mate van onveiligheid en een relatief hoge emissies van fijnstof, maar ook beperkte uitstoot van broeikasgassen en landbouw-gerelateerde emissies. De verschillen op de verschillende brede welvaartsdimensies tussen deelgebieden onderstrepen de variatie aan opgaven in de regio en daarmee het belang van regionale samenwerking en afstemming.

Figuur 1.3 Brede welvaart, GMR en per deelgebied
Index t.o.v. Nederland (Nederland=1)*; 2022

Categorie	Indicatoren	GMR	Arnhem- Veluwe	Rijk van Nijmegen	GMR Midden	Liemers
Duurzaamheid	Broeikasgasemissies per inwoner	1,66	1,96	1,91	1,45	0,98
	Afstand tot ov	1,13	1,33	1,12	1,00	0,94
	Particuliere zonne-energie	1,04	0,71	1,06	1,61	1,25
	Tevredenheid met woonomgeving	0,98	0,96	0,99	1,00	1,00
	Tevredenheid met woning	0,97	0,94	0,99	0,99	0,99
	Stikstofuitscheiding landbouw	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75
	Fosfaatuitscheiding landbouw	0,72	0,73	0,72	0,73	0,73
	Emissies van fijnstof naar lucht	0,57	0,71	0,47	0,59	0,71
Economie	Gemiddelde schuld per huishouden	1,06	1,13	1,09	0,85	1,07
	Arbeidsduur per week	1,04	1,04	1,04	1,04	1,04
	Brutoarbeidsparticipatie	1,00	0,99	1,00	1,03	0,98
	Nettoarbeidsparticipatie	1,00	0,98	1,00	1,03	0,99
	Vacaturegraad	0,98	0,98	0,98	0,98	0,98
	Mediaan besteedbaar inkomen	0,97	0,93	0,95	1,07	1,00
	Werkloosheid	0,94	0,84	0,93	1,27	1,04
	Mediaan vermogen van huishoudens	0,86	0,52	0,85	1,70	0,92
	Hoogopgeleide bevolking	0,86	0,89	0,96	0,72	0,60
	Bruto binnenlands product	0,85	0,85	0,85	0,85	0,85
Sociaal	Vaak onveilig voelen in de buurt	1,23	1,43	1,05	1,43	1,43
	Afstand tot café e.d.	1,06	1,04	1,03	1,27	1,08
	Overgewicht	1,05	1,07	1,13	1,00	0,85
	Vertrouwen in instituties	1,03	1,04	1,04	1,00	1,00
	Vertrouwen in anderen	1,02	1,00	1,05	1,02	0,97
	Tevredenheid met vrije tijd	1,01	0,99	1,01	1,03	1,02
	Aantal ondervonden delicten	1,00	0,84	1,04	1,25	1,25
	Contact met familie, vrienden of bureu	1,00	0,99	1,01	1,01	1,01
	Sociale cohesie	1,00	0,97	0,99	1,05	1,05
	Ervaren gezondheid	1,00	0,97	1,01	1,05	0,98
	Tevredenheid met het leven	1,00	0,98	1,00	1,02	1,00
	Levensverwachting bevolking	1,00	0,98	1,00	1,01	1,01
	Afstand tot basisschool	0,98	1,03	1,01	0,93	0,87
	Geregistreerde misdrijven	0,98	0,83	0,88	1,84	1,54
	Vrijwilligerswerk	0,97	0,94	0,96	1,10	0,99
	Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen	0,96	0,90	1,01	1,02	0,90

* Een hoge score is gunstig in termen van brede welvaart. De kleurschakeringen geven een indicatie van de mate waarin de score op een brede welvaartsdimensie afwijkt van 1, waarbij donkerder blauw een gunstiger en donkerder rood een ongunstigere score t.o.v. Nederland aangeeft.

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam.

2. ECONOMIE

IN VOGELVLUCHT

- Voor de COROP-regio Arnhem/Nijmegen bedroeg het BRP in 2023 39,9 miljard euro. Dit is 3,7 procent van het bruto nationaal product.
- De lange-termijnontwikkeling van het BRP (periode 2011–2023) laat een groei zien van 59,0 procent, landelijk was de groei over dezelfde periode 62,7 procent.
- De GMR telt in 2023 408.650 werkzame personen, 3,4 procent meer dan in 2022. In Nederland was de toename 2,6 procent.
- Bekeken over de periode 2011–2023 nam de werkgelegenheid in de GMR met 9,5 procent toe, in Nederland was de toename 14,8 procent.
- Het leeuwendeel van de werkzame personen is werkzaam in de dienstensector, 85,1 procent. In Nederland is 81,8 procent van de werkzame personen actief in de diensteneconomie.
- In 2023 waren in de regionale clusters, Energy, Hightech, Health en Medisch in totaal 107.500 werkzame personen actief. Dat is 26,3 procent van de totale werkgelegenheid in de GMR. Naar omvang van de werkgelegenheid is het medisch cluster met 68.290 werkzame personen het grootste cluster.
- De werkgelegenheid in de regionale clusters ontwikkelt zich in de periode 2014-2023 voorspoediger dan de niet-cluster werkgelegenheid.
- Zowel in termen van werkgelegenheid als in toegevoegde waarde (in constante prijzen) is de GMR in sterke mate gespecialiseerd in Energy en de Medische sector.
- De zzp'ers vormen met 73,7 procent de grootste groep bedrijfsvestigingen, in Nederland is 60,8 procent van alle vestigingen een zzp'er.
- In totaal zijn op werklocaties ruim 229.490 werkzame personen actief. Dit is 56,2 procent van de totale werkgelegenheid in de GMR. De werkgelegenheid op deze werklocaties is sterker toegenomen dan gemiddeld in de GMR.
- Meer dan 22 miljard euro aan toegevoegde waarde wordt op de GMR-werklocaties gerealiseerd. Dit is 72,5 procent van de totale GMR-economie.

2.1 BRUTO REGIONAAL PRODUCT EN ARBEIDSPRODUCTIVITEIT

Ontwikkeling BRP lager dan landelijk gemiddelde

Voor de GMR gebruiken we voor de beschrijving van de stand en ontwikkeling van het BRP-cijfers van de COROP-regio Arnhem/Nijmegen; cijfers geaggregeerd op een gedetailleerder ruimtelijk niveau – zoals gemeenten – zijn niet beschikbaar. De COROP-regio is weergegeven in kaart 0.2 en bestaat uit 16 gemeenten (Mook en Middelaar valt niet in deze COROP-regio). De gebruikte cijfers voor de laatste twee jaar zijn van voorlopige aard, deze kunnen dus nog (licht) veranderen.

In het afgelopen jaar heeft het CBS een revisie van de nationale rekeningen doorgevoerd. Bij deze vijfjaarlijkse revisie kunnen veranderingen in concepten, classificaties, methoden en bronnen ontstaan. Dat heeft gevolgen voor de berekening van het BRP. Om reeksbreuken te voorkomen zijn ook de voorafgaande jaren opnieuw volgens deze aangepaste methode berekend. Hierdoor wijken de nieuwste cijfers af van die uit eerdere edities van deze monitor.

Voor de COROP-regio Arnhem/Nijmegen bedroeg het BRP in marktprijzen in 2023 39,9 miljard euro. Dit was 2,9 miljard euro (+7,8 procent) meer dan een jaar eerder. In vergelijking met Nederland is het BRP van de GMR daarmee sterker gestegen. Het bruto binnenlands product (BBP) steeg met 7,4 procent.

Een deel van de ontwikkeling van het BRP zit in prijsstijgingen of -dalingen. Als deze buiten beschouwing worden gelaten dan is het BRP van de COROP-regio Arnhem/Nijmegen in het afgelopen jaar gedaald met 0,7 procent. Het BBP is gestegen met 0,1 procent. De zojuist genoemde stijging van het BRP (gerekend in marktprijzen) van de COROP-regio komt dus geheel voor rekening van stijgende prijzen. De totale productie van goederen en diensten is gedaald en in Nederland licht gestegen.

Bruto Regionaal Product (BRP)

Het bruto regionaal product is een maat voor de omvang van de regionale economie. Het is de totale toegevoegde waarde van alle in de regio geproduceerde finale goederen en diensten. Om verschillende gebieden met elkaar te vergelijken is het gebruikelijk om het BRP te delen door het aantal inwoners. Zo ontstaat het BRP per inwoner. Dit is een gestandaardiseerde maat.

In deze paragraaf betreft het Bruto Regionaal Product het 'BRP in marktprijzen'. Deze wordt in twee stappen berekend. Ten eerste uit de som van de waarde die door ondernemingen, huishoudens en overheden wordt toegevoegd aan de goederen en diensten die zij hebben moeten verbruiken om hun producten te kunnen maken. Deze som staat bekend als de toegevoegde waarde 'in basisprijzen'. Ten tweede wordt om tot het 'BRP in marktprijzen' te komen, hierbij het saldo van productgebonden belastingen en subsidies en het verschil tussen toegerekende en afgedragen btw opgeteld.

BRP in constante prijzen

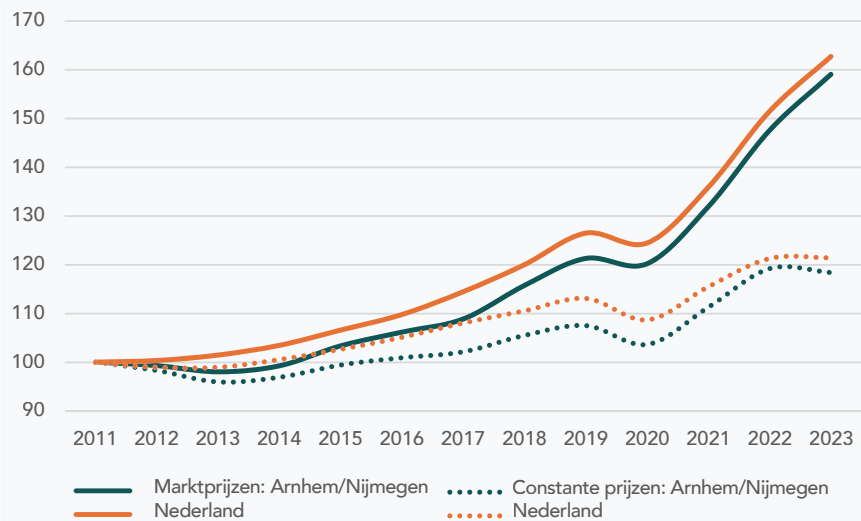
Ook wordt in deze paragraaf gebruik gemaakt van de BRP in constante prijzen. Door dit cijfer te gebruiken wordt het effect van prijsstijgingen geneutraliseerd. Het geeft daarmee een beter beeld van de reële ontwikkeling van het BRP en daarmee de regionale economie.

BBP en BRP

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) heeft betrekking op het binnenland, de gehele Nederlandse economie. Het Bruto Regionaal Product (BRP) heeft betrekking op delen van ons land. De door het CBS onderscheidde regio's zijn landsdelen, provincies en COROP-regio's. Omdat cijfers voor de gehele GMR niet beschikbaar zijn maken we gebruik van tabellen van de COROP-regio Arnhem/Nijmegen. Dit zijn alle gemeenten van de GMR met uitzondering van Mook en Middelaar.

Over een langere periode beschouwd ontwikkelt het BRP van de regio Arnhem/Nijmegen zich min of meer parallel aan dat van het landelijke BBP. Wel is in de periode 2011–2013 een lichte afname te zien van het BRP van de regio Arnhem/Nijmegen, terwijl het BBP stijgt. De achterstand die hierdoor ontstaan is, is in de daaropvolgende periode 2013–2023 niet meer ingehaald. Het BRP van de regio is in 2023 59,0 procent hoger dan in 2011. Voor het nationale BBP bedroeg deze toename 62,7 procent. Als deze cijfers gecorrigeerd worden voor ontwikkeling van de prijzen dan is de toename in de regio 18,4 procent en landelijk 21,5 procent.

Figuur 2.1 Ontwikkeling BRP en BBP in markt en constante prijzen, COROP-regio Arnhem/Nijmegen en Nederland, 2011–2023 (index 2011=100)

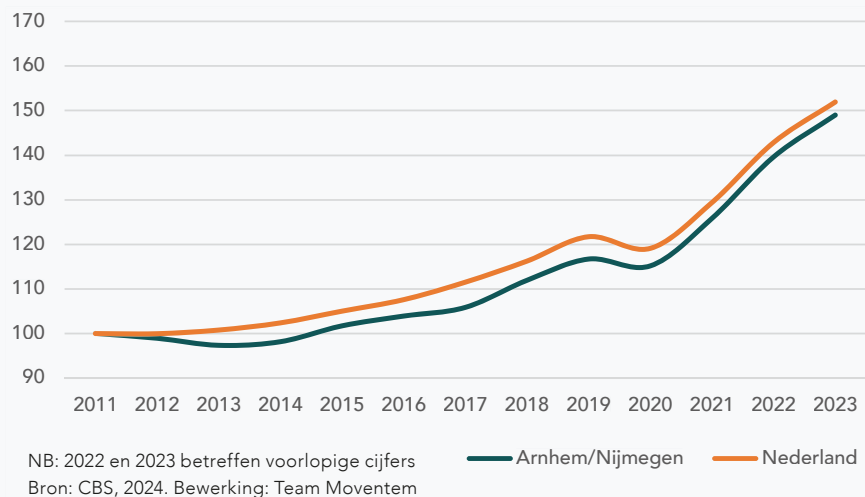

NB: 2022 en 2023 betreffen voorlopige cijfers
Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Het BRP per inwoner lager dan in Nederland

Het BRP per inwoner in de GMR ligt lager dan het Nederlandse gemiddelde. Het BRP per inwoner bedraagt in 2023 ruim 52.500 euro. Dat is 87,9 procent van het landelijk gemiddelde, in 2011 bedroeg dit percentage 89,7 procent. De regio gaat er relatief op achteruit.

Figuur 2.2 Ontwikkeling BRP en BBP per inwoner, COROP-regio Arnhem/Nijmegen en Nederland, 2011–2022 (index 2011=100)

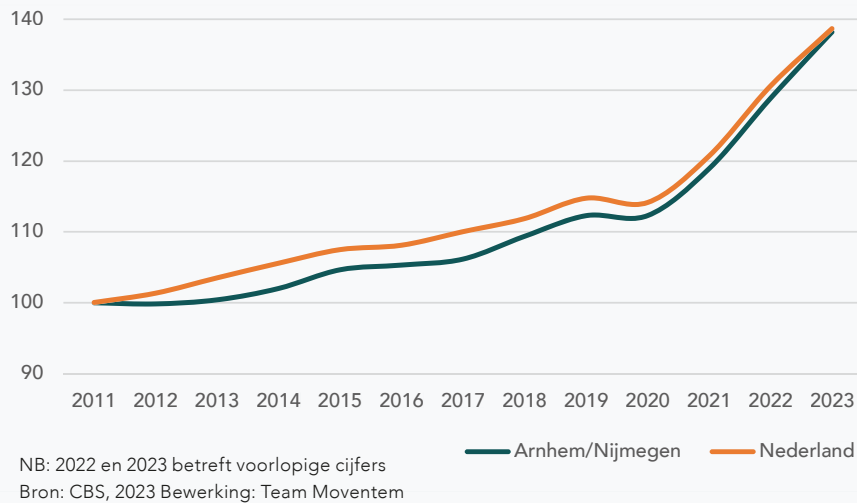

Arbeidsproductiviteit GMR vrijwel stabiel onder landelijk niveau

Om een indruk te krijgen van de arbeidsproductiviteit in de GMR gebruiken we cijfers van de COROP-regio Arnhem/Nijmegen. Ook arbeidsproductiviteitscijfers zijn niet op gemeentelijk niveau beschikbaar.

De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in de GMR loopt tot en met 2021 min of meer gelijk aan die van de Nederlandse economie, maar ligt duidelijk onder dat van Nederland. Vanaf het begin van de COVID-19-crisis is de arbeidsproductiviteit in de GMR sterker gegroeid dan het landelijk gemiddelde. Sinds 2020 is deze gestegen met 23,1 procent, landelijk met 21,5 procent. De arbeidsproductiviteit in euro's, de gemiddelde toegevoegde waarde per arbeidsjaar, bedroeg in 2023 in de GMR bijna 109.300 euro. In Nederland als geheel bedroeg deze ruim 115.500 euro.

Figuur 2.3 Ontwikkeling arbeidsproductiviteit, COROP-regio
Arnhem/Nijmegen en Nederland, 2011–2023 (index 2011=100)

Arbeidsproductiviteit

Arbeidsproductiviteit is de gemiddelde productie per werknemer per tijdseenheid. Vaak wordt hiervoor een jaar genomen. Algemeen wordt aangenomen dat een efficiëntere en effectievere manier van produceren leidt tot een hogere arbeidsproductiviteit. En hoe productiever een gebied is, hoe welvarender het zal zijn. Arbeidsproductiviteit geeft daarmee een goed beeld van de kracht van de regionale economie.

2.2 BANEN

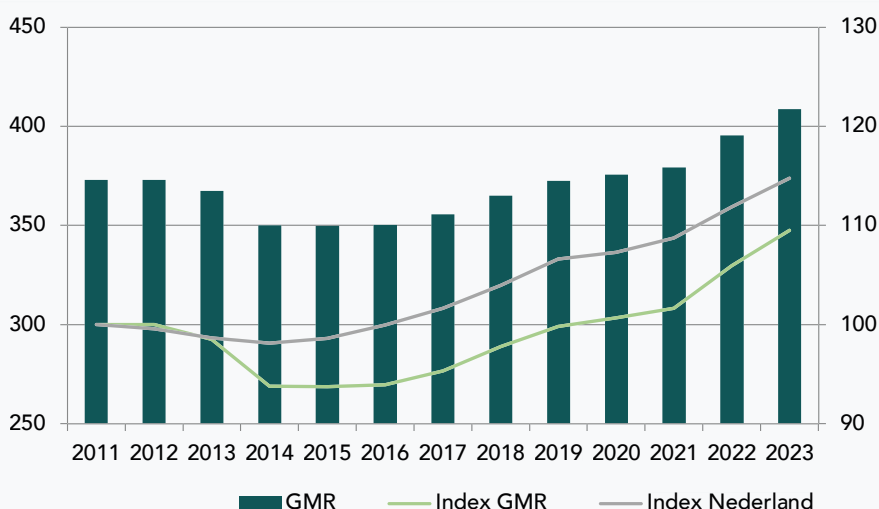
Aan de hand van cijfers over de omvang en aard van de werkgelegenheid geven we een indruk van de stand en diverse ontwikkelingen ten aanzien van de arbeidsvraag in de GMR. De werkgelegenheid is uitgedrukt in het aantal werkzame personen. Dit is niet gelijk aan het aantal werkenden of werknemers. De werkgelegenheid kan namelijk in meerdere grootheden worden uitgedrukt. Deze zijn vaak in het spraakgebruik synoniem aan elkaar, maar verschillen feitelijk wel van elkaar (zie kader). Niet handig op het eerste gezicht, maar doordat de verschillende leveranciers hun data uit andersoortige bronnen met specifieke definities putten ontkomen we er niet aan in sommige gevallen een andere term en daarmee definitie te hanteren. Voor deze publicatie is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van cijfers over werkzame personen. Voor de leesbaarheid gebruiken we in deze monitor ook wel de term 'banen'.

Regionale werkgelegenheid stijgt sterker dan landelijk

In 2023 werkten 408.650 personen in de GMR, 13.270 meer dan in 2022. De werkgelegenheid in de regio steeg daarmee met 3,4 procent, landelijk was de stijging 2,6 procent. Na een relatief kleine groeivertraging in 2020 en 2021 (0,9 en 1,0 procent) als gevolg van de COVID-19-crisis, is de regionale arbeidsvraag sterk aangetrokken. Sinds 2020 is de werkgelegenheid met 8,8 procent toegenomen, landelijk was dit 6,9 procent. Over de langere termijn bekeken, van 2011 tot 2023, is de werkgelegenheid in de GMR met 9,5 procent toegenomen. In dezelfde periode bedroeg in Nederland als geheel de toename 14,8 procent.

Figuur 2.4 Ontwikkeling werkzame personen, GMR en Nederland, 2011–2023

Linker as: in absolute aantallen (x 1.000), rechter as: index 2011=100

Bron: PWE-Gelderland, 2024 en LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Werkzame personen, werkenden en werknemers

Werkzame personen

Tot de werkzame personen behoren alle personen die betaalde arbeid verrichten, ook al is het maar voor één of enkele uren per week. Werkzame personen kunnen worden onderscheiden in werknemers en zelfstandigen. Ze kunnen woonachtig zijn in Nederland, maar ook in het buitenland.

De regionale toedeling waarop dit cijfer berekend wordt is de locatie van de vestiging. Het betreft zowel vol-, deeltijds- als uitzendkrachten. Arbeidskrachten worden dus geregistreerd bij de inhurende vestiging.

Werkenden

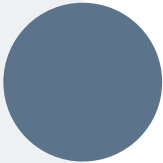
Werkenden zijn alle personen die in een gebied wonen en betaalde arbeid verrichten. Zij kunnen zowel in het gebied als daarbuiten werkzaam zijn.

Werknemers

Een persoon die in een arbeidsovereenkomst afspraken met een economische eenheid maakt om arbeid te verrichten waartegenover een financiële beloning staat. Omdat zij in loondienst zijn, zijn deze personen sociaal verzekeringsplichtig en zijn dan ook geregistreerd in de Polisadministratie van het UWV. Zzp'ers zijn doorgaans niet in loondienst en derhalve geen werknemer.

Meer weten over deze en andere begrippen:

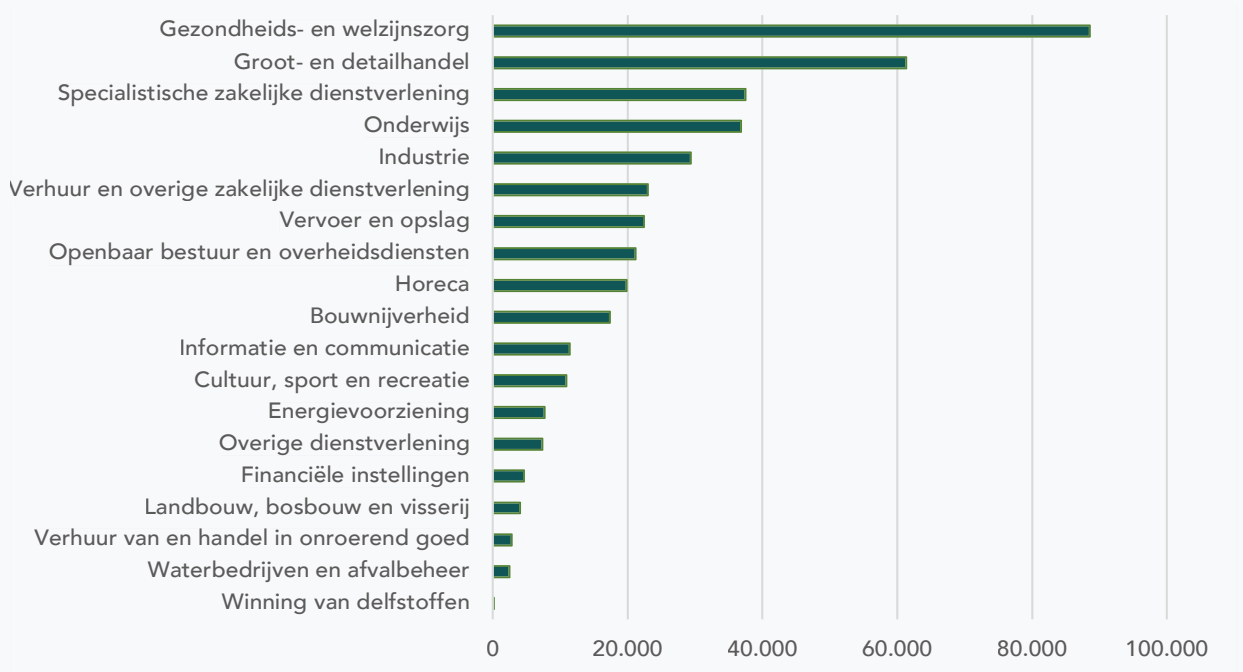
<https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen>.

Bovengemiddeld aantal banen in de dienstensector

In 2023 waren zoals gezegd 408.650 personen werkzaam in de GMR. Als we kijken naar de samenstelling van de werkgelegenheid dan blijken de Gezondheids- en welzijnszorg (21,7 procent, 88.560 personen) en Groot- en detailhandel (15,0 procent, 61.310) verreweg de grootste sectoren te zijn in de regio. Er bestaat een flink gat met de subtop: Specialistische zakelijke dienstverlening (9,2 procent, 37.480), het Onderwijs (9,0 procent, 36.830) en de Industrie (7,2 procent, 29.370). Samen vertegenwoordigen deze vijf sectoren 62,0 procent van de totale werkgelegenheid. Een jaar eerder was dit 62,6 procent.

Figuur 2.5 Aantal werkzame personen naar sector, GMR, 2023

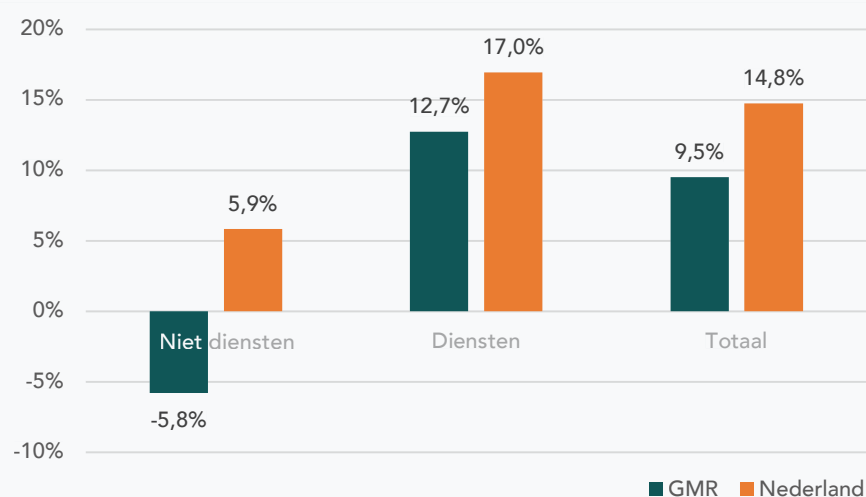
Bron: PWE-Gelderland, 2024 en LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Afgaand op de sectorsamenstelling van de werkgelegenheid, is de GMR-economie te typeren als een diensteneconomie. Het leeuwendeel van de werkzame personen vindt emplooi in de dienstensector (85,1 procent) en een beperkt deel werkt in onder meer de landbouw, industrie en bouwnijverheid (14,9 procent). Ter vergelijking: in Nederland is 81,8 procent van de werkzame personen actief in de diensteneconomie.

Sinds 2011 heeft de werkgelegenheid in de dienstensector zich minder sterk ontwikkeld dan in Nederland als geheel. Maar door de afname van het aantal werkzame personen in de overige sectoren is het aandeel van de dienstensector gestegen in de periode 2011 tot en met 2023. Zo is de werkgelegenheid in de niet-dienstensectoren in

de GMR met 5,4 procent gedaald in de genoemde periode, terwijl deze met 5,9 procent is gestegen in Nederland als geheel⁶. Deze daling valt samen met de minder sterke stijging van het aantal werkzame personen in de dienstensector. Het verklaart de achterblijvende werkgelegenheidsontwikkeling van de GMR ten opzichte van Nederland als geheel.

Figuur 2.6 Ontwikkeling sectoren in GMR en Nederland, 2011–2023

Bron: PWE-Gelderland, 2024 en LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

⁵ De Standaard Bedrijfsindeling (SBI) biedt een hiërarchische indeling van alle economische activiteiten, ofwel alle op de productie van goederen of diensten gerichte activiteiten, zowel van het bedrijfsleven als van de overheid. Meer gedetailleerde informatie en achtergronden over de SBI zijn beschikbaar op: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/classificaties/overzicht/sbi/default.htm>.

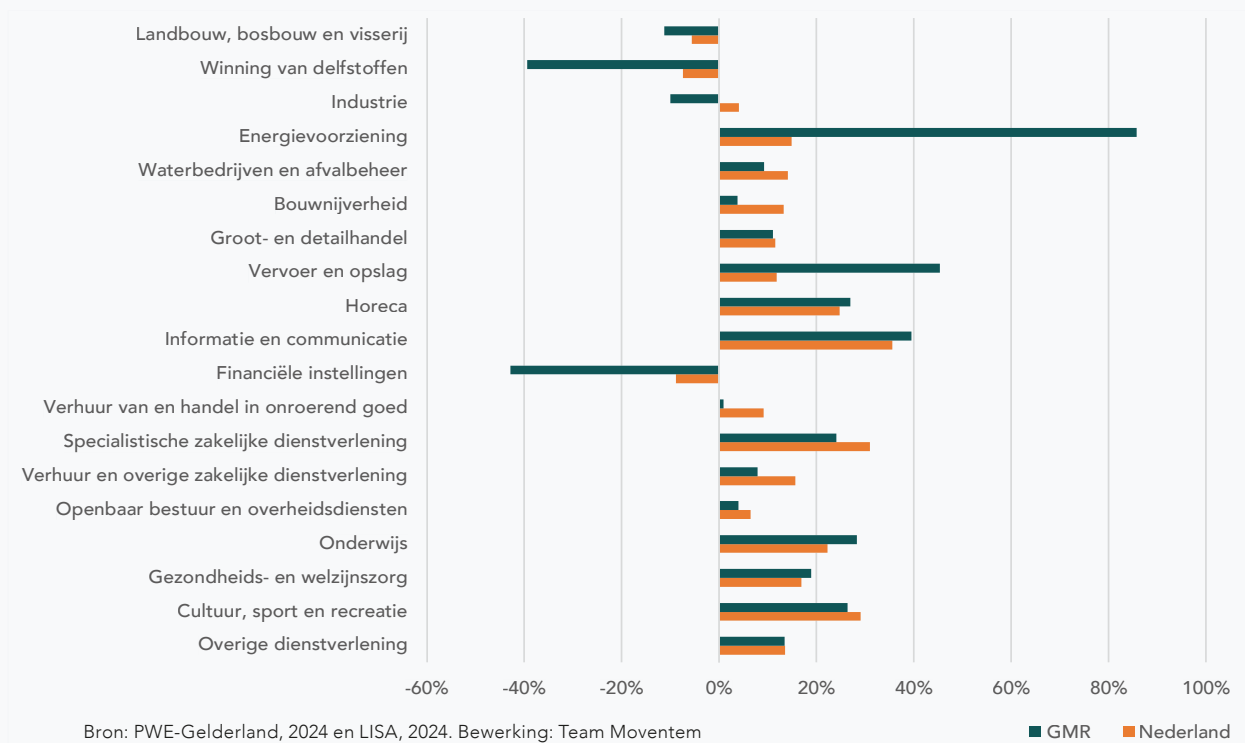
⁶ De niet-dienstensectoren omvat: Landbouw, bosbouw en visserij, Winning van delfstoffen, Industrie, Energievoorziening, Waterbedrijven en afvalbeheer en Bouwnijverheid. Het zijn de SBI secties A tot en met F.

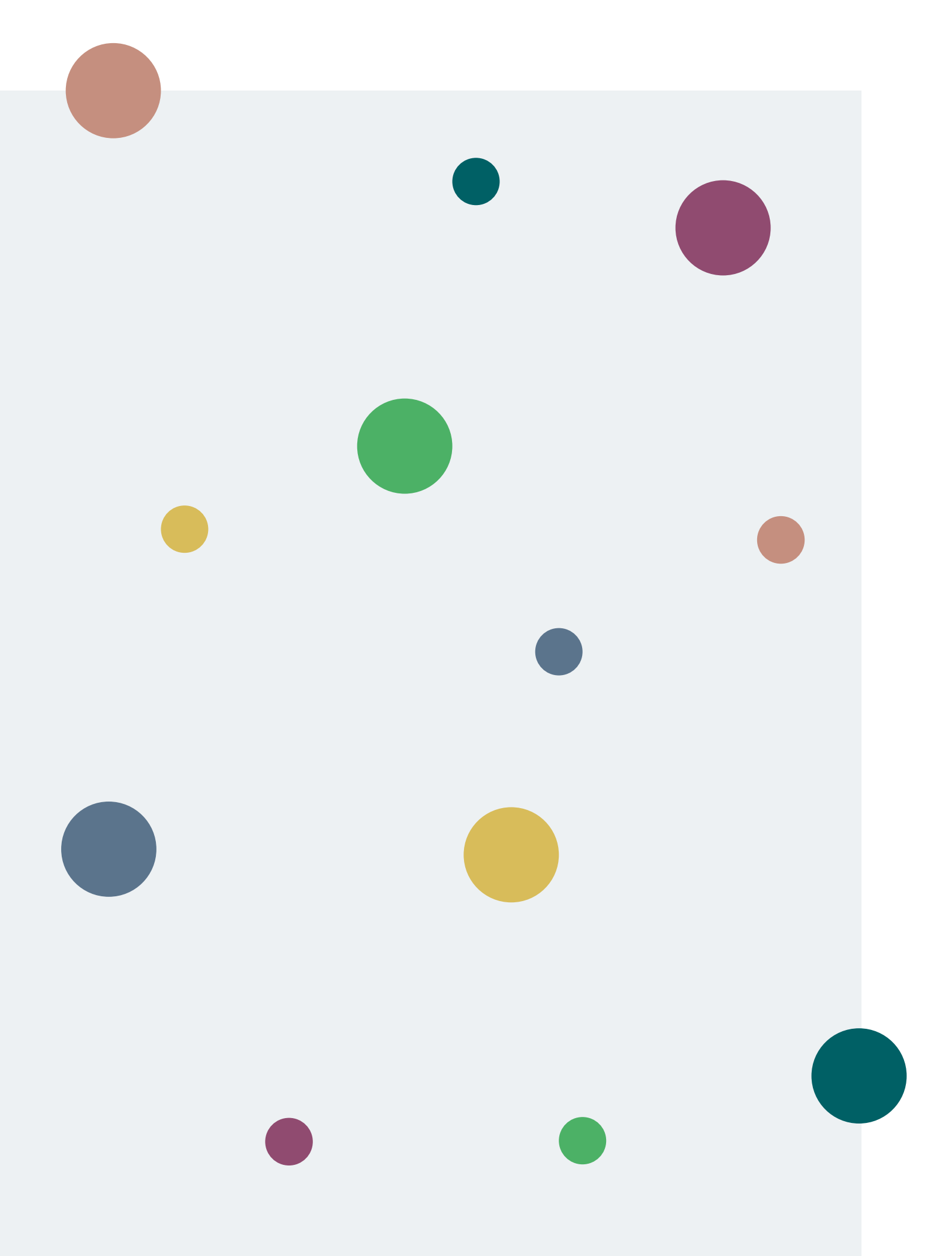
Als we kijken naar de ontwikkeling van de afzonderlijke sectoren dan blijkt in de periode 2011–2023 de werkgelegenheid in de volgende sectoren gekrompen te zijn: de niet-dienstensectoren Landbouw, bosbouw en visserij, Winning van delfstoffen, Industrie en de dienstensector Financiële instellingen.

Van de overige niet-dienstensectoren laten alleen Energievoorziening, Waterbedrijven en afvalbeheer een werkgelegenheidstoename zien. In procenten uitgedrukt is de Energievoorziening fors gegroeid. Het betreft een kleine sector van 7.670 werkzame personen in 2023, dat is 1,9 procent van de totale werkgelegenheid. In 2011 telde deze sector 4.130 werkzame personen, 1,1 procent van het totaal.

Gezondheids- en welzijnszorg (+14.065), Onderwijs (+8.120), de Specialistische zakelijke dienstverlening (+7.270) en Vervoer en opslag (+6.695) zijn de sectoren met de sterkste toename van het aantal werkzame personen in absolute zin.

Figuur 2.7 Ontwikkeling werkgelegenheid naar sector, GMR en Nederland, 2011–2023 (in %)

2.3 (INTER)NATIONALE CLUSTERS

In dit onderdeel beschouwen we de ontwikkeling van een deel van de economie: (inter) nationale clusters. Dit zijn kansrijke sectoren die door het bestuur van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen zijn aangewezen in de opgave Productieve regio. Het gaat om de clusters Energy, Health en Hightech. In de analyse is ook het medisch cluster opgenomen. Zie voor het verschil tussen Health en medisch het kader. Daarbij kiezen we voor twee benaderingen. De ontwikkeling van de werkgelegenheid en de ontwikkeling van de toegevoegde waarde in constante prijzen.⁷ Cijfers over de toegevoegde waarde op GMR en clusterniveau zijn beschikbaar voor de periode van 2014 tot en met 2023. Daardoor dienen we de ontwikkeling van de clusters te beperken tot deze periode.

Health en Medisch

Health

Onder Health wordt verstaan de productie en distributie van en onderzoek naar medicijnen, medische technologie en medische hulpmiddelen. Het gaat om vervaardigen van producten en diensten op het gebied van gezondheid(szorg).

Medisch

Dit betreft de medische hulp- en dienstverlening en bevat alle zorgverleners. Het betreft de consumenten- of patiëntenzijde van het medisch spectrum.

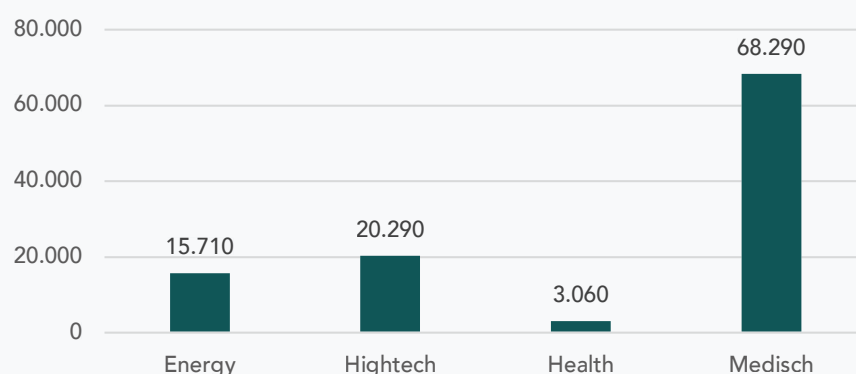
Twee clusters zijn gericht op de medische wereld. Het lijkt wellicht dubbel-op, een afzonderlijk cluster voor Health-organisaties en een cluster voor medische instellingen. Beide kennen evenwel een eigen dynamiek. De ontwikkeling van het Medisch cluster wordt in hoge mate bepaald door de ontwikkeling van de zorgbehoefte in een regio. De meeste zorg in Nederland is immers lokaal en regionaal georganiseerd. Voor het Health cluster geldt dat veel minder. Dit cluster produceert niet uitsluitend voor de eigen regio maar voor - bij wijze van spreken - de hele wereld. Het heeft daardoor ook veel meer te maken met (inter)nationale dynamiek en ontwikkelingen.

⁷ De toegevoegde waarde is in deze monitor uitgedrukt in constante prijzen. Hierdoor is het mogelijk om de ontwikkeling te schetsen in het volume van de productie. De ontwikkeling als gevolg van prijsmutaties blijft daardoor buiten beschouwing.

Medisch cluster het grootst

In 2023 waren in de regionale clusters, Energy, Hightech, Health en Medisch in totaal 107.50 werkzame personen actief. Dat is 26,3 procent van de totale werkgelegenheid in de GMR. Naar omvang van de werkgelegenheid is het medisch cluster met 68.290 het grootste cluster. Dat is 16,7 procent van de totale GMR-werkgelegenheid. In de Hightech werken 20.290 personen (5,0 procent van de totale werkgelegenheid) en in Energy zijn dat er 15.710 (3,8 procent). Beide clusters tellen een stuk minder werkgelegenheid dan het medisch cluster. Health is het kleinste cluster met 3.060 werkzame personen (0,7 procent van het totaal).

Figuur 2.8 Omvang werkgelegenheid naar regionaal cluster, GMR, 2023

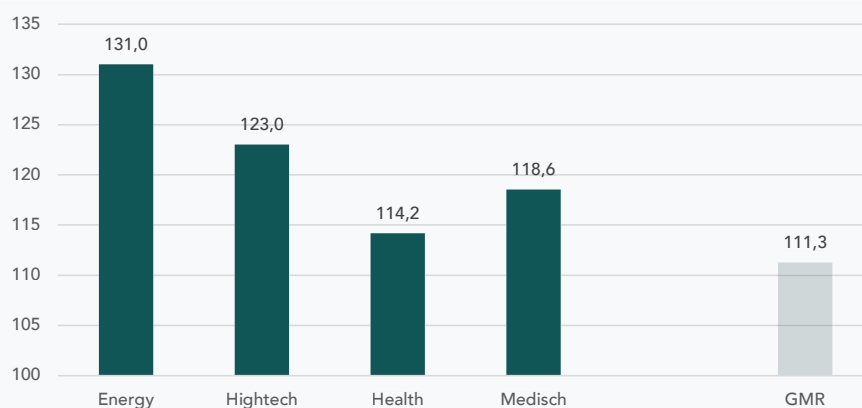

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Sterkere werkgelegenheidstoename in (inter)nationale clusters

De werkgelegenheid in de regionale clusters ontwikkelt zich in de periode 2014-2023 voorspoediger dan in de overige economie. De totale werkgelegenheid in de GMR is in deze periode met 12,9 procent toegenomen. Energy kent de grootste relatieve toename, 31,0 procent. Sinds 2014 is de werkgelegenheid in dit cluster toegenomen met 3.720 personen. In de Hightech bedraagt deze toename 3.800 personen (+23,0 %). Health kent de kleinste toename naar aantal werkzame personen, 380. Percentueel is dat ook de geringste toename (14,2 %), maar ook dit percentage ligt boven het regiogemiddelde. Het medisch cluster kent de grootste toename naar aantal werkzame personen. In 2023 werken in dit deel van de economie 10.690 personen meer dan in 2014. Een toename van 18,6 procent. Het werkgelegenheidsaandeel in de regionale economie van de clusters is tussen 2014 en 2023 gestegen van 24,5 naar 26,3 procent. In 2014 werkten bijna 88.760 personen in één van de clusters, in 2023 waren dat er zoals gezegd 107.350. Daarmee neemt het belang van dit type bedrijvigheid toe voor de GMR-economie.

Figuur 2.9 Ontwikkeling werkgelegenheid naar regionaal cluster en totaal, GMR, 2014–2023 (2014 = 100)

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Sterke specialisatie in Energy en Medisch

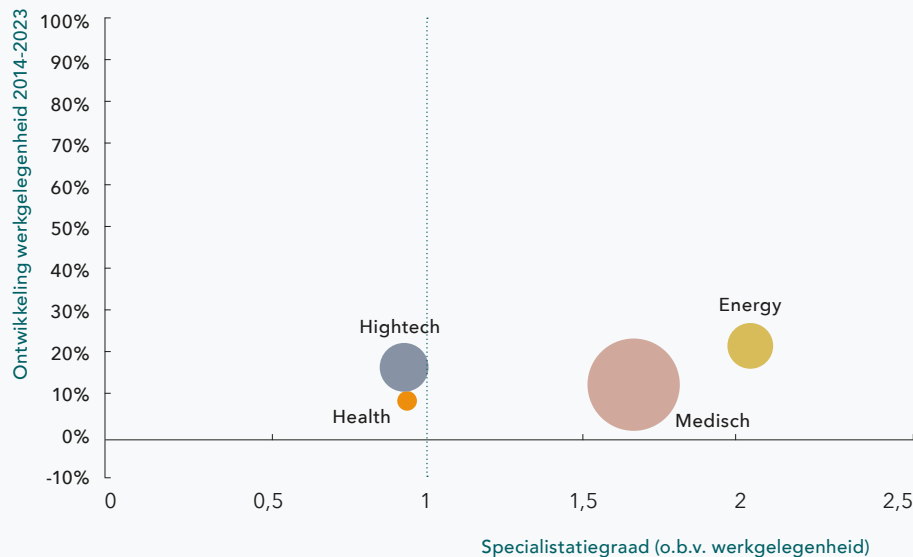
Regio's laten zich in economisch opzicht doorgaans typeren door de economische activiteiten waarin zij specifiek in uitblinken. Dit zijn de activiteiten waarin zij sterk zijn en/of waarin de regio een lange geschiedenis kennen. Deze activiteiten hoeven overigens niet per definitie ook de grootste werkgever te zijn. De mate van specialisatie is een uiting van regionale productievoordelen en daarmee van concurrentiekracht.

De grootte van een sector, branche of cluster, uitgedrukt in werkgelegenheid, zegt op zichzelf dus weinig over de mate van specialisatie van de betreffende regio. Zo is in veel regio's - zo niet in alle Nederlandse regio's - een groot deel van de werkgelegenheid in de Groot-en detailhandel te vinden. Deze sector is echter - mede door een groot aantal filiaalwinkels- niet uniek te noemen voor regio's.

Om een indruk te krijgen van de mate van specialisatie van een sector of cluster, en dus de concurrentiekracht ten opzichte van de rest van Nederland, wordt de specialisatiegraad gebruikt. Dit is de mate waarin sectoren of clusters over- of ondervertegenwoordigd zijn in de regio in vergelijking met de structuur van de gehele Nederlandse economie (zie uitleg bij figuur 2.10).

Om meer inzicht te krijgen in de relatieve positie van de clusters in de GMR ten opzichte van de Nederlandse economie, is de specialisatiegraad berekend op basis van arbeidsplaatsen en later in deze paragraaf ook in toegevoegde waarde.

Figuur 2.10 Aantal werkzame personen naar regionaal cluster en ontwikkeling aantal werkzame personen GMR, 2014–2023 en specialisatiegraad t.o.v. Nederland, 2023

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Hoe figuur 2.10 en 2.13 te lezen?

De horizontale positie van de bollen drukt de mate van specialisatie uit op basis van het aantal arbeidsplaatsen of toegevoegde waarde van het betreffende cluster. De verticale positie drukt de werkgelegenheids- of toegevoegde waarde ontwikkeling uit. De grootte van de bollen weerspiegelt de absolute omvang van de clusters in aantal banen of toegevoegde waarde. Waar het in figuur 2.10 om werkgelegenheid gaat, gaat het in figuur 2.13 om de omvang van de toegevoegde waarde. In de figuren 2.10 en 2.13 is de schaal op de verticale as gelijk gehouden, dat vergemakkelijkt de onderlinge vergelijking.

De figuur is op te delen in vier kwadranten die gevormd worden door twee dimensies: 1) het aandeel van ieder cluster in de werkgelegenheid (of toegevoegde waarde) in de GMR ten opzichte van overig Nederland (de specialisatiegraad), en 2) de ontwikkeling van de werkgelegenheid (of toegevoegde waarde) in de GMR. Ten opzichte van Nederland als geheel is de GMR sterk gespecialiseerd in de sectoren aan de rechterzijde van de verticale lijn die de horizontale as snijdt op 1.

Bijvoorbeeld: de werkgelegenheidsontwikkeling van Energy

De 'bol' van Energy bevindt zich in het kwadrant rechtsboven. Dat betekent dat dit cluster sterker is vertegenwoordigd in vergelijking met Nederland als geheel. De regio telt - aflezend van de grafiek - circa 1,7 maal zoveel werkzame personen als gemiddeld in Nederland. Tevens is de werkgelegenheid toegenomen. De bol staat boven de horizontale as. Deze is met ongeveer 25 procent gestegen sinds 2013. Aan de grootte van de bol is te zien dat het evenwel niet het grootste cluster in de regio is. Dat is medisch.

In figuur 2.10 is onder andere te zien dat twee van de vier clusters rechts van de verticale stippellijn zijn gepositioneerd; ze zijn in verschillende mate oververtegenwoordigd in de GMR-economie ten opzichte van Nederland. Energy (1,72) en in mindere mate Medisch (1,40) kennen een hogere mate van specialisatie in vergelijking tot Nederland. Hiermee wordt uiting gegeven aan regionale productievoordelen en daarmee een bepaalde mate van concurrentiekracht. Voor de twee andere clusters (Health en Hightech) geldt dat deze een lagere specialisatiegraad kennen; deze clusters scoren onder de 1 en staan daarom aan de linkerkant van de figuur. Op basis van de nationale gemiddelden zouden we meer werkgelegenheid in de regio verwachten in beide clusters.

Op de verticale as is de werkgelegenheidsontwikkeling weergegeven. Alle clusters liggen boven de y-as en hebben daarmee – zoals eerder geconstateerd – een toename van de werkgelegenheid laten zien. De grootte van de bollen geeft de omvang van de werkgelegenheid aan. Medisch is zoals ook al eerder geconstateerd het grootste cluster.

Toegevoegde waarde van regionale clusters

Het Medisch cluster vormt met ruim 3.284 mln. euro het cluster met de meeste toegevoegde waarde in de GMR. Hightech (2.349 mln.) en Energy (2.328 mln.) zijn op enige afstand het tweede en derde clusters naar toegevoegde waarde. Health is niet alleen naar werkgelegenheid het kleinste cluster, maar ook naar toegevoegde waarde.

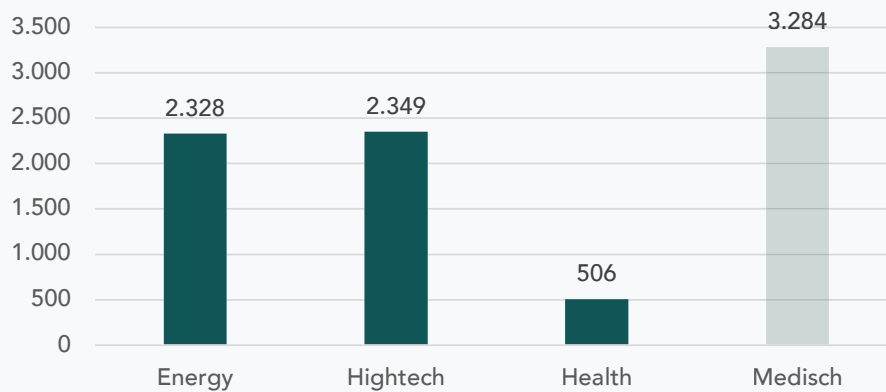
Toegevoegde waarde aanvullende maat voor economische prestaties

De economische ontwikkeling wordt vaak gerelateerd aan de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen of werkzame personen. De vraag die gesteld kan worden is of dat in het licht van het voorgaande wel zo'n goede maat is. Immers een succesvolle onderneming of regio die steeds slimmer werkt zal voortdurend meer producten maken of arbeidskrachten uitstoten.

Toch is het niet zo gek om naar de werkgelegenheid te kijken om de ontwikkeling van de (regionale) economie te duiden. Werkgelegenheid is vanuit maatschappelijk oogpunt een belangrijke grootheid. 'Arbeid adelt' wordt wel gezegd en deelname aan het arbeidsproces heeft dan ook zowel op individueel niveau (deelname aan de maatschappij, economische zelfredzaamheid) als op niveau van de samenleving (draagvlak voorzieningen, lagere sociale lasten, impuls leefbaarheid, et cetera.) vele pluspunten.

Om inzicht te krijgen in het succes van verschillende sectoren in een regio is de werkgelegenheidsontwikkeling steeds minder een goede voorspeller. Zo stoot bijvoorbeeld de financiële sector al jaren arbeidsplaatsen uit met minder werkgelegenheid tot gevolg, maar kan de bankensector niet als een tanende sector worden gezien. We kunnen op basis van de dalende werkgelegenheidsontwikkeling niet concluderen dat het slecht gaat in deze branche. Vandaar dat we in deze Economische Monitor GMR een aanvullende kijk op de economische ontwikkeling van de regio introduceren: de toegevoegde waarde. Dit is het verschil tussen verkoop- en inkoopwaarde van een product of dienst. Zo koopt een bakker meel, gist, energie et cetera. in om brood te bakken. Het verschil tussen de inkoopkosten en de verkoopprijs van één brood is de toegevoegde waarde van één brood. Voor de regio geldt dat natuurlijk voor de inkoopwaarde en verkoopwaarde van alle in de regio geproduceerde producten en diensten.

Figuur 2.11 toegevoegde waarde naar regionaal cluster, 2023, GMR (x mln. euro)

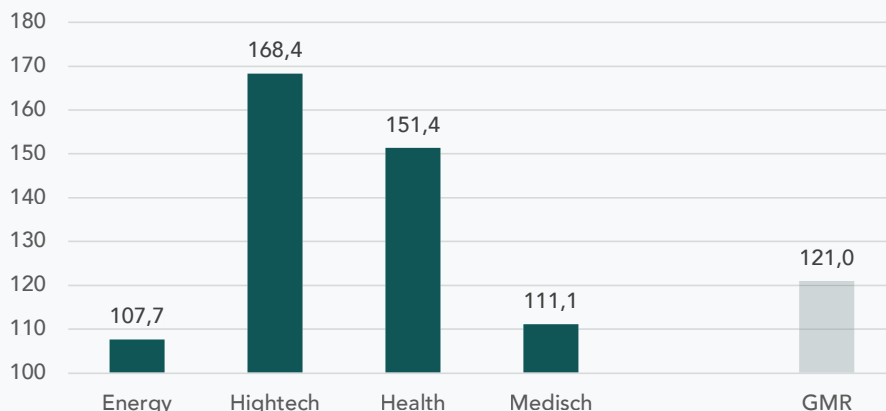
Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Health en Hightech flink sterkere positieve ontwikkeling toegevoegde waarde

In vergelijking met de ontwikkeling van de totale toegevoegde waarde van de regio is de ontwikkeling voor de clusters Health en Hightech een stuk sterker geweest in de periode 2014-2023. Hightech kent een toename van de toegevoegde waarde van 68,4 procent en Health van 51,4 procent. Deze toename is veel groter dan de ontwikkeling van de werkgelegenheid. Dit betekent dat in deze sectoren als het ware meer werk is verzet met relatief minder personen. Er is slimmer gewerkt oftewel sterker geautomatiseerd en gedigitaliseerd.

De clusters Energy en Medisch laten een ontwikkeling zien die lager ligt dan de totale GMR-economie. De ontwikkeling is wel positief. De toegevoegde waarde is toegenomen ten opzichte van 2014.

Figuur 2.12 Ontwikkeling toegevoegde waarde naar regionaal cluster en overig, GMR, 2014–2023 (2014 = 100)

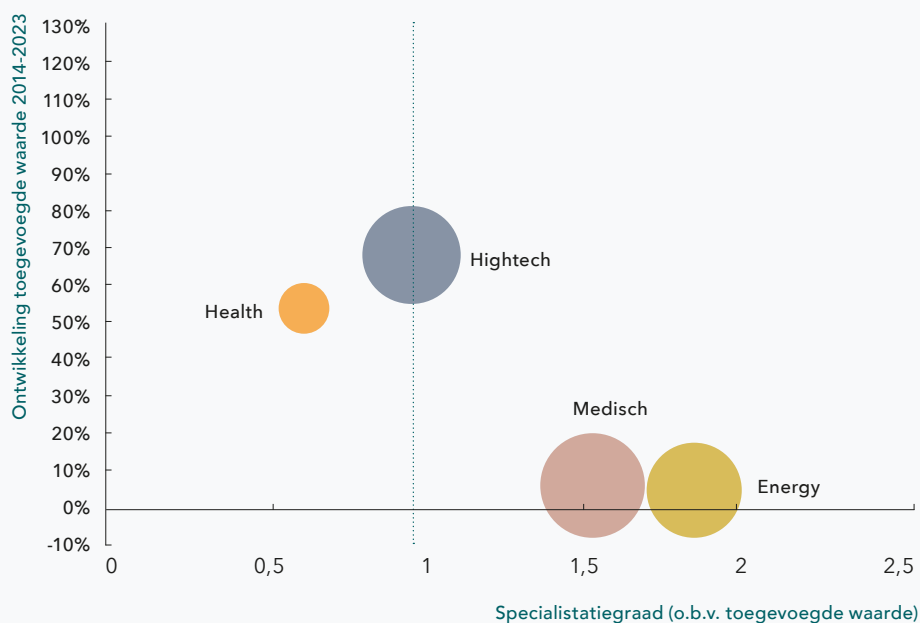

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Energy en Medisch ook naar toegevoegde waarde het meest gespecialiseerd

In figuur 2.13 is naar analogie van de ontwikkeling van het aantal werkzame personen de ontwikkeling van de toegevoegde waarde weergegeven. De horizontale as toont de 'specialisatie'. In dit geval betreft het de ontwikkeling van de toegevoegde waarde in constante prijzen ten opzichte van Nederland.

Figuur 2.13 Toegevoegde waarde naar regionaal cluster en ontwikkeling toegevoegde waarde GMR, 2023 en relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederland, 2014–2023

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Ook in termen van toegevoegde waarde is de GMR in sterke mate gespecialiseerd in Energy en Medisch. Deze clusters staan rechts van de verticale as. Health staat min of meer op deze verticale as. Health staat er links van. De toegevoegde waarde van deze GMR-clusters ligt op of is lager dan op basis van de Nederlandse gemiddelden zou mogen worden verwacht. Alle clusters, staan - evenals bij de werkgelegenheidsontwikkeling - boven de horizontale as. De toegevoegde waarde is voor alle clusters toegenomen. De sterk positieve ontwikkeling van de Hightech valt op, maar kent in vergelijking met Nederland dus geen specialisatie. Het ligt zoals gezegd min of meer op de verticale as.

2.4 BEDRIJFSVESTIGINGEN

Aan de hand van cijfers over aantallen en soorten vestigingen in de GMR geven we een indruk van de aard en ontwikkeling van de bedrijvensvoorraad in de regio. De dynamiek van bedrijfsvestigingen geeft daarbij een indruk van de vitaliteit en het verander- en aanpassingsvermogen van de regionale economie.

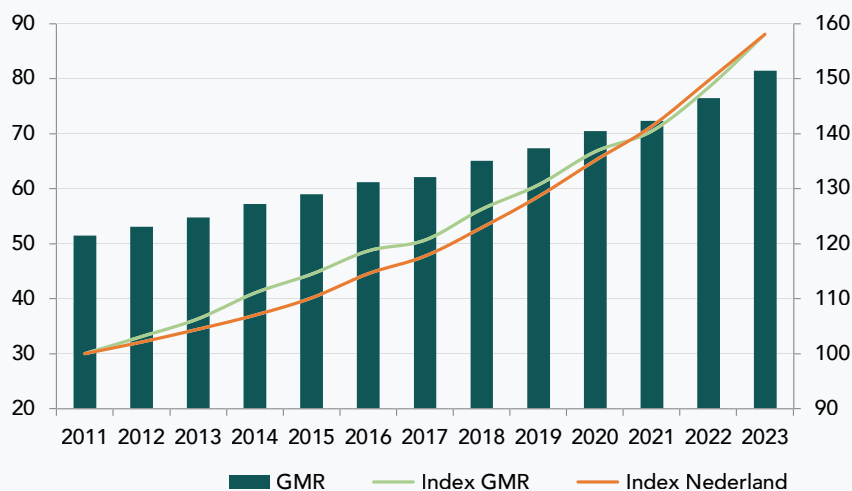
Groei aantal vestigingen zet door

In april 2023 telde de GMR in totaal 81.520 bedrijfsvestigingen. Het aantal vestigingen was daarmee 5,1 procent hoger dan een jaar eerder (+3.220).

Op landelijk niveau bedroeg deze stijging 5,7 procent.

Als we naar de ontwikkeling op langere termijn kijken dan zien we dat sinds 2011 het aantal bedrijfsvestigingen in de GMR met 58,1 procent is toegenomen. Dit percentage ligt op het landelijk gemiddelde, wat eveneens 58,1 procent bedroeg. Tot 2021 ligt de toename van het aantal vestigingen in de GMR boven het landelijk gemiddelde. In 2021 en 2022 neemt het aantal vestigingen in geheel Nederland naar verhouding sneller toe.

Figuur 2.14 Ontwikkeling aantal vestigingen, GMR en Nederland, 2011–2023

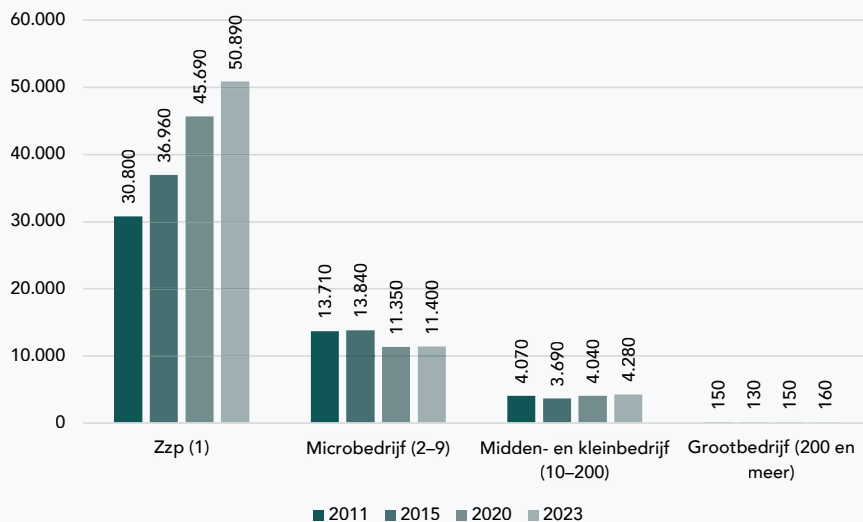
Bron: PWE-Gelderland, 2024 en LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Toename bedrijfsvestigingen vooral door zzp'ers

De toename van het aantal vestigingen in de GMR is toe te schrijven aan de groei van het aantal zzp'ers (vestigingen met één werkzame persoon) en in mindere mate aan het aantal midden- en kleinbedrijven (10-200 werkzame personen). In april 2023 telde de GMR afgerond 50.890 zzp'ers, 65,2 procent meer dan in 2011. Het aantal micro-bedrijven (2-9 banen) nam in deze periode met 16,8 procent af tot 11.400. Daarentegen nam het aantal midden- en kleinbedrijven (10-200) toe met 5,2 procent tot 4.280. In 2023 telde de GMR afgerond 160 vestigingen van grootbedrijven (200+ werkzame personen), 10 meer dan in 2011.

De zzp'ers vormen met 76,3 procent de grootste groep bedrijfsvestigingen. In Nederland is 60,8 procent van alle vestigingen een zzp'er. Het aandeel zzp-ers in de GMR is dus hoog. Overigens is 13,0 procent van alle werkenden in de GMR een Zzp'er, dus het leeuwendeel van de werkzame personen in de GMR werkt bij een bedrijf of instelling met meer dan één persoon. Als we verder terugkijken dan blijkt in 2011 het aandeel zzp'ers in de GMR 63,2 procent te zijn. Sindsdien is in de regio het aandeel zzp'ers met 13,1 procentpunt toegenomen, wat overeenkomt met ruim 20.000 extra zzp'ers in de regio. Landelijk was de toename van het aandeel zzp'ers 9,0 procentpunt.

Figuur 2.15 Ontwikkeling aantal vestigingen naar grootteklasse, GMR, 2011, 2015, 2020 en 2023

Bron: PWE-Gelderland, 2024 en LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

2.5 WERKLOCATIES

Werklocaties zijn belangrijke concentraties van economische activiteiten en werkgelegenheid. Het zijn specifiek benoemde gebieden. Ze zijn afgebakend oftewel begrensd, doorgaans overigens niet met een hekwerk. In deze gebieden vinden onder meer specifieke activiteiten plaats die buiten deze gebieden niet mogelijk en vaak ook niet wenselijk zijn. Denk daarbij aan bepaalde vormen van industrie die voor de omgeving hinder kunnen veroorzaken. Of grootschalige detailhandel, deze willen we het liefst concentreren op een beperkt aantal locaties.

Hoe hebben de werklocaties zich in de afgelopen tien jaar naar werkgelegenheid en toegevoegde waarde ontwikkeld? Zijn het inderdaad en nog steeds de motoren van de regionale economie? In het huidige Regionaal Programma Werklocaties van de GMR wordt onderscheid gemaakt tussen drie typen werklocaties: bedrijventerreinen, kantorenlocaties en locaties voor perifere detailhandel (PDV-locaties). Cijfers over de toegevoegde waarde zijn beschikbaar voor de periode van 2014 tot en met 2023. Daardoor beperken we de ontwikkeling van de werklocaties naar werkgelegenheid en toegevoegde waarde – noodgedwongen – tot deze periode.

In deze paragraaf is de ontwikkeling van de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde beschreven van de drie genoemde typen werklocaties. In het dashboard www.gmr-monitor.nl zijn deze cijfers ook uitgesplitst naar gemeente en naar sector. Een overzicht van de werklocaties is opgenomen in bijlage 2.

Meer dan 56 procent werkgelegenheid op werklocaties

In totaal zijn op werklocaties bijna 230.000 werkzame personen actief. Dit is 56,2 procent van de totale werkgelegenheid in de GMR. Bedrijventerreinen (124.560) en kantorenlocaties (101.460) nemen het leeuwendeel van de werkgelegenheid op werklocaties voor hun rekening. Op bedrijventerreinen werkt 30,5 procent van alle werkzame personen in de GMR en op kantorenlocaties is dit 24,8 procent. PDV-locaties kennen een relatief kleine werkgelegenheidsomvang op werklocaties, 3.470 werkzame personen. Dat is 0,8 procent van de totale GMR-werkgelegenheid.

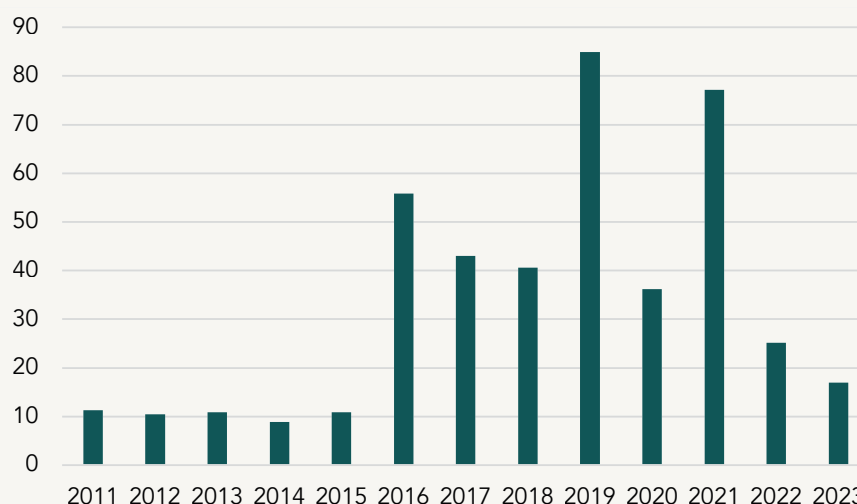
^a De gecombineerde werklocatie bedrijventerrein/kantoorlocatie zijn samengevoegd met het locatietype bedrijventerrein. De pdv-locaties zijn inclusief de GDV-locaties.

Bedrijventerreinen: beperkte ontwikkelruimte

Eén van de meest in het oog springende type werklocaties zijn bedrijventerreinen. Bedrijventerreinen zijn een belangrijke locatie voor de uitgifte van grond voor economische activiteiten. Begin 2024 bedroeg de bruto oppervlakte aan bedrijventerreinen in de GMR bij elkaar zo'n 3.440 hectare. Veel bedrijven vestigen zich op deze locaties voor economische activiteit en leveren een aanzienlijke bijdrage aan de regionale en lokale economie (zie verder in deze paragraaf).

Sinds 2016 is de uitgifte van grond op bedrijventerreinen fors toegenomen. Maar sinds 2022 zien we een aanzienlijke terugloop in gronduitgifte. Hierin zien we in belangrijke mate weerspiegeld de beperkte ontwikkelruimte op bedrijventerreinen. In de vorige editie van de Economische Monitor GMR constateerden we dat de ruimte voor bedrijventerreinen tegen zijn grenzen aanloopt.⁹ Hoe de GMR invulling geeft aan de ontwikkelopgaven is vastgelegd in het Regionaal Programma Werklocaties (RPW).¹⁰ Een RPW voor de periode 2025-2028 is op het moment van vervaardiging van deze monitor nog in de maak. Maar vaststaat is dat er extra ontwikkelruimte nodig is om aan de vraag voor ruimte voor bedrijvigheid te kunnen voldoen.

Figuur 2.16 Uitgifte grond op bedrijventerreinen per jaar (in ha.), GMR, 2011-2023

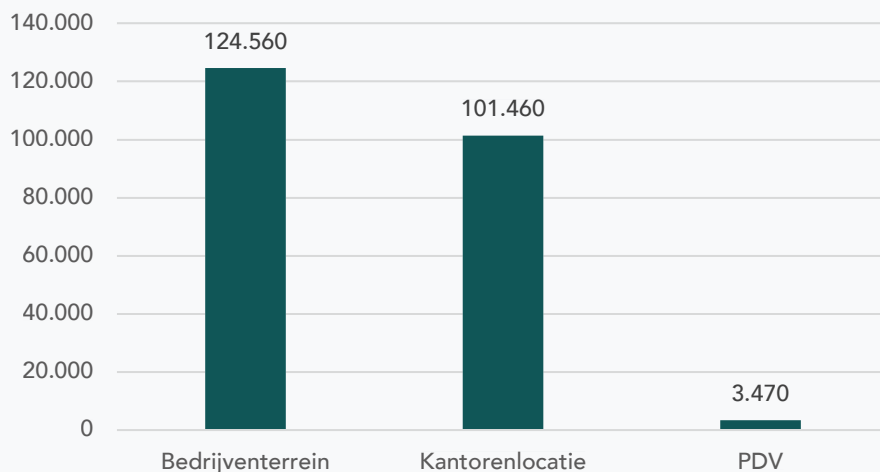
Nb. De cijfers hebben betrekking op het gebied van de GMR exclusief gemeente Mook en Middelaar.
Bron: IBIS/Provincie Gelderland, 2024. Bewerking: Team Moventem

Naast dat bedrijventerreinen ruimte bieden om te ondernemen en de meest gangbare locaties zijn voor de stuwende economie, spelen ze ook een belangrijke rol in de verduurzaming van de regio. Zo is het de verwachting dat de overgang naar een circulaire economie extra ruimte gaat vragen. In een circulaire economie is namelijk ruimte nodig voor bedrijfsactiviteiten zoals reparatie, delen, recycling, de verwerking van (bio)grondstoffen en de benodigde transportinfrastructuur – activiteiten die doorgaans niet eenvoudig in te passen zijn in woongebieden. En voor energietransitie geldt hetzelfde. Windturbines en grootschalige zonnecollectoren zijn bijvoorbeeld op bedrijventerreinen beter ruimtelijk in te passen dan in woongebieden.

⁹ GMR Monitor 2023/24 is beschikbaar via: <https://moventem.nl/gmr-monitor.pdf>.

¹⁰ Regionaal Programma Werklocaties regio Arnhem-Nijmegen is beschikbaar via: <https://www.groenemetropoolregio.nl/media/p1aavtwj/regionaal-programma-werklocaties-regio-arnhem-nijmegen-2021-2024.pdf>.

Figuur 2.17 Aantal werkzame personen naar type werklocatie, GMR, 2023

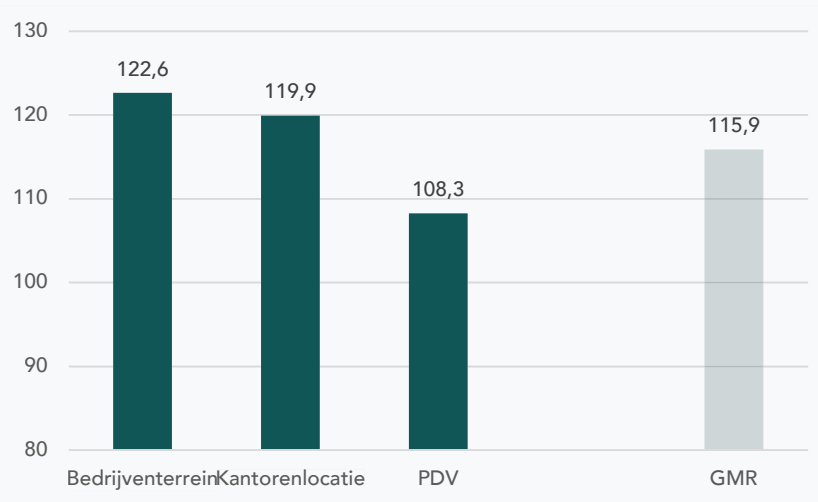
Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Werkgelegenheid sterker toegenomen op bedrijventerreinen en kantorenlocaties

In 2014 telde de onderscheidde GMR-werklocaties 189.350 werkzame personen. In 2023 is dit aantal gestegen met 21,2 procent tot 229.480. In de gehele GMR steeg de werkgelegenheid met de eerdergenoemde 15,9 procent. De werkgelegenheid op deze beide werklocaties is dus sterker toegenomen. Het aandeel van deze locaties in de totale werkgelegenheid is tweeënhalf procentpunten gestegen van 53,7 procent in 2014 tot de - zoals gezegd - 56,2 procent in 2023.

De werkgelegenheid op bedrijventerreinen is het sterkst toegenomen. In 2023 is 22,6 procent meer werkgelegenheid op deze locaties te vinden dan in 2014. Kantorenlocaties laten een toename van 19,9 procent zien. De beide locatietypen scoren daarmee boven het GMR-gemiddelde. De PDV-locaties (8,3 procent) scoren daarentegen lager dan dit GMR-gemiddelde.

Figuur 2.18 Ontwikkeling werkgelegenheid naar type werklocatie en totale werkgelegenheid, GMR, 2014–2023 (2014=100)

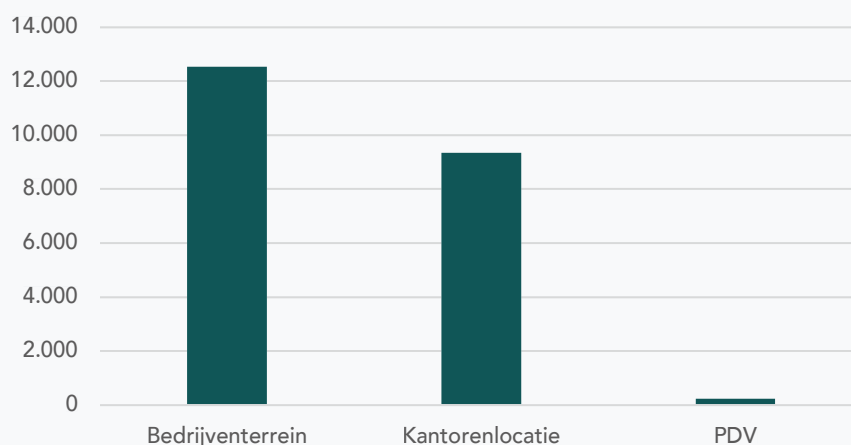
Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Bijna driekwart toegevoegde waarde gerealiseerd op werklocaties

Meer dan 22,1 miljard euro aan toegevoegde waarde wordt op de GMR-werklocaties gerealiseerd. Dit is 72,2 procent van de totale GMR-toegevoegde waarde. Zoals eerder genoemd bevindt 56,2 procent van de werkgelegenheid zich op de werklocaties. Voor de toegevoegde waarde is dit aandeel dus nog een stuk hoger.

De toegevoegde waarde op PDV-locaties is beperkt, 0,7 procent (228 miljoen euro) van de GMR-toegevoegde waarde wordt op deze locaties gerealiseerd. Dit is overigens 'normaal'. Detailhandel kent een lage toegevoegde waarde. De 22,1 miljard op werklocaties komt dus bijna in zijn geheel voor rekening van bedrijventerreinen en kantorenlocaties. Beide typen GMR-werklocaties realiseerden in 2023 voor 21,9 miljard euro aan toegevoegde waarde. Bedrijventerreinen zijn goed voor 41,2 procent (12.542 mln. euro) van de totale GMR-toegevoegde waarde. Voor kantorenlocaties is dit cijfer 30,6 procent (9.337 mln. euro).

Figuur 2.19 Toegevoegde waarde naar type werklocatie, GMR, 2023
(in miljard euro)

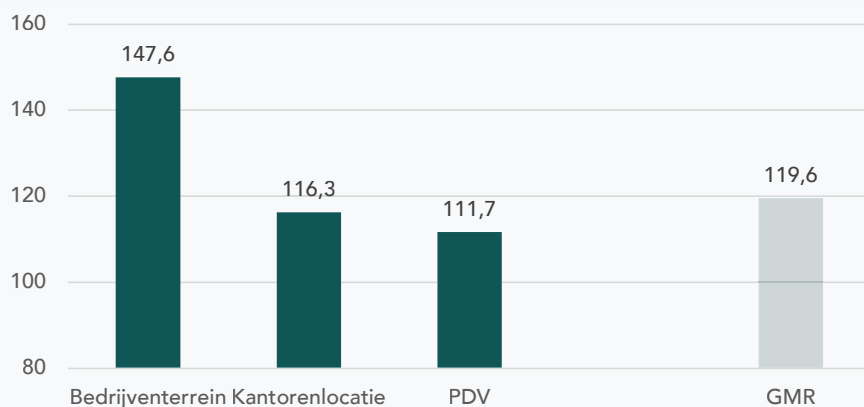

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Bedrijventerreinen laten sterke stijging toegevoegde waarde zien

Op bedrijventerreinen is de toegevoegde waarde in de periode 2014-2023 met 47,6 procent gestegen. Was in 2014 de toegevoegde waarde op deze terreinen 7,8 mld. euro. In 2023 is dit toegenomen tot meer dan 12,5 mld. euro. De ontwikkeling van de toegevoegde waarde voor de kantoren- en PDV-locaties ligt in tegenstelling tot die van bedrijventerreinen onder het GMR-gemiddelde. Op kantorenlocaties is de toegevoegde waarde toegenomen met 16,3 procent, op PDV-locaties met 11,7 procent. Het GMR-gemiddelde in deze periode bedraagt 19,6 procent.

Figuur 2.20 Ontwikkeling toegevoegde waarde naar type werklocatie en totale toegevoegde waarde, GMR, 2014–2023 (2014 = 100)

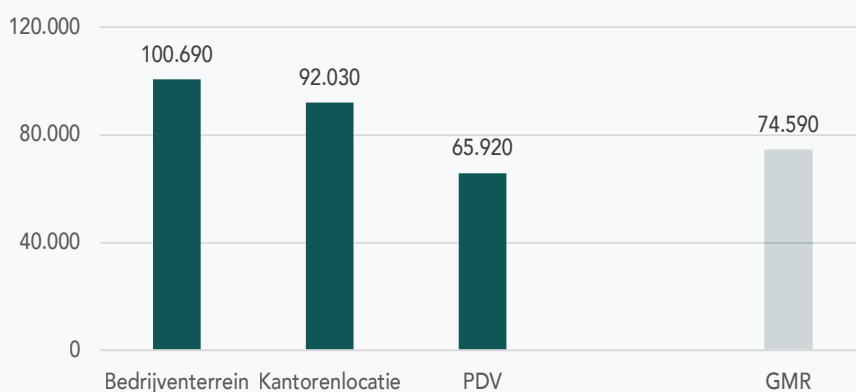

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Toegevoegde waarde per werkzame persoon op bedrijventerreinen en kantorenlocaties het hoogst

Bedrijventerreinen en kantorenlocaties kennen een hogere toegevoegde waarde per werkzame persoon dan gemiddeld in de GMR. In 2023 bedraagt de gemiddelde toegevoegde waarde op bedrijventerreinen per werkzame persoon 100.690 euro. Dit is 35,0 procent meer dan het GMR-gemiddelde. Voor kantorenlocaties zijn deze cijfers respectievelijk 92.030 euro en 23,4 procent. De PDV-locaties kennen een toegevoegde waarde die lager ligt dan het GMR-gemiddelde.

Figuur 2.21 Toegevoegde waarde per werkzame persoon naar type werklocatie en GMR, 2023 (in euro)

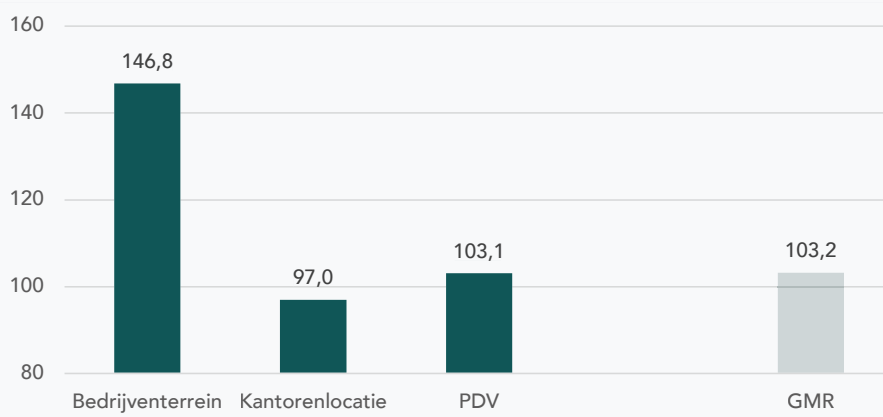

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Sterke ontwikkeling toegevoegde waarde per werknemer op bedrijventerreinen

De ontwikkeling van de toegevoegde waarde per type werklocatie laat een gemengd beeld zien. Zo is de toegevoegde waarde per werkzame persoon op bedrijventerreinen in de periode 2014-2023 sterk toegenomen (+46,8 procent). PDV-locaties laten een toename van 3,1 procent zien en scoren daarmee net onder het GMR-gemiddelde van 3,2 procent. Op kantorenlocaties is de toegevoegde waarde per werkzame persoon afgenomen met 3,0 procent.

Figuur 2.22 Ontwikkeling toegevoegde waarde per werkzame persoon naar type werklocatie en GMR, 2023 (in euro)

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

3. ARBEIDSMARKT

IN VOGELVLUCHT

- In 2023 bestond de regionale beroepsbevolking uit 438.000 personen; de bruto arbeidsparticipatie bedroeg daarmee 75,6 procent (landelijk 75,8 procent).
- In 2023 was 3,5 procent van de beroepsbevolking in de GMR werkloos (landelijk 3,6 procent), een afname van 0,2 procentpunt ten opzichte van een jaar eerder (landelijk +0,1 procentpunt).
- In 2022 bestond het onbenutte arbeidspotentieel in de GMR uit 51.000 personen; deze groep van personen zonder betaald werk en deeltijders die meer willen werken beslaat 8,8 procent van de bevolking van 15 tot 75 jaar.
- De arbeidsmarkt blijft krap. Toch is er sprake van enige ontspanning op de arbeidsmarkt. Halverwege 2024 zijn er gemiddeld bijna vier vacatures per werkzoekende in de GMR. Een jaar eerder had een werkzoekende in de GMR iets meer dan vier banen voor het uitkiezen.
- Bijna 75 procent van de inwoners werkt ook in de eigen regio. De pendel naar Utrecht, Regio Amsterdam en de Veluwe is in de periode 2014–2022 toegenomen. Vanuit de omliggende regio's (Achterhoek, Noordoost-Noord-Brabant, Overig Noord-Limburg en Zuidwest-Gelderland) en de Regio Eindhoven is de inkomende pendel, naar de GMR, per saldo toegenomen.

3.1 ARBEIDSAANBOD EN -DEELNAME

Karakteristieken over de beroepsbevolking en arbeidsdeelname geven ons een indruk van de omvang en de aard van het regionale arbeidsaanbod; de arbeidskracht van de GMR.

Opbouw beroepsbevolking

Alle mensen tussen de 15 en 74 jaar in een gebied worden tot de potentiële beroepsbevolking gerekend.¹⁰ Zij zouden in potentie kunnen werken. Kinderen jonger dan 15 jaar (school) en ouderen vanaf 75 jaar (pensioen) worden daarom niet tot de potentiële beroepsbevolking gerekend. Van de groep 15-jarigen tot en met 74-jarigen woonachtig in de GMR, 579.000 in totaal, is in 2023 75,6 procent actief op de arbeidsmarkt. Dat wil zeggen: werkt of is werkloos (zie ook kader). Dit komt overeen met 438.000 personen, zij vormen de beroepsbevolking – het feitelijke arbeidsaanbod.

Figuur 3.1 Aantal personen naar arbeidsmarktpositie, GMR, 2023

NB: Door afronding kunnen getallen niet altijd tot de bovenliggende categorie optellen
Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

¹⁰ Sinds 2015 wordt de potentiële beroepsbevolking ruimer gemeten dan voorheen het geval was; 15 tot en met 74 jaar (in plaats van 64 jaar). Hiermee sluit het CBS aan bij de definities die de International Labor Organization en Eurostat aanhouden.

Hoe groot is de beroepsbevolking

De beroepsbevolking bestaat uit alle in de regio woonachtige mensen die werken of werkloos zijn in de leeftijd van 15 tot en met 74 jaar.

Werkenden

Werkenden zijn relatief simpel te tellen, het zijn alle personen die betaalde arbeid verrichten ook al is het maar één uur per week. Vrijwilligerswerk valt daar dus niet onder. Betaald werk is bekend bij belastingdienst en UWV. Het aantal werkenden is dan ook relatief eenvoudig te berekenen uit de systemen van deze organisaties.

Werklozen

Werklozen tellen is een stuk ingewikkelder. Er bestaat geen officiële en volledige werklozenregistratie. WW-rechten zijn geregistreerd bij het UWV, maar personen met een WW-recht hoeven niet werkloos te zijn. Sterker nog uit CBS-onderzoek blijkt dat 'slechts' een derde van de personen met een WW-recht ook daadwerkelijk werkloos is en dus zonder werk zit. Het andere deel heeft een aanvulling op het huidige salaris, omdat een baan is geaccepteerd met minder uren en/of een lager uurloon. WW en werkloos zijn dan ook niet hetzelfde. Werkloos ben je als je niet werkt, maar dat wel wil, recent naar werk hebt gezocht en ook direct beschikbaar bent. Dat maakt werkloosheid tot een soort van houding. Het CBS stelt deze houding vast door middel van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Dit is een langlopend onderzoek onder alle Nederlanders naar hun dagelijkse bezigheden. Op basis van de gegeven antwoorden en een bepaalde berekeningsmethode wordt bepaald wat de arbeidsmarktpositie is van een persoon. Dus of je werkt, werkloos bent of niet aan het arbeidsproces deelneemt.

Aangepaste methode

De methode voor het bepalen van de arbeidsmarktpositie is in 2021 aangepast aan ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en nieuwe werkvormen. Hierdoor ontstaat een nauwkeuriger beeld van de arbeidsmarktontwikkeling.¹¹

¹¹ Voor meer details over de nieuwe meetmethode zie: CBS (2021). 'Nieuwe meetmethode van invloed op beroepsbevolkingscijfers'. Nieuwsbericht, 3 december 2021. Beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/corporate/2021/48/nieuwe-meetmethode-van-invloed-opberoepsbevolkingscijfers>.

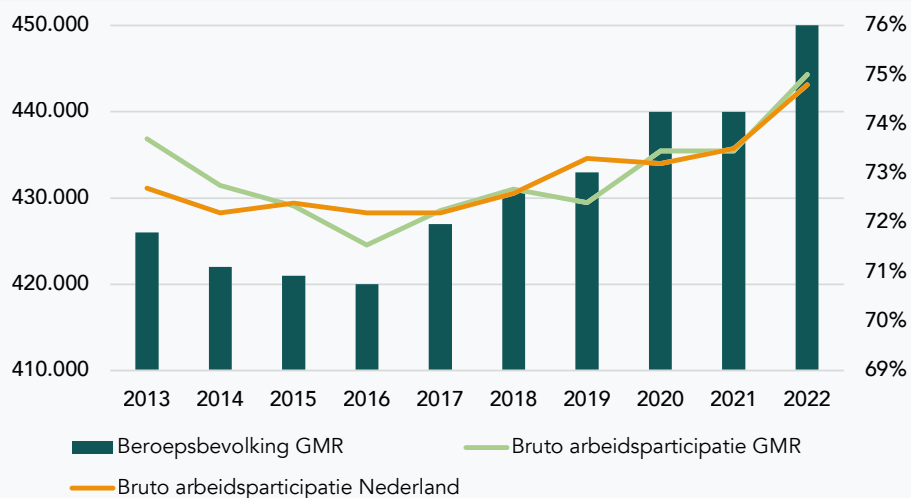
Arbeidsmarktparticipatie boven landelijk gemiddelde

In 2023 namen 438.000 personen woonachtig in de regio deel aan het arbeidsproces of wilden daaraan deelnemen. Zij werkten of waren werkloos. Dit zijn 9.000 personen meer dan in 2022 (+1,6 procent).

Het aandeel mensen actief op de arbeidsmarkt, de arbeidsparticipatie, wordt uitgedrukt in de bruto participatiegraad. Dit is het aandeel van de beroepsbevolking in de bevolking van 15-75 jaar (potentiële beroepsbevolking). Na een stabilisatie in 2020 en 2021 (de COVID-19-jaren) neemt de bruto participatiegraad toe. In 2021 was deze 73,4 procent, in 2022 75,1 procent en in 2023 is deze toegenomen tot 75,6 procent. De bruto arbeidsparticipatie in Nederland als geheel laat ook een stijging zien, van 73,5 procent in 2021 naar 75,8 procent in 2023. Daarmee is de bruto arbeidsparticipatie in de GMR bijna gelijk aan het landelijk gemiddelde.

Figuur 3.2 Ontwikkeling beroepsbevolking en bruto arbeidsparticipatie, GMR en Nederland, 2013-2023

Linker as: beroepsbevolking in absolute aantallen, rechter as: bruto participatiegraad in %

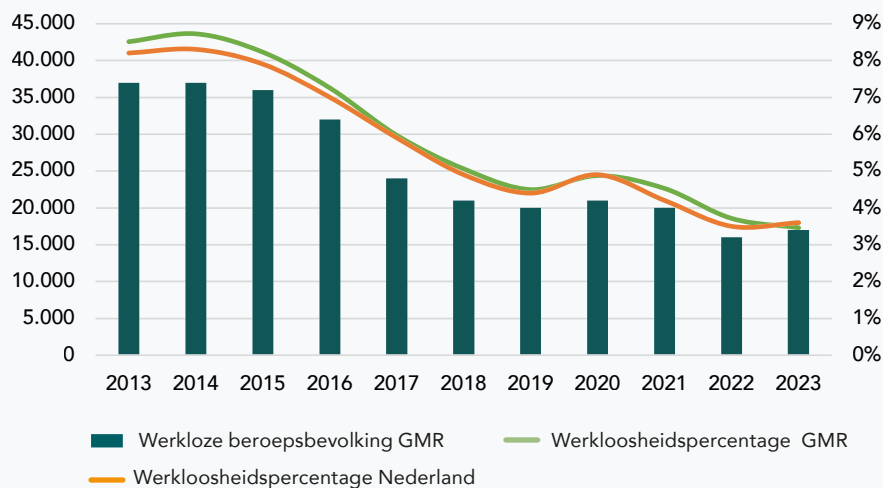
Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Werkloosheid verder gedaald

Het aandeel werklozen in de regionale beroepsbevolking lag in 2023 onder het landelijk gemiddelde: 3,5 procent. Sinds 2014 daalt de werkloosheid in zowel de GMR als Nederland als geheel. In 2020 is als gevolg van de COVID-19-crisis een lichte stijging van de werkloosheid te zien. Daarna daalt het werkloosheidspercentage weer. Sinds 2013 is het aantal werklozen in de GMR meer dan gehalveerd, van 37.000 in 2013 naar 17.000 in 2023. Wel is in 2023 het aantal werklozen in de GMR met (afgerond) 1.000 toegenomen tot 17.000. Doordat ook het aantal mensen dat deelneemt op de arbeidsmarkt is toegenomen, is het werkloosheidspercentage gedaald.

Figuur 3.3 Ontwikkeling werkloze beroepsbevolking en werkloosheid GMR en Nederland, 2013–2023

Linker as: werkloze beroepsbevolking in absolute aantallen, rechter as: werkloosheid in %

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

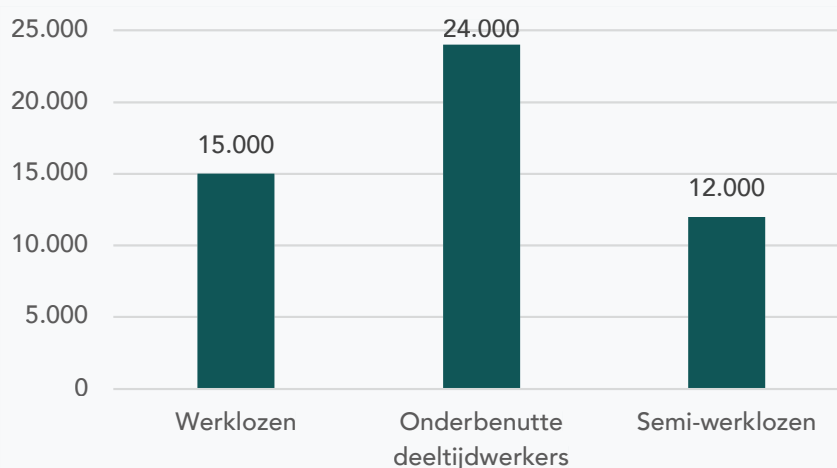
Onbenut arbeidspotentieel afgenomen

Naast werklozen is er een groep personen die als het ware tegen de arbeidsmarkt aanleunt. Deze groep is wel op zoek naar werk maar niet direct beschikbaar of wel direct beschikbaar maar niet op zoek naar werk. Deze groep wordt ook wel semi-werkloos genoemd. Deze groepen zijn met de juiste benadering wellicht relatief eenvoudig te bewegen om te gaan werken. Deze groep is deels niet in beeld bij instanties, maar kan wel een interessante doelgroep voor het arbeidsmarktbeleid. Zeker in een tijd waar schaarste op de arbeidsmarkt een structureel karakter lijkt te krijgen.

¹² De definitie in deze monitor wijkt af van die in de Human Capital Agenda van de GMR. In de Human Capital Agenda is het onbenut arbeidspotentieel in bredere zin gedefinieerd: naast (semi-)werklozen en part-timers die meer uren willen werken ook werkenden in niet passende banen (bijvoorbeeld onder hun niveau, in onzeker flex-banen, mensen die niet meer op hun plaats zitten of werkenden die potentieel van baan zouden willen wisselen).

Naast de werklozen en semi-werklozen zijn er ook deeltijdwerkers die graag meer uren willen werken en natuurlijk ook de eerdergenoemde werklozen. Al deze groepen vormen samen het onbenut arbeidspotentieel.¹² In totaal bestaat deze groep voor de gecombineerde arbeidsmarktregio's Midden Gelderland en Rijk van Nijmegen (zie kaart 0.3 voorin deze publicatie) uit 51.000 personen. Dat is 9,1 procent van de bevolking tussen de 15 en 75 jaar in de gecombineerde arbeidsmarktregio. Bijna de helft van het regionale onbenutte arbeidspotentieel bestaat uit deeltijders (24.000 personen) die gedeeltelijk onbenut zijn; zij willen meer uren maken.

Figuur 3.4 Onbenut arbeidspotentieel naar type, gecombineerde arbeidsmarktregio GMR, 2023

NB: Gecombineerde arbeidsmarktregio GMR betreft een samenvoeging van de arbeidsmarktregio's Midden-Gelderland en Rijk van Nijmegen. De gemeente Renkum maakt geen deel uit van beide arbeidsmarktregio's vandaar dat het aantal werklozen lager is dan in de gehele GMR.

Bron: UWV, 2024. Bewerking: Team Moventem

Het onbenut arbeidspotentieel is tussen 2013 en 2023 sterk afgenomen. In 2013 bestond deze groep uit 90.000 personen. In 2023 was dit gedaald tot 51.000. Een daling van meer dan 43 procent.

Als we landelijke cijfers van het onbenut arbeidspotentieel over een langere reeks van jaren bekijken dan valt iets interessants op. Het aantal werklozen en deeltijders dat meer uren willen werken zijn een soort van communicerende vaten. Bij hoge werkloosheid zijn er minder deeltijders met een meer-urenwens en bij geringe werkloosheid juist meer. Het aandeel van beide groepen ligt door de jaren heen op 75 à 80 procent. Het overige deel bestaat uit de groepen wel gezocht, niet beschikbaar en omgekeerd. Een conclusie zou kunnen zijn dat deeltijders ontmoedigd raken bij een grotere werkloosheid en hun kansen ruiken bij een hoogconjunctuur.

3.2 ARBEIDSMARKTSPANNING

In hoeverre er sprake is van mismatches op de regionale arbeidsmarkt brengen we in beeld aan de hand van schaarste-indicatoren. De spanningsindicator is daarvan de meest belangrijke. Deze geeft in één getal de krapte op de arbeidsmarkt weer. Daarnaast is een overzicht van schaarste-beroepen, een krachtige illustratie van waar het echt wrikt op de arbeidsmarkt. Cijfers in deze paragraaf hebben betrekking op de arbeidsmarktregio's Midden-Gelderland en Rijk van Nijmegen (zie kaart 0.3 voorin deze publicatie). Deze hebben we waar mogelijk samengevoegd tot de gecombineerde arbeidsmarktregio GMR.

Krapte op regionale arbeidsmarkt neemt licht af, maar nog steeds hoog

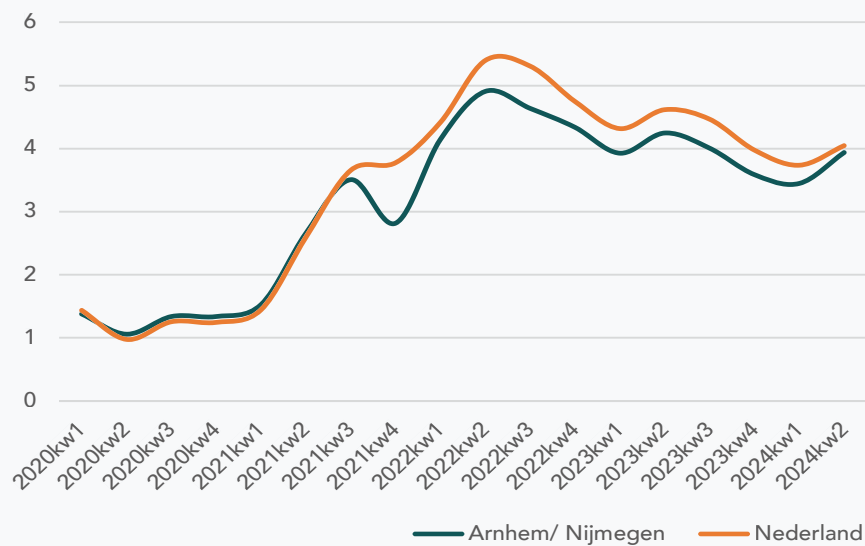
De arbeidsmarktkrapte in de gecombineerde arbeidsmarktregio GMR blijft groot. De spanning op de regionale arbeidsmarkt bedroeg in het tweede kwartaal van 2024 3,94. Dat betekent dat er op elke werkzoekende¹³ bijna vier vacatures open stonden (zie kader Spanningsindicator). Dit is een lichte daling ten opzichte van een jaar eerder. Toen bedroeg de spanning in het tweede kwartaal 4,25.

De regionale spanningsindicator loopt tot het derde kwartaal van 2021 min of meer gelijk op met de ontwikkeling van de Nederlandse spanningsindicator. Daarna neemt de spanning op de gehele Nederlandse arbeidsmarkt sterker toe dan in de regio. Sinds begin 2021 is de spanningsindicator sterk gestegen: van 1,53 naar 4,91 in het tweede kwartaal van 2022. Daarna daalt deze, maar laten de tweede kwartalen in 2023 en 2024 weer een lichte stijging zien.

Hoewel de arbeidsmarktspanning sinds het tweede kwartaal van 2022 per saldo is gedaald van bijna vijf naar bijna vier zal daar in de praktijk weinig van te merken zijn. Bijna 4 of 5 vacatures per kandidaat zal voor werkgevers niet echt een verschil maken. De spanning blijft onverminderd groot.

¹³ Het betreft werkzoekenden met een kortstondig WW-recht, een recht dan sinds maximaal 6 maanden bestaat.

Figuur 3.5 Ontwikkeling spanningsindicator, gecombineerde arbeidsmarktregio GMR en Nederland, 1e kwartaal 2020–2e kwartaal 2024

Bron: UWV, 2024. Bewerking: Team Moventem

Spanningsindicator

Hoe hoger de spanningsindicator, hoe meer keuze een kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde heeft uit openstaande vacatures. Een hoge spanningsindicator betekent voor werkgevers dat het moeilijker is om personeel te vinden. Voorbeeld: In de gecombineerde arbeidsmarktregio GMR kon in het tweede kwartaal 2023 elke kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde kiezen uit 4,25 openstaande vacatures. In Nederland is dat gemiddeld uit 4,62. Een kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde heeft minder dan zes maanden een WW-uitkering.

Een arbeidsmarktspanning tussen 0,25 en 0,67 wordt als ruim getypeerd, tussen 0,67 en 1,5 als gemiddeld en tussen 1,5 en 4,0 als krap. Minder dan 0,25 betekent zeer ruim, meer dan 4,0 zeer krap.

Arbeidsmarkt voor vrijwel alle beroepsklassen zeer krap

De spanning in de GMR per beroepsklasse is, met uitzondering van de Creatieve en taalkundige beroepsklasse en de managers, zeer krap te noemen. In de gecombineerde arbeidsmarktregio GMR konden Creatieve en taalkundige werkzoekenden in het tweede kwartaal van 2024 kiezen uit 1,09 vacatures. Daarmee is de arbeidsmarkt voor deze beroepsklasse bijna in evenwicht. Een ICT-er kon kiezen uit bijna zeven vacatures. In deze klasse is de schaarste dan ook het hoogst. In vergelijking met Nederland ligt voor vijf van de twaalf onderscheiden beroepsklassen in de regio de spanning hoger.¹⁴ Er zijn in de gecombineerde arbeidsmarktregio GMR voor de Agrarische, Commerciële, Technische, Transport en logistiek beroepsklassen en voor Managers meer vacatures per werkzoekende beschikbaar dan in Nederland. Voor de overige zeven beroepsklassen geldt het omgekeerde. Het grootste verschil in spanning betreft de Pedagogische beroepen. In Nederland kan een kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde kiezen uit minimaal zeven vacatures, in de gecombineerde arbeidsmarktregio GMR is dat ruim vier-en-half.

Figuur 3.6 Spanning naar beroepsklasse gecombineerde arbeidsmarktregio GMR en Nederland, 2e kwartaal 2023 en 2024

Beroepsklasse	Gecomb. arbeidsmarktregio GMR 2023				Nederland 2023			
	1e Kwartaal		2e Kwartaal		1e Kwartaal		2e Kwartaal	
	Typering	Span.	Typering	Span.	Typering	Span.	Typering	Span.
Agrarische	zeer krap	5,07	zeer krap	4,81	zeer krap	4,4	zeer krap	4,5
Bedrijfseconomische en administratieve	zeer krap	4,97	zeer krap	4,1	zeer krap	4,8	zeer krap	4,1
Commerciële	zeer krap	5,23	zeer krap	4,72	zeer krap	5,4	zeer krap	4,7
Creatieve en taalkundige	gemiddeld	1,17	gemiddeld	1,09	krap	1,7	krap	1,5
Dienstverlenende	zeer krap	6,05	zeer krap	6,49	zeer krap	7,9	zeer krap	7,2
ICT	zeer krap	7,02	zeer krap	6,88	zeer krap	12,1	zeer krap	8,9
Managers	krap	3,13	krap	3,29	krap	3,6	krap	3,2
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische	zeer krap	5,23	zeer krap	5,74	zeer krap	5,7	zeer krap	5,8
Pedagogische	zeer krap	4,57	zeer krap	4,79	zeer krap	6,8	zeer krap	7,1
Technische	zeer krap	5,59	zeer krap	5,5	zeer krap	5,6	zeer krap	5,4
Transport en logistiek	zeer krap	4,24	zeer krap	4,83	zeer krap	4,4	zeer krap	4,2
Zorg en welzijn	zeer krap	4,54	zeer krap	5,09	zeer krap	5,9	zeer krap	5,3

Bron: UWV, 2024. Bewerking: Team Moventem

¹⁴ De beroepsklasse 'onbekend' laten we in deze analyse buiten beschouwing.

Vrijwel alle beroepsgroepen krap tot zeer krap

In het tweede kwartaal van 2024 telde de regio 29 krappe beroepsgroepen en 49 beroepsgroepen waar de spanning zeer krap was. Vier beroepsgroepen lieten een gemiddelde spanning zien (Biologen en natuurwetenschappers, Docenten beroeps-gerichte vakken secundair onderwijs, Maatschappelijk werkers, Managers logistiek). Een gemiddelde spanning betekent dat het aantal vacatures en kortdurig WW-ge-rechtigden min of meer gelijk is.

De top-15 van schaarste beroepsgroepen in de GMR bestaat uit een mix van meer traditionele beroepen zoals Gespecialiseerd verpleegkundigen, Overheidsbestuur-ders en Financieel specialisten en economen en technische beroepen zoals diverse typen monteurs, Databank- en netwerkspecialisten en Elektrotechnisch ingenieurs.

Figuur 3.7 Top-15 schaarste beroepsgroepen gecombineerde arbeidsmarktregio GMR, 2e kwartaal 2024

Beroepsklasse	Span.
Bouwarbeiders afbouw	16,0
Elektrotechnisch ingenieurs	16,0
Financieel specialisten en economen	16,0
Loodgieters en pijpfitters	16,0
Overheidsbestuurders	16,0
Productieleiders industrie en bouw	16,0
Machinemonteurs	15,6
Managers detail- en groothandel	14,9
Gespecialiseerd verpleegkundigen	13,8
Managers horeca	13,5
Managers zorginstellingen	12,5
Transportplanners en logistiek medewerkers	11,9
Ingenieurs (geen elektrotechniek)	11,6
Databank- en netwerkspecialisten	11,2
Automonteurs	11,1

Bron: UWV, 2024. Bewerking: Team Moventem

3.3 WOON-WERKVERKEER

Pendel tussen woon- en werklocaties is één van de mechanismen om de vraag naar en het aanbod van arbeid op elkaar aan te laten sluiten. Lokale mismatches tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt kunnen door pendel (deels) worden tenietgedaan. Met behulp van woon-werkverkeercijfers krijgen we een indruk van waar werkenden woonachtig in de GMR werken en waar de werknemers van bedrijven in de GMR vandaan komen. De cijfers die we gebruiken hebben betrekking op werknemers, ofwel: werkenden in loondienst. Zzp'ers, vrije beroepen et cetera zijn niet meegenomen in deze analyse (zie ook kader Woon-werkverkeer van werknemers).

Woon-werkverkeer van werknemers

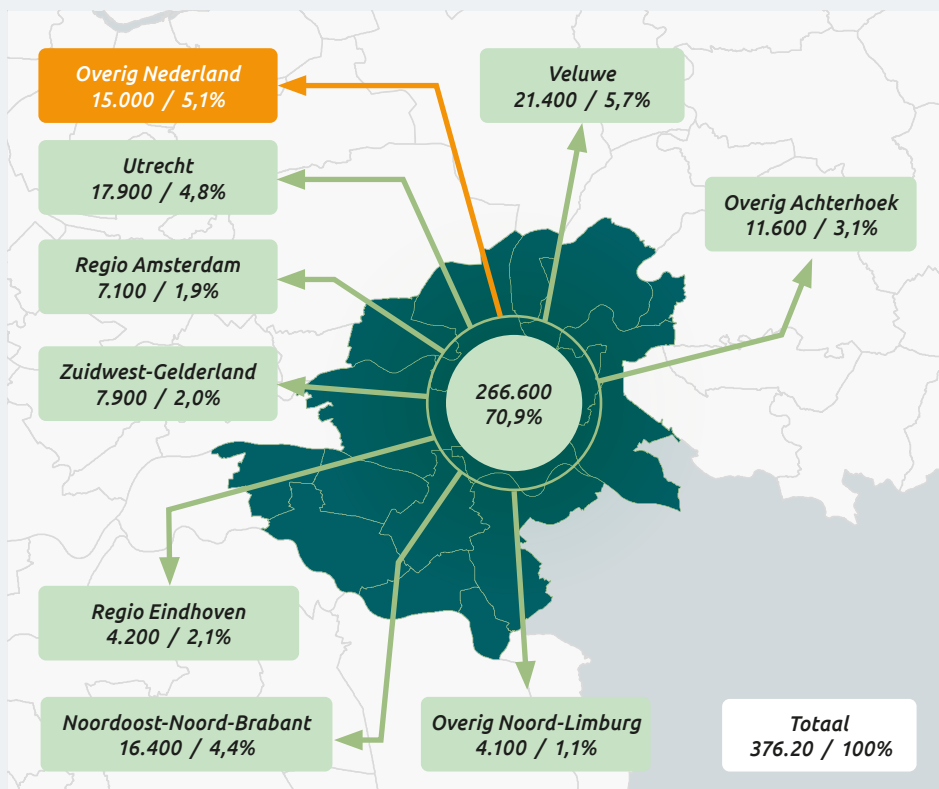
Het CBS berekent elk jaar het woon/werk verkeer – ook wel pendel genoemd – van werknemers. Zowel de woon- als werkgemeente wordt bepaald en de gemiddelde afstand tot de standplaats wordt berekend. Het uitsluitend berekenen van de pendelcijfers voor werknemers is een bewuste keuze.

In Nederland is het niet noodzakelijk om vast te leggen waar een persoon werkt. Er bestaat dan ook geen registratie van werkenden per adres. Een registratie die voor het bepalen van het werkadres gebruikt kan worden is de Polisadministratie van het UWV. Deze bevat voor alle werknemers in Nederland de werkgever. Werkgevers moeten immers sociale verzekeringspremies afdragen voor alle werknemers. Vandaar dat deze administratie de Polisadministratie wordt genoemd, naar de sociale verzekeringspolissen. De werkgever is dus bekend, maar voor organisaties met meerdere vestigingen is niet bekend waar de werknemers werken. Dit wordt zoals gezegd niet centraal geregistreerd in Nederland. Daarom maakt het CBS gebruik van een methode om werknemers toe te delen aan de verschillende vestigingen. Zo ontstaat een berekende woon/werktabel. Uitgangspunt daarbij is de standplaats, het adres van de vestiging of het filiaal. Voor een winkelbediende of leerkracht zal dit doorgaans hetzelfde adres zijn. Maar servicemonteurs, bouwvakkers of consultants werken natuurlijk op vele plaatsen. Ook wordt thuiswerken niet in de pendelcijfers verdisconteerd. De pendelcijfers zeggen daarom niet zoveel over de dagelijkse mobiliteit die met het woon-werkverkeer gepaard gaat maar meer over het patroon waar werknemers werken en wonen.

Ruim 70 procent van de inwoners werkt in de eigen regio

Bijna 71 procent van werknemers woonachtig in de GMR is ook werkzaam in de GMR. Van de 376.200 werknemers woonachtig in de GMR werken er 266.600 ook in de regio zelf. Woon-werkverkeer is afstandsgevoelig. Van het overige deel van de werknemers zijn de meesten dan ook actief in aangrenzende regio's. Van alle werknemers in de GMR werkt 5,7 procent in de regio Veluwe. In de GMR werkt 3,1 procent van de werknemers en in de regio's Noordoost-Noord-Brabant (Den Bosch/Oss) en Utrecht is respectievelijk 4,4 procent en 4,8 procent werkzaam. Een beperkt deel van de werkenden woonachtig in de GMR werkt in de regio Eindhoven (1,1 procent) en in de regio Amsterdam (1,9 procent).

Figuur 3.8 Werkregio werknemers woonachtig in de GMR, 2022

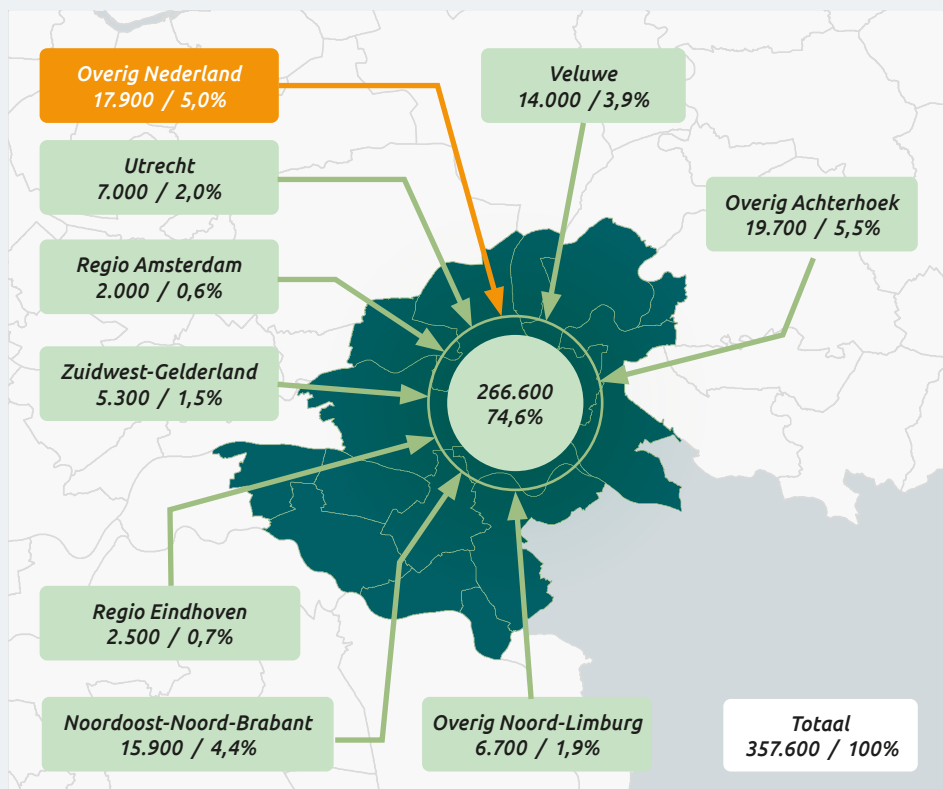

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Relatief veel werknemers van verder weg werken in de regio

Van de werkenden in de GMR komt 74,6 procent (266.600 personen) ook uit de regio. Uit de omliggende regio's komt opgeteld 25,4 procent van de werknemers, 91.000 in totaal. Uit overig Nederland komen 17.900 personen naar de GMR om te werken. Van de werknemers die elders wonen komt 5,5 procent uit de Achterhoek, 4,4 procent uit de regio Noordoost-Noord-Brabant (Den Bosch/Oss) en Veluwe (3,9 procent).

Figuur 3.9 Woonregio werknemers werkend in de GMR, 2022

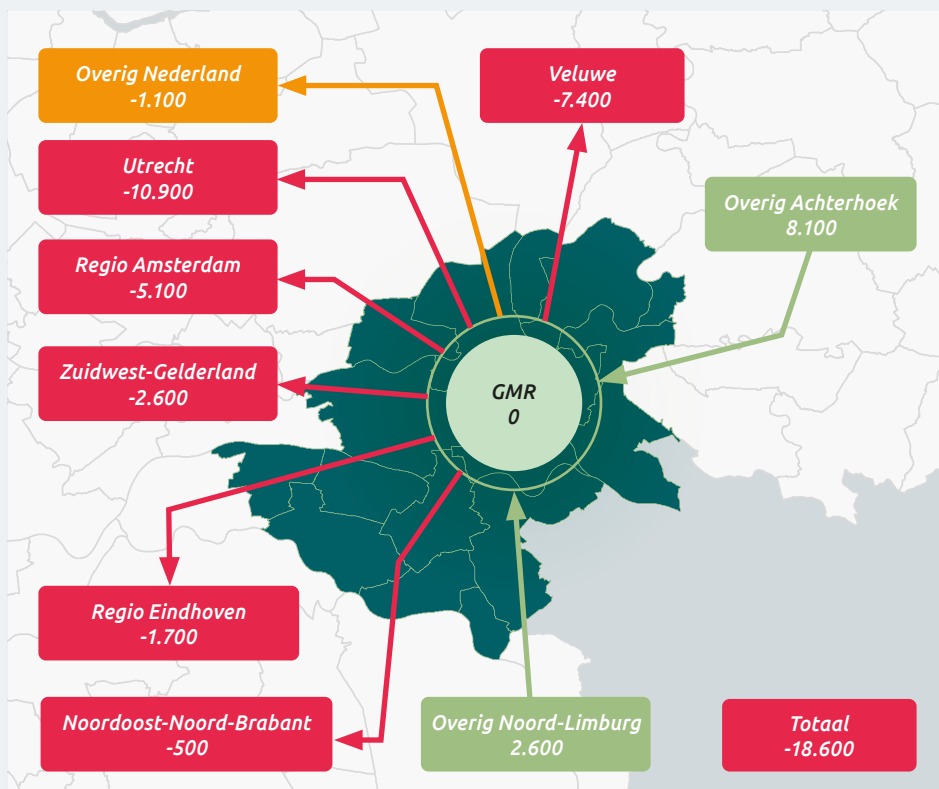

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Meer uitgaande pendel dan inkomende pendel

Wanneer we nader kijken naar de regionale forensenbewegingen, dan blijkt dat, gemeten over de gehele maand december van 2022, gemiddeld 91.000 personen naar de GMR kwamen om te werken (inkomende pendel). Daar stonden 109.600 'uitgaande' werkzame inwoners tegenover (inwoners die buiten de GMR werken). De dagelijkse uitgaande stroom van arbeidskrachten overtreft hiermee de inkomende stroom met 18.600. Deze negatieve pendelbalans is bijna op alle onderscheiden regio's van toepassing. Alleen de Achterhoek en 'overig Noord-Limburg' vormen een positieve balansuitzondering. Personen woonachtig in die regio's werken vaker in de GMR dan omgekeerd.

Figuur 3.10 Saldo woon-werkverkeer GMR, 2022

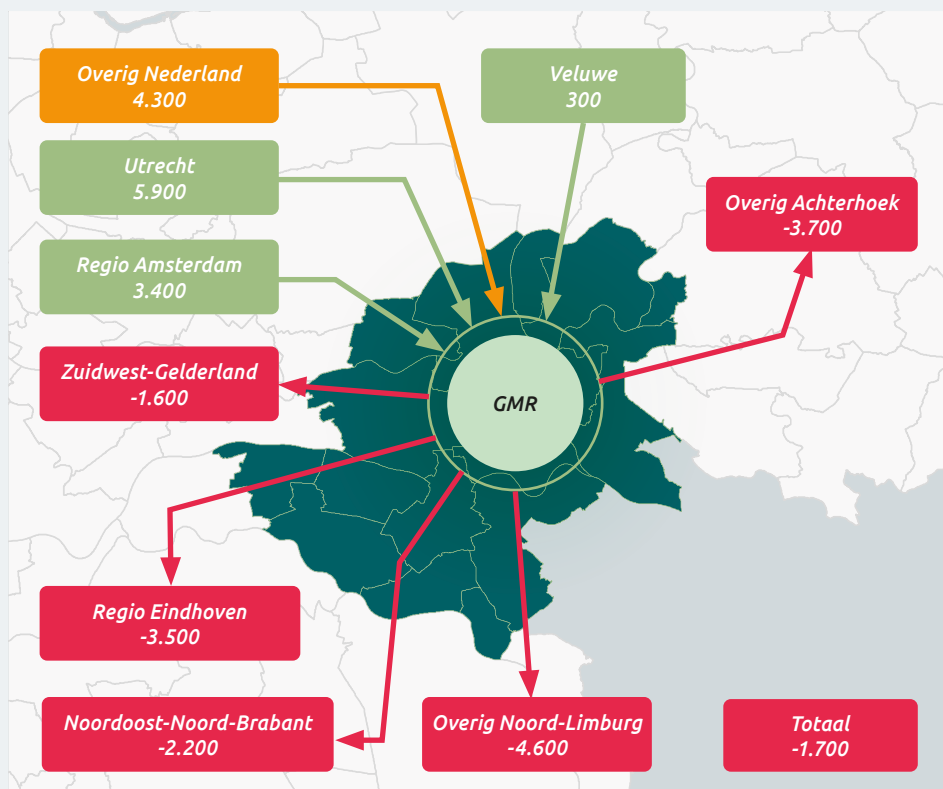

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

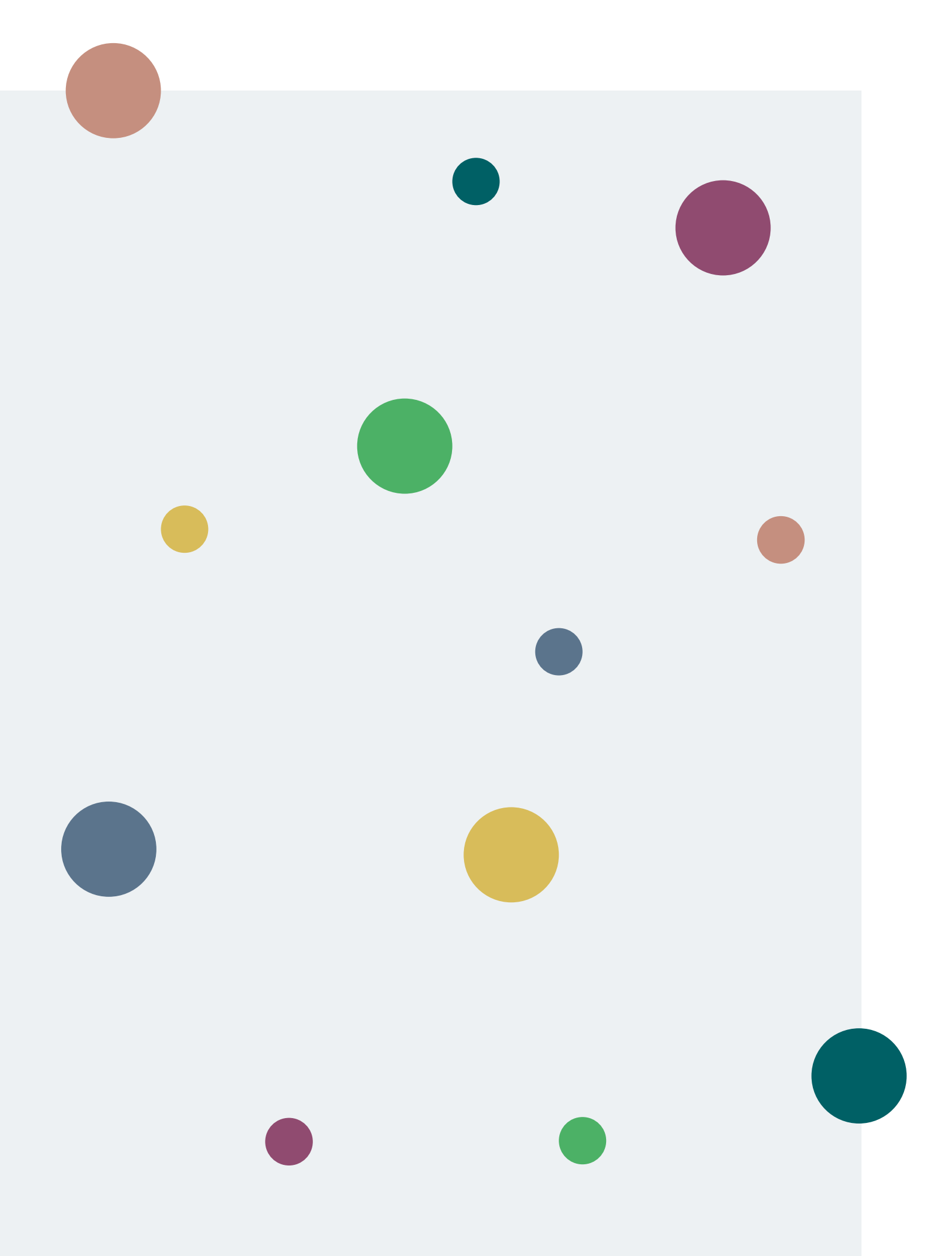
Pendelbalans heeft zich negatief ontwikkelt

De pendelbalans laat over de periode 2014-2022 een licht negatieve ontwikkeling zien. Er werken in 2022 per saldo 1.700 personen meer van buiten in de GMR dan in 2014. Gezien de omvang van het aantal pendelaars is dit een bescheiden toename. De ontwikkeling van het woon-werkverkeer in de periode 2014-2022 laat echter wel een duidelijke trend zien. Meer werknemers woonachtig in de GMR zijn in de regio's Amsterdam, Utrecht de Veluwe en Overig Nederland gaan werken en vanuit de omliggende regio's en regio Eindhoven zijn meer werknemers in de GMR komen werken.

Figuur 3.11 Saldo woon-werkverkeer GMR, 2014–2022

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

4. INWONERS

IN VOGELVLUCHT

- Op 1 januari 2024 telde de GMR 772.920 inwoners.
- Het inwoneraantal is met 1,0 procent gegroeid ten opzichte van een jaar eerder, landelijk was de groei 0,7 procent.
- De instroom van nieuwe inwoners uit het buitenland is de belangrijkste bron van groei.
- De komende 25 jaar wordt een bevolkingsgroei van 7,3 procent verwacht.
- In 2022 leefden in de GMR ruim 17.000 huishoudens in armoede; 4,7 procent van alle huishoudens in de regio (landelijk 4,4 procent).
- In de periode 2011–2024 steeg het aantal huishoudens in de GMR met 12,9 procent, landelijk was de groei 12,5 procent.
- Inwoners uit de GMR wonen vooral en steeds vaker alleen; in de periode 2011–2024 groeide het aandeel éénpersoonshuishoudens van 38,6 naar 42,9 procent.

4.1 BEVOLKINGSDYNAMIEK

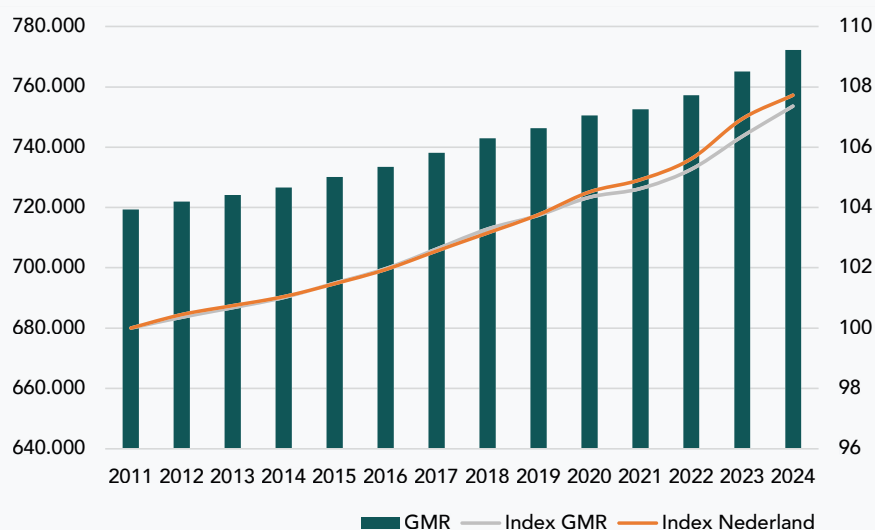
De bevolkingsdynamiek is onder andere van invloed op de vraag naar publieke voorzieningen, economische ontwikkeling en arbeidsmarkt, en op de inrichting van de fysieke leefomgeving. De regionale bevolking vormt tevens de basis van het regionale arbeidsaanbod. Bovendien geven ontwikkelingen in bevolkingsomvang onder meer uitdrukking aan de aantrekkingskracht van een plek als woon- en werklocatie. Aan de hand van regionale bevolkingscijfers geven we een indruk van de aard en omvang van de bevolkingsontwikkeling in de GMR. Zo kijken we onder meer naar de componenten waaruit de ontwikkeling is samengesteld, naar de ruimtelijke spreiding en naar de leeftijdsopbouw.

Bevolking neemt verder toe

Op 1 januari 2024 telden de zeventien GMR-gemeenten tezamen 772.921 inwoners. Dat zijn er 8.352 meer dan een jaar eerder: een groei van 1,0 procent tegenover 0,7 procent landelijk. Tot aan 2019 liep de ontwikkeling van de bevolking in de GMR nagenoeg naadloos in de pas met het landelijke verloop. Daarna begint de bevolkingsontwikkeling in de GMR achter te lopen op de landelijke ontwikkeling. Tot aan 2023, dan lijkt er een voorzichtige kentering op te treden. Hoewel de verschillen relatief klein zijn, is er sprake van een iets grotere jaarlijkse groei in de GMR dan landelijk. Over een langere periode bekeken telde de GMR per saldo begin 2024 ruim 52.900 inwoners meer dan begin 2011 (+7,4 procent). In dezelfde periode nam de totale Nederlandse bevolking met 7,7 procent toe.

Figuur 4.1 Ontwikkeling bevolking, GMR en Nederland, 2011–2024

Linker as: in absolute aantallen, rechter as: index 2011=100

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Buitenlandse migratie blijft belangrijkste bron van groei

Als we nader inzoomen op de ontwikkeling van de bevolking dan kijken we in eerste instantie naar twee factoren. Ten eerste het natuurlijk verloop, het saldo tussen geboorte en sterfte. De tweede factor is de migratie, oftewel verhuizingen vanuit en naar de GMR, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen binnenlandse en buitenlandse migratie.

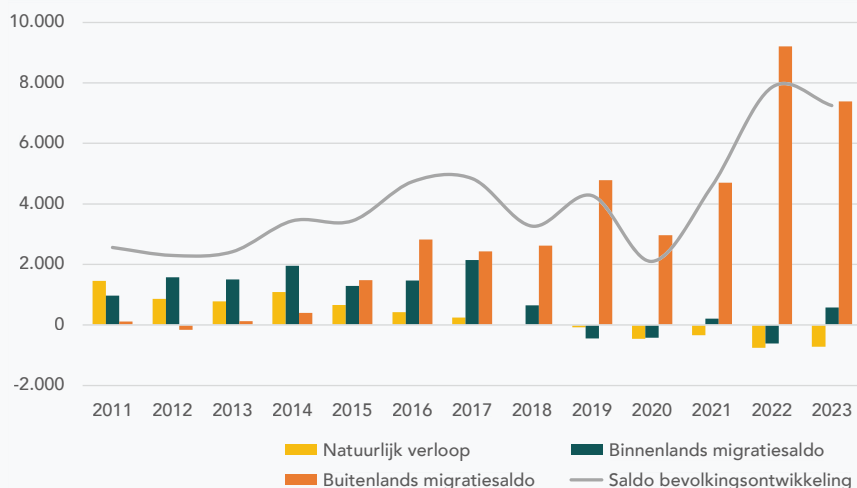
We zien dat vanaf 2011 het natuurlijk verloop in toenemende mate afneemt en vanaf 2019 negatief wordt. De jaarlijkse sterfte overtreft sindsdien het aantal geboorten in de regio. Anders is het beeld van de ontwikkeling van de binnenlandse migratie. Tot en met 2018 was er sprake van een jaarlijks vestigingsoverschot: ieder jaar vestigden zich meer mensen vanuit elders in het land in één van de GMR-gemeenten dan dat er vertrokken. De ontwikkeling van het binnenlands migratiesaldo in die periode toont een grillig verloop dat in 2019 omslaat in een vestigingstekort. In de jaren daarna was er wisselend sprake van een – relatief klein – tekort of overschot. Zo was bijvoorbeeld in 2022 het binnenlands migratiesaldo negatief, maar overtrof in 2023 het aantal nieuwgevestigden het aantal vertrekkers met 580.

Vanaf 2014 heeft de GMR een doorlopend buitenlands migratieoverschot. Jaarlijks vestigen er zich meer mensen vanuit het buitenland, dan dat er mensen – vanuit de GMR – emigreren naar het buitenland. Hierbij geldt dat personen als immigrant kunnen worden geteld als deze personen zijn ingeschreven in de gemeentelijke bevolkingsregisters. Een groep immigranten die zich echter nauwelijks (laten) registreren in de gemeentelijke bevolkingsregisters zijn arbeidsmigranten.¹⁵ Onduidelijk is dus in hoeverre deze groep vertegenwoordigd is in de migratiecijfers. Niettemin zijn er een aantal oorzaken aan te wijzen voor de toename van het geregistreerde buitenlandse migratiesaldo. Zo was er de afgelopen jaren sprake van een groeiende toestroom van buitenlandse studenten vanwege de toenemende internationale oriëntatie van Nederlandse hogescholen en universiteiten, door onder andere het aanbieden van volledig Engelstalige onderwijsprogramma's. Maar er zijn indicaties dat de instroom van buitenlandse studenten gaat afnemen. Uit voorlopige inschrijfcijfers van collegejaar 2024/2025 blijkt dat de instroom van internationale bachelorstudenten bij Nederlandse universiteiten met 6 procent is gedaald ten opzichte van vorig collegejaar¹⁶. Vanaf 2024 hebben Nederlandse universiteiten maatregelen genomen om de instroom van internationale studenten beter te beheersen: universiteiten werven niet meer in het buitenland, behalve voor tekortsectoren, en waarschuwen nieuwe studenten uit het buitenland niet te komen als ze geen huisvesting hebben. Bovendien worden er voorlopig geen nieuwe Engelstalige bacheloropleidingen ontwikkeld.

¹⁵ Flexnieuws (2024) 'Uitzendbureau niet verantwoordelijk voor inschrijving arbeidsmigrant in gemeente'. Nieuwsbericht, 8 april 2024. Beschikbaar via: <https://www.flexnieuws.nl/2024/04/uitzendbureau-niet-verantwoordelijk-voor-inschrijving-arbeidsmigrant-in-gemeente/>.

¹⁶ Universiteiten van Nederland (2024). 'Veel minder internationale studenten naar Nederland. Nieuwsbericht, 13 november 2024. Beschikbaar via: [https://www.universiteitenvannederland.nl/actueel/nieuws/veel-minder-internationale-studenten-naar-universiteiten#:~:text=In%20het%20afgelopen%20jaar%20hebben,als%20ze%20geen%20huisvesting%20hebben](https://www.universiteitenvannederland.nl/actueel/nieuws/veel-minder-internationale-studenten-naar-universiteiten#:~:text=In%20het%20afgelopen%20jaar%20hebben,als%20ze%20geen%20huisvesting%20hebben.).

Figuur 4.2 Samenstelling bevolkingsontwikkeling, GMR, 2011–2023

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Daarnaast heeft er vanaf 2016 een sterke instroom van vluchtelingen plaatsgevonden, op dat moment vooral van vluchtelingen uit Syrië. Voor vluchtelingen geldt dat zij (tijdelijk) gehuisvest worden en tegelijk worden ingeschreven in de Basisregistratie Personen (BRP). Later gaat het vooral ook om vluchtelingen uit Oekraïne, wat vooral in 2022 het buitenlandse migratiesaldo heeft opgestuwd. In dat jaar schreven ruim 20.000 personen afkomstig uit Oekraïne zich in één van de GMR-gemeenten.¹⁷ Over het hele jaar 2023 is het buitenlandse migratiesaldo gedaald naar ruim 7.300 personen, wat in historische context nog steeds hoog is.

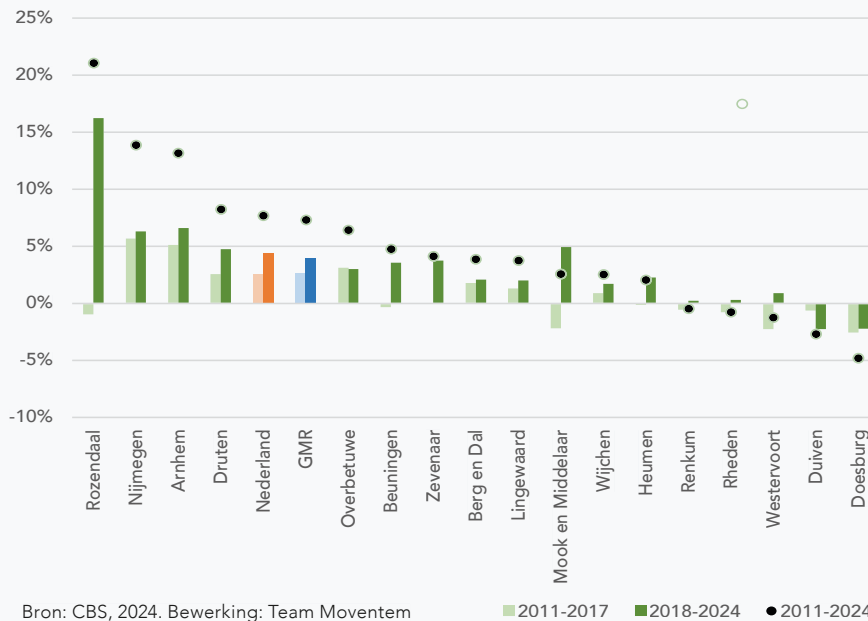
Bevolking groeit vooral in de grote steden

De omvang van de totale bevolking in de GMR is tussen 2011–2024 per saldo met 7,4 procent gegroeid. Als we kijken naar de ruimtelijke spreiding, dan zien we duidelijke verschillen in ontwikkeling tussen gemeenten. Tussen 2011 en 2024 is op het grondgebied van twaalf GMR-gemeenten het aantal inwoners toegenomen. In vijf gemeenten nam het aantal inwoners af. Rozendaal, Arnhem, Nijmegen en Druten zijn harder gegroeid dan het landelijk gemiddelde. Hierbij moet opgemerkt worden dat het beeld enigszins vertekent. Rozendaal, als één van de kleinste gemeenten in Nederland, groeide in de periode 2011–2024 van 1.500 naar 1.830 inwoners. Automatisch levert dit een relatief hoge groei op (+21,1 procent). Hetzelfde geldt in iets mindere mate voor de relatief kleine gemeente Druten (+8,2 procent). Meer relevant is de sterke groei van de grote steden Nijmegen en Arnhem, die respectievelijk zijn gegroeid met 13,9 en 13,2 procent. Deze groeicijfers passen in het landelijke en internationale beeld van een toenemende aantrekkingskracht van wonen in de stad.

¹⁷ CBS (2023) Ingeschreven vanuit Oekraïne, naar woongemeente. Dataset beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2023/01/ingeschreven-vanuit-oekraïne-naar-woongemeente>.

Daarnaast zien we in figuur 4.3 dat in bijna alle gemeenten het grootste deel van de groei (of kleinste deel van de afname) in het tweede deel van de bestudeerde periode heeft plaatsgevonden, in de periode 2018-2024. Het geeft aan dat de bevolkingsontwikkeling de laatste jaren een versnelling heeft doorgemaakt.

Figuur 4.3 Ontwikkeling bevolking naar gemeente (in %), GMR, 2011-2024

Voortgaande vergrijzing

Als we kijken naar hoe de bevolking is opgebouwd qua leeftijd, dan zien we sterke gelijkenissen met de landelijke bevolkingssamenstelling. Door de relatieve toename van het aantal ouderen, in zowel de GMR als landelijk, is de vorm van de leeftijdsopbouw van de bevolking niet meer te typeren als een piramide – eerder als een urn of ui. Hierin zien we één van de belangrijkste trends in de demografie van Nederland (en veel andere landen in Europa en daarbuiten): de voortgaande vergrijzing. In 1950 was minder dan 8 procent van de bevolking 65 jaar of ouder, sindsdien is dat aandeel voortdurend toegenomen. Vanaf 2011 is de vergrijzing versneld doordat de eerste babyboomers, de relatief grote geboortecohorten van na 1945, vanaf dat moment de leeftijd van 65 jaar bereikten. In 2024 is zowel in de GMR als in Nederland het aandeel 65-plussers al opgelopen naar 21 procent, terwijl dit in 2011 nog 15 procent was. En hoewel er sprake is van een minder snelle toename, is er ook in de grote steden Arnhem en Nijmegen weldegelijk een proces van vergrijzing gaande. In beide steden bedroeg het aandeel 65-plussers 16 procent, in 2011 was dit respectievelijk 12 en 13 procent. Tegelijk zien we dat het aantal en aandeel jongeren afneemt (ontgroening). Dit is in lijn met het landelijke patroon. De GMR telde begin 2024 152.500 jongeren (leeftijd tot 20 jaar). In 2011 bedroeg het aandeel inwoners tot 20 jaar 23 procent, in 2024 was dit teruggelopen naar 20 procent. In dezelfde periode daalde het aandeel jongeren op landelijk niveau van 24 procent naar 21 procent.

De verwachting is dat de vergrijzing verder zal toenemen. Als we afgaan op de landelijke lange-termijn bevolkingsprognoses van het CBS, betrouwbare regionale prognoses zijn niet beschikbaar, dan blijkt dat in 2030 23 procent van de inwoners in Nederland 65 jaar of ouder zal zijn.¹⁸ Het aandeel van deze groep loopt vervolgens geleidelijk op tot ruim 24 procent in 2050. Voor de nog langere termijn wordt in 2070 een aandeel van 26 procent geraamd. Deze verandering van de leeftijdsstructuur van de bevolking, minder jongeren en een hoger aantal ouderen in de pensioenge-rechtigde leeftijd, heeft als belangrijk gevolg voor de arbeidsmarkt dat het aanwezige arbeidspotentieel op den duur verkleint.

Figuur 4.4 Leeftijdsopbouw bevolking, GMR en Nederland, 2011 en 2024

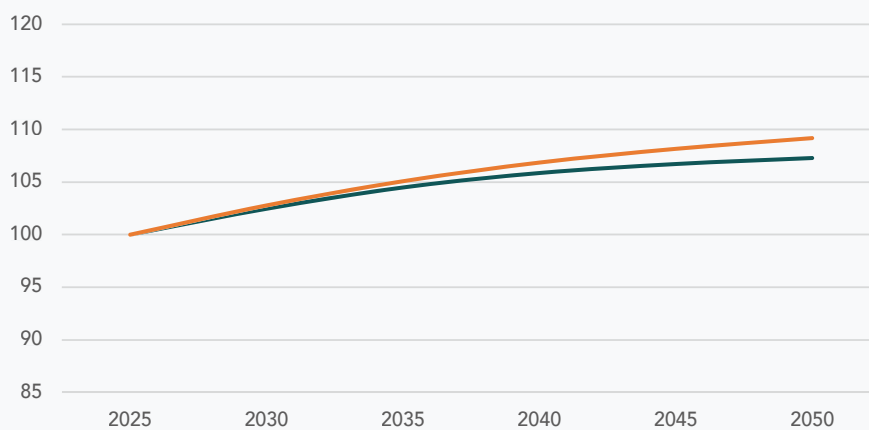
Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

¹⁸ We presenteren geen verdere detailinformatie over de regionale bevolkingsprognose. Er is namelijk geconstateerd dat detailcijfers van de meest recente CBS Regionale bevolkings- en huishoudensprognoses, die in 2022 gepubliceerd zijn, onvoldoende betrouwbaar zijn. We volgen daarom het advies van het CBS om de detaillering (zoals prognoses uitgesplitst naar leeftijdsgroep) uit deze regionale bevolkingsprognosecijfers niet te gebruiken.

Op lange termijn stagnatie bevolkingsgroei

De meest recente lange-termijn regionale bevolkingsprognose van het CBS, daterend van juli 2022, laat zien dat de bevolking uit de zeventien GMR-gemeenten per saldo met 7 procent zal toenemen in de komende 25 jaar. In 2050 zal de GMR naar verwachting 827.800 inwoners tellen. Het aantal inwoners van de GMR blijft groeien, zij het dat de groei steeds verder afvlakt. Dit maakt dat, hoe verder in de toekomst, het landelijke en regionale ontwikkeltempo in toenemende mate uit elkaar gaan lopen. De Nederlandse bevolking zal tot 2050 naar verwachting met ruim 9 procent toenemen. Nederland zal dan ruim 19,6 miljoen inwoners tellen, waarvan 4,2 procent in de GMR woonachtig zal zijn. Begin 2024 is dat 4,3 procent.

Figuur 4.5 Prognose bevolkingsontwikkeling GMR en Nederland, 2025–2050 (index 2025=100)

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Hoewel afgelopen jaren substantieel gedaald, zijn de armoedecijfers nog ongunstig

Armoede is in belangrijke mate bepalend voor de kwaliteit van leven (en voor de brede welvaart) van inwoners.¹⁹ En hoewel geld niet per definitie gelukkig maakt, is het omgekeerde wel waar: gebrek aan geld is een bron van sociaal-maatschappelijke problemen, zoals sociaal isolement en schade aan de lichamelijke en geestelijke gezondheid. Daarom monitoren we de ontwikkeling van armoede en inkomensongelijkheid in de regio. We baseren ons in deze editie op de oude CBS-definitie

¹⁹ CPB (2022). Macro Economische Verkenning 2023. Den Haag: Centraal Planbureau.

²⁰ Om armoede aan te duiden hanteren we (nog) de oude definitie van het CBS. Het CBS hanteert de lage-inkomensgrens als indicator voor hoeveel mensen er risico lopen om in armoede te belanden. Volgens deze definitie is iemand arm als diegene gedurende minimaal 1 jaar een inkomen onder het sociaal minimum kende. Vanwege de beschikbaarheid van cijfers op regionaal niveau gebruiken we de CBS-definitie. Echter, op het moment van schrijven van deze editie van de monitor is het CBS met een alternatieve definitie van armoede gekomen die (i) tot een neerwaartse bijstelling van armoedecijfers heeft geleid en (ii) een nog sterkere concentratie van armoede in de grote steden laat zien. Belangrijke wijziging is dat bij het vaststellen van armoedeproblematiek nauwkeuriger naar individuele en woonlocatie-specifieke omstandigheden is gekeken.

van armoede.²⁰ We kijken daarbij zowel naar de ontwikkeling van huishoudens als kinderen in armoede. Voor inkomensongelijkheid gebruiken we een relatief eenvoudige maat, namelijk het gemiddelde ten opzichte van het mediane inkomen.

De cijfers in figuur 4.6 geven aanleiding tot een aantal conclusies. Om te beginnen zien we dat in termen van armoede de GMR gemiddeld genomen betrekkelijk ongunstig scoort ten opzichte van Nederland. Voor huishoudens zijn de armoedecijfers relatief hoog, hoewel het verschil de afgelopen jaren kleiner is geworden. Voor wat betreft kinderen die in armoede leven, is in 2022 het aandeel iets lager dan het landelijk gemiddelde. In 2011 was het nog andersom, toen lag het landelijke aandeel iets onder het GMR-gemiddelde. Qua inkomensongelijkheid scoort de GMR iets gunstiger dan landelijk. En net als landelijk is de inkomensongelijkheid ongewijzigd gebleven de afgelopen jaren.

In absolute aantallen leefden er in 2011 ruim 25.000 huishoudens in armoede in de GMR. In 2022 ging het om ruim 17.000 huishoudens; 4,7 procent van alle huishoudens in de regio (landelijk was het aandeel 4,4 procent). In hetzelfde jaar leefden 7.000 kinderen (tot 18 jaar) in de GMR in armoede, in 2011 ging het om nog 12.000 kinderen. De armoedecijfers in de periode 2011-2022 zijn dus substantieel gedaald, zowel absoluut als relatief.

Figuur 4.6 Huishoudens en kinderen in armoede en inkomensongelijkheid, GMR en Nederland, 2011 en 2022*,**

	Huishoudens in armoede		Kinderen in armoede		Inkomensgelijkheid*	
	2011	2022	2011	2022	2011	2022
Nederland	6.9	4.4	8.0	5.2	1.12	1.12
GMR	7.6	4.7	8.1	5.0	1.11	1.11
Arnhem/Veluwe	9.2	4.9	10.7	5.9	1.13	1.13
Rijk van Nijmegen	8.2	5.5	8.2	5.2	1.11	1.11
Liemers	5.3	3.4	6.2	4.3	1.08	1.08
GMR Midden	4.3	2.6	4.6	3.2	1.09	1.08

* Armoede is uitgedrukt in het percentage huishoudens en kinderen dat gedurende minimaal 1 jaar onder het sociaal minimum leven.

** Inkomensongelijkheid benaderen we hier door de verhouding te laten zien van het gemiddelde ten opzichte van het mediane (gestandaardiseerde) inkomen. Hoe groter dit verhoudingsgetal des te ongelijker zijn inkomens verdeeld, met relatief veel hoge inkomens.

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam en Team Moventem

Verder zien we ruimtelijk het bekende patroon dat armoede zich met name concentreert in de grotere steden. In het geval van de GMR betreft het de deelgebieden Arnhem/Veluwe en Rijk van Nijmegen, waarvan respectievelijk Arnhem en Nijmegen een belangrijk onderdeel zijn. Armoede onder huishoudens in deze deelgebieden liggen boven het regionale én Nederlandse gemiddelde. In de hoofdzakelijk landelijke deelgebieden (GMR Midden en Liemers) is de armoede minder groot dan gemiddeld (zie kaart 0.4 voor indeling deelgebieden). Armoede onder kinderen laat een vergelijkbaar beeld zien. Deze vorm van armoede is met name in het gebied Arnhem/Veluwe relatief hoog. In het Rijk van Nijmegen is de armoede onder kinderen gelijk aan het landelijk gemiddelde.

4.2 HUISHOUDENS

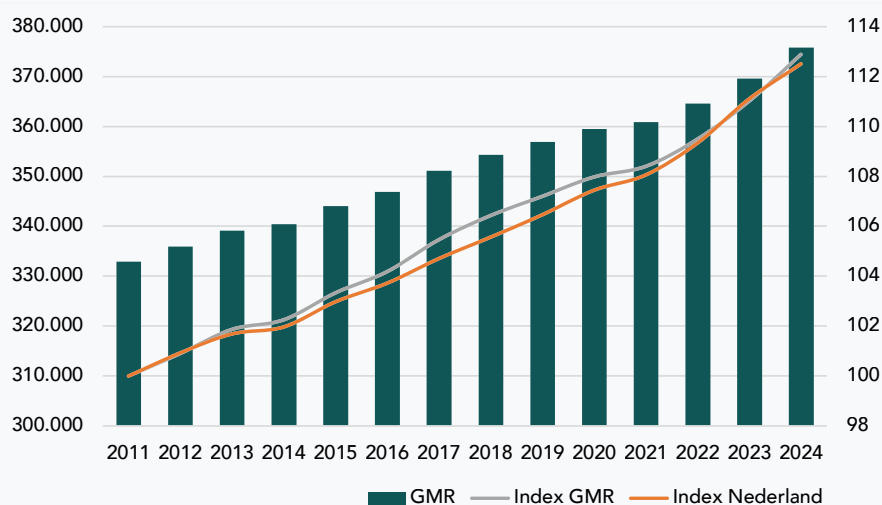
Huishoudens- en bevolkingsontwikkeling hangen met elkaar samen. Inzichten in de ontwikkeling van aantallen en verschillende typen huishoudens is onder andere relevant voor regionale woningbouw en planning.

Aantal huishoudens GMR groeit iets harder dan landelijk

Op 1 januari 2024 bedroeg het totaal aantal particuliere huishoudens in de zeventien GMR-gemeenten tezamen 375.827. Dit zijn er 6.218 meer dan een jaar eerder, een stijging van 1,7 procent. Landelijk was de stijging 1,3 procent. In de periode 2011-2024 steeg het aantal huishoudens in de GMR en in Nederland met respectievelijk 12,9 en 12,5 procent. Eerder zagen we dat de bevolking in de GMR in dezelfde periode met 7,4 procent is toegenomen. Door de relatief hoge huishoudensgroei in vergelijking met de bevolkingsgroei is er sprake van huishoudensverdunding – een afname van de gemiddelde huishoudensgrootte. Een trend die zich ook in de rest van het land voltrekt.

Figuur 4.7 Ontwikkeling aantal huishoudens, GMR en Nederland, 2011–2023

Linker as: in absolute aantallen, rechter as: index 2011=100

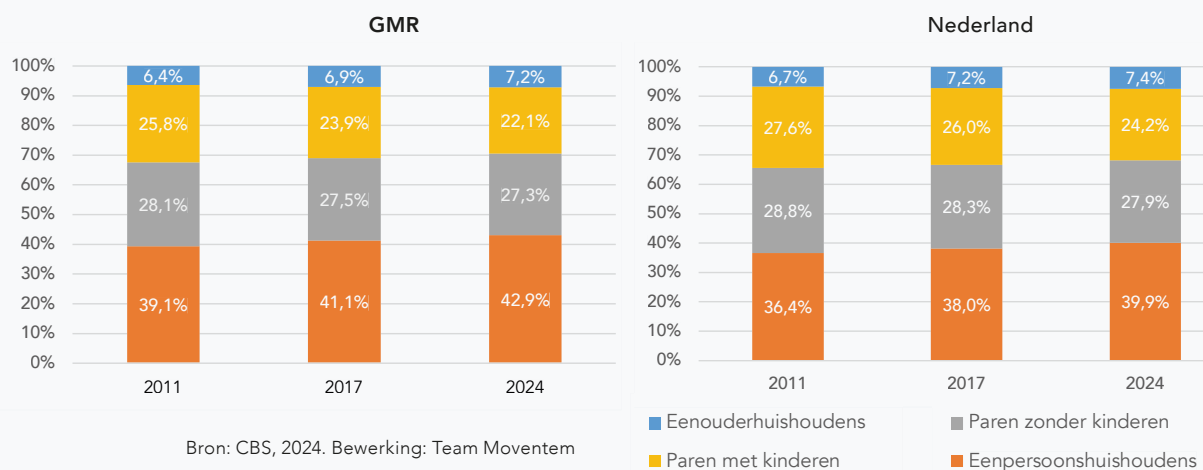
Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Steeds meer eenpersoonshuishoudens

Als we kijken naar de samenstelling van de huishoudenspopulatie, en de ontwikkeling ervan, dan blijkt het aantal en aandeel eenpersoonshuishoudens toe te nemen. In 2011 telde de GMR 130.000 eenpersoonshuishoudens, wat in 2024 is opgelopen tot ruim 161.000. Wat overeenkomt met respectievelijk 39,1 en 42,9 procent van het totaal aantal huishoudens in de GMR. Deze ontwikkeling is in lijn met de landelijke ontwikkeling, waarbij overigens het aandeel eenpersoonshuishoudens in de GMR gedurende de betreffende periode hoger ligt dan op landelijk niveau. De verwachting is dat in de komende jaren meer mensen alleen zullen wonen. Dat komt voor een belangrijk deel door de voortgaande individualisering en door vergrijzing. Meer mensen zullen voor kortere of langere tijd alleen wonen, voordat ze aan een relatie beginnen, na een scheiding, of na het overlijden van hun partner.

Terwijl het aandeel eenpersoonshuishoudens is toegenomen, daalde in de genoemde periode het aandeel van het huishoudenstype paren met kinderen. De aandelen van de overige huishoudentypen zijn met een verandering van minder dan één procentpunt vrijwel constant gebleven over de periode 2011-2024.

Figuur 4.8 Ontwikkeling huishoudens naar type, GMR en Nederland, 2011, 2017, 2024

Huishoudensprognose

In deze editie van de Economische Monitor GMR presenteren we geen prognose over de ontwikkeling van het aantal huishoudens. Zoals eerder vermeld bij het onderdeel bevolkingsdynamiek, is er namelijk geconstateerd dat detailcijfers van de CBS Regionale bevolkings- en huishoudensprognoses die in 2022 gepubliceerd zijn, onvoldoende betrouwbaar zijn. De prognoses voor het aantal inwoners per gemeente en andere regio-indelingen vallen wel binnen de berekende betrouwbaarheidsmarges. Maar de detailinformatie naar onder andere huishoudens niet. We volgen daarom het advies van CBS om de detaillering naar huishoudens uit de meest recente regionale bevolkingsprognosecijfers niet te gebruiken.²²

²² Voor meer informatie zie themawebsite Regionale Bevolkings- en huishoudensprognose 2022-2050 (PBL/CBS): <https://themasites.pbl.nl/o/regionale-bevolkingsprognose/#h7>.

BIJLAGE 1

ACHTERGRONDINFORMATIE BREDE WELVAART

Deze bijlage geeft additionele informatie over de indicatoren voor brede welvaart. Alle informatie is afkomstig uit de regionale Monitor Brede Welvaart 2023 van het CBS. De indicatoren zijn waar mogelijk samengesteld uit informatie op het niveau van afzonderlijke gemeenten en hebben betrekking op de jaren 2012 en 2022. Waar die informatie niet voorhanden was is informatie gebruikt over de indicator op het niveau van de COROP-regio of de provincie, dan wel het dichtstbijzijnde jaar waarvoor wel informatie voorhanden is. In de lijst met indicatoren worden naast een omschrijving en definitie, zoals gegeven door het CBS, ook de bronnen van de data weergegeven.

Middels figuur B1 hebben we gekozen voor een alternatieve presentatiewijze van de gegevens die aanvullend is op het spinnenweb in de hoofdtekst. De tabel rangschikt alle indicatoren van hoog naar laag (onderverdeeld naar Duurzaamheid, Economie, Sociaal) voor de GMR in 2022. Deze index-scores zijn relatief ten opzichte van Nederland. Naast de scores voor 2022 worden ook de scores voor 2012 getoond. Ook laten we het niveau van de indicator voor de GMR in 2022 zien en bovendien wordt de gemiddelde jaarlijkse groei over de afgelopen tien jaar (2012-2022) getoond. Met plussen en minnen wordt tot slot aangegeven of de ontwikkeling in de afgelopen tien jaar (zeer) ongunstig, neutraal, of (zeer) gunstig is geweest vanuit het perspectief van brede welvaart. Scores zijn neutraal als de groei in absolute zin kleiner dan 0,5 procent was en zeer (on)gunstig als de groei in absolute zin groter dan 1,5 procent was.

DUURZAAMHEID

Emissies van fijnstof naar lucht

Jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht. Fijnere fractie van fijnstof bestaat uit deeltjes waarvan de diameter kleiner is dan 2,5 micrometer. [kg PM2,5 per ha; RIVM]

Broeikasgasemissies per inwoner

Totale broeikasgasemissies (CO₂, CH₄, N₂O, HFK, PFK en SF₆) in CO₂-equivalenten per inwoner. Eén kg CO₂-equivalent staat gelijk aan het effect dat de uitstoot van 1 kg kooldioxide (CO₂) heeft. Om de CO₂-equivalenten te berekenen worden de richtlijnen van de IPCC gevolgd. Data betreffen de uitstoot op Nederlands grondgebied, ongeacht of deze wordt veroorzaakt door Nederlandse ingezetenen. Dit betekent dat uitstoot door Nederlandse ingezetenen in het buitenland niet en uitstoot door niet-ingezetenen in Nederland wel is inbegrepen. [ton CO₂-equivalent per inwoner; RIVM]

Fosfaatuitscheiding landbouw

De uitgescheiden hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest per hectare uitgedrukt in P₂O₅. In tegenstelling tot stikstof treden bij fosfaat geen gasvormige verliezen op. [kg per ha bemeste cultuurgrond; CBS]

Stikstofuitscheiding landbouw

De totale stikstofuitscheiding in dierlijke mest per hectare met aftrek van de stikstof die tijdens mestopslag in de stal en bij opslag buiten de stal is vervluchtigd in de vorm van ammoniak (NH₃) inclusief de afvoer via spuiwater van luchtwassers, lachgas (N₂O), stikstofoxide (NO) en stikstofgas (N₂). [kg per ha bemeste cultuurgrond; CBS]

Particuliere zonne-energie

Het opgesteld vermogen van zonnestroominstallaties in watt per woning aan het einde van het referentiejaar. Het betreft het vermogen van installaties van zonnepanelen bij woningen gedeeld door het totaal aantal woningen, dus woningen met of zonder zonnepanelen. [watt per woning; CBS]

Afstand tot ov

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde ov-halte, berekend over het fietsnetwerk van 2022. Het gaat om de volgende typen openbaar vervoer: trein, tram, bus, metro en ferry. De peildatum is 1 januari van het betreffende jaar. [km; CBS]

Figuur B1 Brede welvaart in de GMR en ontwikkelingen in de tijd, 2012–2022

Categorie	Indicatoren	Dimensies	
Duurzaamheid	Broeikasgasemissies per inwoner	ton CO2-equivalent per inwoner	
	Afstand tot ov	kilometer	
	Particuliere zonne-energie	watt per woning	
	Tevredenheid met woonomgeving	% van de bevolking 18 jaar en ouder	
	Tevredenheid met woning	% van de bevolking 18 jaar en ouder	
	Stikstofuitscheiding landbouw	kg per hectare bemeste cultuurgrond	
	Fosfaatuitscheiding landbouw	kg per hectare bemeste cultuurgrond	
	Emissies van fijnstof naar lucht	kg PM2,5 per km2	
Economie	Gemiddelde schuld per huishouden	euro per huishouden	
	Arbeidsduur per week	uren per werkende per week	
	Brutoarbeidsparticipatie	% van de bevolking 15-74 jaar	
	Nettoarbeidsparticipatie	% van de bevolking 15-74 jaar	
	Vacaturegraad	Aantal vacatures per 1.000 banen	
	Mediaan besteedbaar inkomen	euro per huishouden	
	Werkloosheid	% van de beroepsbevolking	
	Mediaan vermogen van huishoudens	euro per huishouden	
	Hoogopgeleide bevolking	% van de beroepsbevolking	
	Bruto binnenlands product	euro per inwoner	
Sociaal	Vaak onveilig voelen in de buurt	% van de bevolking van 15 jaar en ouder	
	Afstand tot café e.d.	kilometer	
	Overgewicht	% van de bevolking 18 jaar en ouder	
	Vertrouwen in instituties	% van de bevolking van 15 jaar en ouder	
	Vertrouwen in anderen	% van de bevolking van 15 jaar en ouder	
	Tevredenheid met vrije tijd	% van de bevolking 18 jaar en ouder	
	Aantal ondervonden delicten	aantal ondervonden delicten per 100 inwoners	
	Contact met familie, vrienden of buren	% van de bevolking van 15 jaar en ouder met minders een keer per week contact	
	Sociale cohesie	schaalscore 0-10	
	Ervaren gezondheid	% van de bevolking 18 jaar en ouder	
	Tevredenheid met het leven	% van de bevolking 18 jaar en ouder	
	Levensverwachting bevolking	verwachte aantal jaren leven bij geboorte	
	Afstand tot basisschool	kilometer	
	Geregistreerde misdrijven	aantal per 1.000 inwoner	
	Vrijwilligerswerk	% van de bevolking van 15 jaar en ouder	
	Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen	% van de bevolking van 18 jaar en ouder	

* -- achteruitgang groter dan 1,5 procent; - achteruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; 0 verandering tussen -0,5 en +0,5 procent; + vooruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; ++ vooruitgang groter dan 1,5 procent
Bron: CBS, 2024. Bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam.

	Index t.o.v. Nederland		Niveau	Ontwikkeling 2012-2022	
	2012	2022	2022	% groei	+/- *
		1,66	6,7		
		1,13	0,4		
	1,12	1,04	990	52,3	++
	0,98	0,98	82,3	0,0	0
	0,98	0,97	83,2	-0,5	0
	0,76	0,75	303,0	0,7	-
	0,73	0,72	113,3	-0,8	+
	0,50	0,57	879,4	-5,3	++
	1,03	1,06	109163	-1,0	+
	1,04	1,04	26,1	0,0	0
	1,01	1,00	74,7	0,2	0
	1,01	1,00	72,0	0,8	+
	0,92	0,98	47,0	15,6	++
	0,97	0,97	28789	1,4	+
	0,96	0,94	3,7	-8,9	++
	1,33	0,86	75332	7,8	++
	0,94	0,86	35,9	1,8	++
	0,86	0,85	38721	1,2	+
	0,76	1,23	1,6	-7,0	++
	1,10	1,06	1,3	2,8	--
	1,04	1,05	47,9	0,4	0
	1,05	1,03	63,2	0,4	0
	1,05	1,02	67,3	0,9	+
	0,99	1,01	74,9	0,0	0
	0,67	1,00	33,2	-11,6	++
	1,00	1,00	71,8	-0,6	-
	0,98	1,00	6,4	0,4	0
	1,01	1,00	70,0	-1,0	-
	1,00	1,00	83,2	0,0	0
		1,00	81,3		
	0,94	0,98	0,7	1,2	-
	0,93	0,98	46,9	-4,0	++
	1,00	0,97	40,1	-2,3	--
		0,96	34,4		

* -- achteruitgang groter dan 1,5 procent; - achteruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; 0 verandering tussen -0,5 en +0,5 procent; + vooruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; ++ vooruitgang groter dan 1,5 procent
Bron: CBS, 2024. Bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam.

Tevredenheid met woonomgeving

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. [% van de particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is; CBS]

Tevredenheid met woning

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woning. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. [% van de particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is; CBS]

ECONOMIE

Bruto binnenlands product

Het bruto binnenlands product (bbp) is een maat voor de omvang van de economie. [euro per inwoner, constante prijzen 2015; CBS]

Mediaan besteedbaar inkomen

Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd. [euro per huishouden, gecorrigeerd voor inflatie, constante prijzen 2021; CBS]

Mediaan vermogen van huishoudens

Het saldo van bezittingen en schulden, gecorrigeerd voor inflatie, in prijzen 2021. Bezittingen worden gevormd door bank- en spaartegoeden, effecten, de eigen woning, overig onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en de overige bezittingen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. Stand per 1 januari, er is gecorrigeerd met de prijsontwikkeling in het voorgaande jaar. [euro per huishouden; CBS]

Gemiddelde schuld per huishouden

Het gemiddelde van de schulden van particuliere huishoudens, in prijzen 2022. De schulden betreffen de hypotheekschuld van de eigen woning, studieschulden en overige schulden zoals voor consumptieve doeleinden, de financieringen van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen, schulden voor de financiering van de tweede woning of ander onroerend goed. Stand per 1 januari, er is gecorrigeerd met de prijsontwikkeling in het voorgaande jaar. [euro per huishouden; CBS]

Bruto-arbeidsparticipatie

Het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking). [% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar; CBS]

Netto-arbeidsparticipatie

Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking). [% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar; CBS]

Arbeidsduur per week

Het totale aantal uren dat werknemers en zelfstandigen werkelijk hebben gewerkt. Niet-gewerkte uren door verlof of ziekte tellen dus niet mee. De gewerkte uren van werknemers zijn berekend door de betaalde uren (de overeengekomen uren plus de betaalde overuren) te vermeerderen met onbetaalde overuren en te verminderen met feitelijk niet gewerkte uren die betaald worden, zoals ziekteverzuim, zwangerschaps- en bevallingsverlof, stakingen, weerverlet, ouderschapsverlof, kort verzuim. De gewerkte uren van zelfstandigen zijn rechtstreeks bepaald. [aantal feitelijk gewerkte uren per werkende per week; CBS]

Vacaturegraad

De vacaturegraad is het aantal openstaande vacatures per duizend banen. Het betreft de vacaturegraad aan het einde van het vierde kwartaal. Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden. Een baan is een werkring van een werknemer, ongeacht het aantal uren dat gewerkt wordt. [aantal vacatures per 1.000 banen; CBS]

Werkloosheid

De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15 t/m 74 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn. [% van de beroepsbevolking; CBS]

Hbo/wo-opgeleide bevolking

Percentage van de beroepsbevolking met hoger beroepsonderwijs (hbo) of wetenschappelijk onderwijs (wo) als hoogst genoten opleidingsniveau. Het onderwijs op hbo- en wo- niveau bouwt voort op voortgezet onderwijs (havo en vwo) en mbo-opleidingen, en voorziet deelnemers van beroepsgerichte of wetenschappelijke kennis, vaardigheden en competenties (conform de Standaard Onderwijsindeling SOI). Dit betreft hbo (bachelor en master), wo (bachelor en master) en doctor [% van de beroepsbevolking; CBS].

SOCIAAL

Vrijwilligerswerk

Percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk heeft verricht voor organisaties of verenigingen. Het kan daarbij gaan om bestuurlijk werk of andere activiteiten. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder verrichtte in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Tevredenheid met vrije tijd

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met de hoeveelheid vrije tijd die u heeft. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder is tevreden met de hoeveelheid vrije tijd; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Tevredenheid met het leven

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met het leven dat u nu leidt. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder dat tevreden is met het leven; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Ervaren gezondheid

Percentage personen van 18 jaar en ouder met antwoordcategorie 'goed' of 'zeer goed' naar de vraag algemene gezondheidstoestand. [% van de bevolking van 18 jaar en ouder dat eigen gezondheid (zeer) goed vindt; CBS, RIVM, GGD'en]

Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen

Percentage personen van 18 jaar en ouder met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen. Langdurig is (naar verwachting) 6 maanden of langer. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder; CBS, RIVM, GGD'en]

Overgewicht

Percentage personen van 18 jaar en ouder met een BMI van 25,0 kg/m² en hoger. Cijfers over lichaamsgewicht zijn gebaseerd op zelf gerapporteerde waarden. De Body Mass Index (BMI) is een maat voor overgewicht, berekend als het quotiënt van het gewicht in kilogram en het kwadraat van de lengte in meters (kg/m²). [% van de bevolking van 18 jaar of ouder; CBS, RIVM]

Levensverwachting bevolking

Levensverwachting in jaren voor de bevolking bij geboorte. Gemiddelde waarde over periode 2018-2021. [aantal jaren dat iemand naar verwachting zal leven (bij geboorte); RIVM]

Afstand tot basisschool

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde basisschool, berekend over de weg. Het basisonderwijs omvat alleen de basisscholen zoals bekend bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het speciaal basisonderwijs en speciale scholen zijn niet meegenomen. [km; CBS]

Afstand tot café e.d.

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde café, koffiehuis, coffeeshop, discotheek, seks/nachtclub en partycentrum, berekend over de weg. [km; CBS]

Contact met familie, vrienden of buren

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat gemiddeld minstens een maal per week contact heeft met familie, vrienden of buren. Het gaat hierbij om alle vormen van contact. Het gaat om een gemiddelde van de indicatoren "minstens wekelijks contact met familie", "minstens wekelijks contact met vrienden" en "minstens wekelijks contact met buren". [% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat minstens een keer per week contact heeft met familie, vrienden of buren; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Sociale cohesie

De sociale cohesie geeft een schaalscore van 0 tot 10. Hoe hoger de score op deze schaal, hoe meer de inwoners tevreden zijn over de sociale aspecten van hun woonbuurt. [schaalscore (0-10); CBS]

Vertrouwen in anderen

Aandeel personen van 15 jaar en ouder dat het eens is met stelling dat de meeste mensen over het algemeen te vertrouwen zijn. Ook wel gegeneraliseerd vertrouwen genoemd. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat vindt dat mensen i.h.a. te vertrouwen zijn; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Vertrouwen in instituties

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in drie instituties (Tweede kamer, politie, en rechters). De indicator betreft het gemiddelde van de drie scores. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in Tweede Kamer, politie of rechters; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Geregistreerde misdrijven

Geregistreerde criminaliteit per 1.000 inwoners. Betreft misdrijven door de politie vastgelegd in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal. [aantal per 1.000 inwoners; CBS/WODC]

Aantal ondervonden delicten

Aantal ondervonden delicten, exclusief ondervonden cybercrime delicten, voor personen van 15 jaar en ouder. [aantal ondervonden delicten per 100 inwoners; CBS]

Vaak onveilig voelen in de buurt

Percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder; CBS]

BIJLAGE 2

In de GMR-monitor is een analyse van werklocaties opgenomen. Deze analyse heeft betrekking op de onderstaande werklocaties. Mook en Middelaar is niet in deze analyse opgenomen.

Er is onderscheid gemaakt naar drie typen gebieden: bedrijventerreinen (inclusief gecombineerde bedrijventerreinen/kantorenlocaties), kantorenlocaties en PDV-locaties (inclusief GDV-locaties). De analyse in deze uitgave heeft trekking op het hele gebied (exclusief de gemeente Mook en Middelaar). In het dashboard www.gmr-monitor.nl zijn deze verschillende typen werklocaties uitgesplitst naar type, gemeente en sector.

Bedrijventerreinen

Gemeente	Gebiedsnaam	Gemeente	Gebiedsnaam
Arnhem	De Bakenhof	Druten	Westerhout Zuid
Arnhem	Het Broek	Duiven	Centerpoort Zuid
Arnhem	IJsseloord I	Duiven	Centerpoort-Nieuwgraaf
Arnhem	IJsseloord II	Duiven	Centerpoort-Noord
Arnhem	Industriepark Kleefse Waard	Duiven	De Nieuweling
Arnhem	Kleefse Waard Oude Veerweg	Duiven	Graafstaete
Arnhem	Merwedeterrein	Duiven	Helhoek
Arnhem	Nieuwe Haven	Duiven	InnoFase
Arnhem	Overmaat	Duiven	Innofase Uitbreiding
Arnhem	Rijkerswoerd	Duiven	Seingraaf
Arnhem	Rijnpark	Duiven	t Holland
Berg en Dal	Bedrijventerrein I/II	Duiven	Truckparking Centerpoort-Noord
Berg en Dal	De Bouwkamp	Duiven	Welleveld
Berg en Dal	Hulsbeek fase 1	Heumen	De Hoge Brug
Berg en Dal	Lieskes Wengs	Heumen	Maldensbroek
Berg en Dal	Mies	Heumen	Molenweg
Berg en Dal	Molenveld	Heumen	Sluispoort
Berg en Dal	Rijndijk	Heumen	Sluisweg
Beuningen	Aalsterveld	Heumen	Taaiendijk
Beuningen	Bedrijventerrein Klaphekstraat	Heumen	Werklandschap Overasselt
Beuningen	De Sluis Weurt	Lingewaard	Agropark 1e fase
Beuningen	Schoenaker	Lingewaard	Agropark 2e fase
Dieren	Kanaal II - uitbreiding	Lingewaard	Bedrijventerrein Gendt-Bemmel
Doesburg	Beinum1978	Lingewaard	Houtakker 2
Doesburg	Gieterij-eiland	Lingewaard	Houtakker I
Doesburg	Verhuellweg	Lingewaard	Lingewal
Druten	Deest	Lingewaard	Looveer
Druten	Deest uitbreiding	Lingewaard	Pannenhuis 1
Druten	Drutense Waarden (buitendijks)	Lingewaard	Pannenhuis 2
Druten	Haven	Lingewaard	Pannenhuis Veilingterrein
Druten	Industrie terrein Westerhout	Lingewaard	Polseweg
Druten	Kerkeland	Nijmegen	Bedrijventerrein van Rosenburgweg
Druten	Klepperheide	Nijmegen	Bijsterhuizen (Nijmegen/Wijchen)
Druten	Rodruza	Nijmegen	Brabantse Poort

Gemeente	Gebiedsnaam
Nijmegen	De Grift
Nijmegen	De Grift uitbreiding deelplan Noord
Nijmegen	De Grift uitbreiding deelplan Overig
Nijmegen	Industrieplein
Nijmegen	Lindenholt
Nijmegen	Lindenholt
Nijmegen	Nijmegen-Ressen
Nijmegen	Noord-Kanaalhaven
Nijmegen	Oost-Kanaalhaven
Nijmegen	West Kanaaldijk
Nijmegen	Winkelsteeg Compaq
Nijmegen	Winkelsteeg NXP
Overbetuwe	Bedrijventerrein Andelst-Oost
Overbetuwe	De Aam
Overbetuwe	De Schalm
Overbetuwe	Merm
Overbetuwe	Merm Oost
Overbetuwe	Park15
Overbetuwe	Poort van Midden-Gelderland Noord 1/2/3
Overbetuwe	Poort van Midden-Gelderland Zuid (Heterenkum)
Overbetuwe	Sint Walburg
Overbetuwe	Stationsomgeving Zetten-Andelst
Renkum	Cardanuslaan
Renkum	De Hes West
Renkum	Klingelbeekseweg
Renkum	Parenco
Renkum	Reijmerweg

Gemeente	Gebiedsnaam
Renkum	Schaapsdrift
Renkum	Schut
Renkum	Veentjesbrug
Renkum	Vogelweg
Renkum	Voormalige steenfabriek
Rheden	Beemd
Rheden	Dieren Oost
Rheden	Haveland
Rheden	Kanaal I/II
Rheden	Koens
Westervoort	Het Ambacht
Wijchen	Breekwagen
Wijchen	Kraanvogel
Wijchen	Loonse Waard
Wijchen	Wijchen Oost
Zevenaar	7Poort
Zevenaar	Bedrijfsterrein B.A.T.
Zevenaar	De Koppeling
Zevenaar	Giesbeek incl manageterrein
Zevenaar	Halve Maan 2
Zevenaar	Halve Maan I
Zevenaar	Hengelder
Zevenaar	Herwen 1992
Zevenaar	Industrie terrein
Zevenaar	Spijksedijk (Tengnagelwaard-Vliegenwaard)
Zevenaar	Tatelaar
Zevenaar	Technopark Mercurion
Zevenaar	Transportcentrum
Zevenaar	Zuidspoor

Kantoorlocaties

Gemeente	Gebiedsnaam
Arnhem	Arnhems Buiten
Arnhem	Bestuursdriehoek
Arnhem	CS-gebied Arnhem
Arnhem	Gelderse Poort
Arnhem	IJsseloord 2
Arnhem	Kronenburg
Arnhem	Velperweg e.o.
Nijmegen	Brabantse Poort
Nijmegen	Campus Heijendaal
Nijmegen	Kerkenbos
Nijmegen	Nijmegen Lent
Nijmegen	Novio Tech Campus
Nijmegen	Stationsgebied/centrum

PDV-locaties (inclusief GDV-locaties)

Gemeente	Gebiedsnaam
Arnhem	Olympus Park (Decathlon)
Arnhem	Retailpark Arnhem Elden
Beuningen	De Heuve - Hadrianussingel
Duiven	Graafstaete
Duiven	Nieuwgraaf/Graafstaete
Lingewaard	Huissen 't Pannenhuis
Nijmegen	Hornbach Ressen
Nijmegen	Woonboulevard Novium
Overbetuwe	Elst De Aam - Intratuin
Wijchen	Woondrome Wijchen
Zevenaar	Fashion Outlet Zevenaar
Zevenaar	Tatelaar + Hengelder

COLOFON

De Economische Monitor GMR 2024/2025 is gerealiseerd in opdracht van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen. Dit rapport is verschenen op 14 februari 2025.

Opdrachtgever

Maurits van de Geijn

Bestuurlijk eigenaar

Economische Monitor GMR en

Wethouder gemeente Arnhem

Jolanda van Rensch

Opgavemanager

Productieve regio,

Groene Metropoolregio

Arnhem-Nijmegen

Helen Lintsen

Procesondersteuner

Productieve en Verbonden regio,

Groene Metropoolregio

Arnhem-Nijmegen

Team Moventem

Robin Koster

Strategisch adviseur en directeur, Moventem,

projectleider Economische Monitor GMR,

auteur van deze publicatie

Jeroen Lijzenga

Senior onderzoeker en partner,

Companen

Friso de Vor

Senior onderzoeker, Kenniscentrum Technologie van

Hogeschool Windesheim, auteur van deze publicatie

Jenny Poelen

Vormgever dashboard/ datavisualisatie,

Companen

Edwin van de Wiel

Senior onderzoeker, Moventem,

auteur van deze publicatie

Met medewerking van

Henri L.F. de Groot *Vrije Universiteit Amsterdam (Hoofdstuk 1 - Brede welvaart)*

Yashvant Premchand *Vrije Universiteit Amsterdam (Hoofdstuk 1 - Brede welvaart)*

Vragen?

Stel ze aan projectleider Robin Koster, Strategisch adviseur en directeur bij Moventem:

r.koster@moventem.nl

Dashboard

In de dashboardomgeving van deze monitor staan alle data met duiding. Het geeft inzicht in de ontwikkeling van de regio door de tijd heen en biedt de mogelijkheid om de ontwikkelingen ten opzichte van Nederland of van de GMR-gemeenten (onderling) te vergelijken. Bezoek het dashboard via: www.gmr-monitor.nl

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van bronvermelding.

Disclaimer

De Economische Monitor GMR is met grote zorg opgesteld. Team Moventem heeft getracht gebruikte bronnen zorgvuldig te vermelden en auteursrechten te respecteren. Mocht u onvolkomenheden tegenkomen, dan willen wij dat graag weten. U kunt contact opnemen via info@moventem.nl. Team Moventem is niet aansprakelijk voor enige directe of indirecte schade die zou kunnen ontstaan door het gebruik van deze monitor.

Economische Monitor GMR

Editie 2024/2025